

Newroz û Cîvak

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

Newroz û civak
@Abdusamet yigit
Weşanên civakî
2025-Almanya-Berlin
Çap 1.
Grafik: zendi şîyar

.
ISBN 968-4-940393-33-4

Pêşgotin:

Hanina li rex hev û ji wan derhanina wateyekê bi têtîna civak û newrozê wê di çerçoveya fahmkirina wê de wê karibê hinek têtînen baş bi xwe re di rengekê de bide me. Di serî de wê fêrsên bi fahmkirinê ên bi newrozê û çanda wê re wê di rengekê de wê li berçav wê werina girtin û wê di wê çerçoveyê de wê bi nerinekê wê pêvajoyên fahmkirinê ên bi gotina civakê re wê werina kirin ku ew werina fahmkirinê. Di wê temenê de wê têtîna newroz û civakê wê di rengekê de wê çawa wê wateyekê bi fahmkirinê wê bidê û an wê ji têtîna newrozê wê têtînek çawa a civakî wê karibê wê were fahmkirin wê di serî de wê êdî wê karibê bi wê re were fahmkirin.

Di serî de wê di wê temenê de wê gotina civaketiya newrozê wê di rengekê de wê karibê wê weke gotinek giring a fahmkirinê wê di wê temenê de were fahmkirin. Gotina civaketiya newrozê wê di wê çerçoveyê de wê têtînek civakî a ku wê ji temen ve wê pêşkeve û wê weke bi serbestî û maf û azadiyê re wê karibê wê salixbikê bê.

Têtîna newrozê wê di wê temenê de wê, fêrsên fahmkirinê ên weke 'rengên civakî', 'rengên jiyanê', 'destpêka biharê', 'nûbûn', têtîhek bi roja nû û hwd wê weke têtîhên ku wê di wê pêvajoya fahmkirina civakê û an têtîna civakî ku wê di wê temenê de wê bi fêrsên fahmkirina newrozê re ku wê werina kirin wê li berçav wê werina girtin bin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê, têtîhek civakî a newrozê wê bi wê re wê bi teorikî û an pîretikî wê çawa wê xwe bide diyarkirin wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê.

Gotinên weke 'civakibûn' û hwd ên ku wê di têtîhek razber de wê xwe di destpêkê de wê di hişê me de wê bidina diyarkirin wê bi wê re wê çawa wê têtînek bi têtîliya nava fahmkirinan û an mirovan û an ji komên civakî û hwd re wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê, bikê mijare fahmkirinê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê fahmbikê bê.

Newrozê wê weke têgihek û an fêrsek civakî wê xwandina wê û ji wê gihiştinek civakî û hwd wê di wê temenê de wê weke aliyekê giring wê di wê xabatê de wê weke aliyê ku wê li ser wê were sekin in bê.

Wekî din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê newroz û civak wê çawa wê karibê were fahmkirin û an weke rojek civakî wê çawa wê karibê were fahmkirin û hwd wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Bi fêrsên ku em bi wê re li ser wan bi têgîna civakî re li ser wan disekin in wê hem bi têgîha civakê û hem jî ya kes û an ferdiyetê ku ew diafirê û ew çawa xwe dide diyarkirin bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê bê.

Newroz wê weke têgînek civakibûnê a ku wê bi pêvajoyên fahmkirinê û pêşketinê re wê karibê wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê bê.

Di newroza sale 2025an de wê çawa wê, weke newrozek ku wê di rengekê çerçoveya civakîbûnekê de wê têgihekê wê bide me wê, dîmenekê berfireh wê bide me wê, weke aliyên ku wê di pêvajoyên fahmkirinê de wê weke li berçav wê werina girtin bin.

Di wê çerçoveyê de wê mijare civakê wê, li herêmê wê bi hinek aliyên wê yên ku ew pêwîstiya bi pêşketina wan heya û pêşneketina jî wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ku em di wê temenê de wê li wê bihizirê wê, hinek rêgezên bi civakî û jiyane wê re wê bi newrozê wê karibin weke di temenê, têkiliyek aşîtîyana a bi hev re bê, têkiliya nava çandan a dervî tûndûtûjiyê, di nava civakê û beşên wê de têkiliyek wekhevîyê, derketina dervî têkiliya serdestî û bindestiyê û hiyararşiyên bi wê rengê û têgînê ku ew hatina afirandin û hwd wê weke aliyên ku wê bi fêrsa newrozê re wê bi wê re wê karibê werina fahmkirin bin.

Ev jî wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê bê. Berî hertiştê wê di rengekê de wê bi têgîna têkiliya nava civakî a civaknasî û derûnî û hwd re wê di rengekê ku ew bi wê û serbestiya wê re ku ew karibê weke dilê xwe ew xwe bîrê ser ziman. Di wê temenê de wê aliyekê têgîna newrozê wê ne tenê bi aqilekê civakî ê rasyonel lê bi têgînek hêstîyari û an aqilê wê re wê di rengekê de wê bi wê yekê û çerçoveyê wê weke ku wê xwe bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê bê. Mijare newrozê wê weke têgînek çandî a bi jiyane komî a bi hev re ku wê çawa wê di rengekê de wê bi hev re wê bi başî û qanci wê di nava têkiliyê de bê wê bide diyarkirin. Wê ji wê weke fêrsek fahmkirinê bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, çanda newrozê a civakî û mijare civakîbûnê bi wê re hildana li dest wê di çerçoveya herêmê û pêşketina wê de wê ji wê aliyê ve wê xwediyê giringiyekê bê ku wê civakîbûnek ku ew pêşîya pêşketina wê bi awayên cihê hatiya girtin ku ew were diyarkirin. Ew were pêşxistin. Wekî din wê li ser kokên wê yên dîrokî ku ew xwe bide diyarkirin û werênê ser ziman. Bi gotinek din ev wê weke têgînek ku wê kirpendinekê li têgînek civakî a dîrokî wê bi wê re wê bi wê çerçoveyê re wê weke ku wê bikê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê û çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê li ser wê bisekinê ku wê mijare civakê wê dema ku wê di dewama wê de wê were ser ziman êdî wê bi awayekê xwezayî wê bingihê hizirkirina li navaroka wê û aliyên wê yên weke civaknasî û hwd ku wê weke xosletna newrozî ên xwe diyarkirinê ên giring bin wê karibê bi wê re wê fahmbikê. Mijare civaknasiyê û civakê wê, di rengekê de wê, li pêşîya wê di şêwayekê de wê astengiyên ku ew bi têgînên weke yên baweriyê û hwd hatina danin wê di rengekê de wê, derbaskirinê wê hem baweriyê jî wê bi serê xwe wê weke têgînek razber û hizrî wê cihê wê bikê ku ew bi serê xwe were fahmkirin û wê bi xwezayî wê civakîbûna rastî a herêmê jî wê dîmenê wê di rengekê de wê bide diyarkirin ku ew were fahmkirin.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê, pêşketina kes, maf û azadiyê, rewşên bi azadiya xwe ragihandinê û hanina ser ziman û hwd wê weke aliyên teqez ên ku wê li herêmê wê bingihê pirsgirêkên herêmê ên ku ew di roja me de hena jî wê biafirênin. Ber ku wê bingihê xwe weke xwe hanina ser ziman wê nebê û wê bi têgînek desthilatî ku wê bi rengê jiyane kes û koman re wê temenê pirsgirêkan wê were afirandin êdî ev wê weke aliyên ku ew wê bi wê re wê xwe bidina diyarkirin bin. Di wê temenê de wê, newroz wê weke têgînek şoreşî a wijdanê, merhemetê, civakê, çandê, têgihiştinê, hişmendiye a bi gelek awayên wê û pêşketina wê re wê di wê

çerçoveyê de wê karibê bi wê fahmbikê. Civakîbûn û çand, keseyet û civak, civak û aqil û hwd wê bi wê re wê dîmenekê fahmkirinê wê bidina diyarkirin. Ji wê zêdetirî wê ew bê ku wê ji têngînek gihiştina nerinek li civakê zêdetirî wê ji civakê wê gihiştina fahmkirinekê, têngiştinekê, û çandekê û hwd wê bixwe re wê bide diyarkirin. Lê pêşî bo wê salixkirina têngîna civakê û newrozê a bi hev re wê weke aliyekê wê yê giring wê pêwîst bê ku ew were fahmkirin.

Abdusamet Yigit

..

Destpêk; pêşî bi kortasî çerçoveya gotina newroz û civakê

Newroz ku wê bahsa wê were kirin wê ji gelek aliyan ve wê karibê wê bahsa wê were kirin. Yek ji aliyê dîrokî ve bê. Ku wê li ser temenekê wê bi çanda wê ya bi demê re ku çawa wê weke pêşketinek civakî wê bibê wê karibê wê werênê ser ziman. Lê di demên berê de wê, newroz wê di renekê de wê dema ku em li wê bihizirin wê karibê wê bi gelek awa û têgînan re wê salixbikê û wê werênê ser ziman.

Newroz wê weke cejneke kurdistanî û herêmî bê. Wê bi gelek watteyan wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ya sereka ku wê di demên kevnera de wê weke têgînek bo demên hemdem ku wê xwe bide diyarkirin wê karibê wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku wê bahsa wê were kirin wê weke têgînek ku wê bi dagara azadiyê û an berxwedanê re wê di renekê de wê li wê were lê hizirkirin.

Li ser wê temenê de wê, newroz wê hertimî wê di wê temenê de wê weke têgînek civakî a berxwedan û têgîna azadiyê wê bi xwe re wê di renekê de wê bi wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Mejuya wê dikarê wê di renekê de wê ji gelek aliyan ve wê werênê ser ziman. Lê emê di demên hemdem de wê çawa wê di renekê de wê weke têgînek ku wê di şêwayekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were lê hizirkirin wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di sala 2025an de wê dema ku wê bahsa wateya wê were kirin wê li ser wê temenê wê bi têgîna maf û azadiyê û serxwebûna civakî wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê.

Newroz wê ber çî wê giring bê? Ji du aliyan ve wê di serî de wêkaribê wê di renekê de wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê di şêwayekê de wê u têgînek civakî bê. Wê di wê çerçoveya civakî de wê were lê hizirkirin. Çandek civakî wê di kirdeya wê de wê we bihawênê û ya ku wê bi wê re wê weke temenê dinamika wê jî wê bê wê di renekê de wê ev bê.

Wê di wê temenê de wê ev têngîna civakî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Ya ku wê di demên hemdem de wê weke çandekê wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkiirn jî wê di wê temenê de bê. Wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring wê weke ku wê karibê wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê di dewama wê d ewê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Mijare newrozê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê civakbûn wê weke aliyekê wê yê giring wê biafirênê. Lê civakbûn wê weke têngînek ku wê hertimî wê weke ku wê sûcdar wê were denezendin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Mijare çanda newrozê wê di wê temenê de wê hertimî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê dema ku em bi kevneriya wê re wê herin wê weke cejnek ji yên giring a di nava baweriya zerdeştî de jî ku wê xwediyê wateyekê bê û wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê were lê hziirkin.

Di wê rojê de wê herkesek wê cil û bergên xweşik wê li xwe bikê. Wê xwe bi xamilênê. Wê xwarina xweş wê çêbikê. Wê kesên ji hev dilşikeştî wê di wê rojê de wê bi hev re wê biapeuvin. Wê dilşikeştina xwe wê ji ser hev wê derbas bikin. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê were lê hizirkirin. Ji wê aliyê ve wê weke têngînek aaşîtîyane wê hertimî wê weke aliyekê wê yê giring ku ew bi wê were diyarkirin wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Newroz wê dema ku wê bahsa wê were kirin wê di demên hemdem de wê weke têngînek vejendina civakî jî wê xwe di rengekê de wê di şêwayekê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de ew bandûra wê ya di mejiyê civakî de wê li kurdistanê wê nikaribê were inkarkirin ku ew çendî mazin a. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê,

ya ku wê ji wê aliyê ve wê di rengekê de êw bingihê wê mazinbûna wê û mazin bi bandûra wê werenê li holê jî wê di rengekê de wê bi rastin wê koka wê ya dîrokî bê. Di wê temenê de wê, dikarê wê bibêjê ku ew li wê koka xwe xwe di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê jî dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare newrozê wê di wê temenê de wê weke têngînek civakê wê, bandûra wê ku wê weke ku me bahsa wê kir wê dikarê wê hinekê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê çawa wê banndûra wê were şikandin wê di wê temenê de wê rejimên herêmê wê di demên berê de wê çawa weke 'lê xwedi derkevin' wê bidina diyarkirin. Ev wê çawa wê ji rastiya wê were dûrêkirin wê bi wê armancê bê. An jî wê li ser temenekê dîrokî a civakê re wê li kurdistanê wê direngekê de wê weke ku wê bi wê re wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirina newroz wê hinekê jî wê zor bê. Di wê temenê de wê weke cibakî wê pêvajoyên wê yên pêşketinê wê hebin. Wê dema ku wê bahsa wê mejuya wê werê kirin wê direngekê de wê weke i'jî kujan aliyê ve wê weke bahsa wê were kirin wê karibê wê di şêwayekê de wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Civakbûn wê dema ku wê bahsa wê were kirin wê aliyên wê yên bi hişmendiye û hwd re wê di rengekê de êw karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Hişmendiya civakê wê hinekê jî wê bi xwe salixkirinê, fahmkirinê û di dewama wê de wê çawa wêweke aliyekê wê yê giring ku wê karibê wê di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare newrozê wê di wê temenê de wê giring bê ku mirov wê fahmbikê bê. Wê di wê temenê de wê hinekê jî wê bi wê fahmkirina wê re wê me di nava pêvajoyên fahmkirinê ên dîrokê de wê di rengekê de wê bide birin. Her 21-adarê pîrozkirina wê di rengekê de wê weke pêşketinek ku ew li ser ya berê wê hati kirin wê weke pêvajoyekê wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê û wê di şêwayekê de wê, di dewama wê dewê karibê wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wêjî w dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê karibê wê temenêde wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê fahmbikê bê. Di demên hemdem de wê pîrozbahiyên newrozê zêdetirî w weke activityekê wê xwe bide diyarkirin. Wek din dikarê wê jî wê bibêjê ku wê mijare newrozê wê di rengekê de ew weke aliuyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Ber ku wê pirsgirêkêmn desthilatîyên herêmê wê bi civakên herêmê re wê bi jiyane wan re wê hevbe wê êdî wê bi wan nirxan wan re wjî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê wêkaribê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. pêşketina nowrozê wê di newrozê wê di demêmn hemdem de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê di demên hemdem de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê. Herr pîrozbahiya wê ji ya din wê cihêtir bê. Minaq wê di sale 2025an de wê herî zêde wê pîrozkirina newrozên li rojhilatê kurdistanê ên weke liurmiyê, kirşmaşanê û hwd wê di rengekê de wê mohra xwe wê di rengekê de wê li wê bihizorê. Di her demê de wê li gelek deverên kurdistanê wê wê bi girseyên mazin wê bê pîrozkirin. Lê ya urmiyê wê hinek wateyên wê yêmn teybetê wê bi wê fahmbikê. Minaq wê weke rewroa piştî demek dirêj ku ew weke carek pêş bi wê rengê dibê. Di wê temenê de wê, bandûra wê xwe bide diyarkirin.

Di mijare newrozê de wê dikarê wê di rengekê din de wê werênê ser ziman ku wê di sala 2025an de wê di rengekê de wê weke newrozek bi heybet wê di şêwayekê de wê xwe bide diyarkirin. Weke ku me li deverekê wê hani ser ziman wê, deverên rojhilatê kurdistanê ku wê ji kirmaşanê û heta urmiyê wê di rengekê de wê di wê salê de wê mohra xwe wê li wê neworzê bibin. Herî zêde wê di wê newrozê de wê çendî ku wê weke newrozek heybet jî bê wê hewldanên pêşîya wê girtinê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê bibê. Minaq wê di rengekê de wê were dîyarkirin ku wê rewşa provakasyonên li urmiyê ku wê li ser azariyan re wê li hemberî kurdan wê werina kirin bin. Azarî wê li herêmê wê rêjeya wan wê kêmbê. urmiya wê bajarekê kurdistanê kevn û giringiya wê ji demên kassit û manna ve wê weke deverek dîrokî wê karibê wê bahsa wê bikê bê.

Di wê temenê de wê di demên medan de wê weke deverek navendî jî wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bahsa wê bikê û wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman bê. Piştê ku wê rejima iranê a dema

şah wê were avakirin wê bo ku ew di wê temenê de wê weke helwestek li hemberê nasname wê ya kurdistanê wê herêmê wê weke 'parazgeha azerbeycanê' wê di rengekê de wê bi nav bikê. Lê ev herêm wê di aslê xwe de wê ti têkiliya wan bi azariyan û azerbeycanê re wê nebê. Ev wê navlêkirinek politikî bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê di şêwayekê de ew di şêwayekê de wê werênê ser ziman bê.

Piştî rejima şah ev navlêkirin wê piştî wê di rengekê de wê zêdetirî wê weke navlêkirinên ardnigari û diyarkirinê ên ku wê bi wan wê çawa wê li hemberê civake kurd wê di pozisyonekê de wê dijber wê bi wê pêşbixin wê hinekê jî wê bi wê ve wê girêdayî bê. Wê bi navlêkirinê di çerçoveya politikaya metingeriyê a li hemberê civakê li kurdistanî wê di rengekê de wê dikarê wê di şêwayekê de wê şîrovebikê.

Di wê temenê de wê dema ku em cardin vegerihina li ser têgîna newrozê wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê, bi teybetî wê di aslê xwe de wê newroza urmiyê wê giringiya wê ew bê ku wê di wê temenê de wê weke bi carekê wê serê xwe wê weke ji qalikê xwe wê derxê wê karibê wê di rengekê de wê bide diyarkirin. Tevî gelek politikayên tefisandinê û bêdengkirinê ên li herêmê jî wê piştî wê bûna wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku wê, bi zêdeyî wê rayadarên iranî jî wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi hêrsbikê.

Di wê nûqteyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirina rewşên statûya herêmê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê piştî salên piştî şerê cihanê ê duyem û pê de wê bi tirkiya re wê di ahengekê de wê werina meşandin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê çawa wê, bi wê re wê rewşa kurd wê bi wê pêşîya wan wê bigirin wê hinekê jî wê bi wê ve wê weke ku wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Iran wê politikayên wê li dijî nasname kurd wê li ser rewşa pehlewitiyê û zimanê wê yê ku ew dihê pêşxistin û hwd re jî wê weke aliyekê wê yê giring wê hebê. Ev wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyên ku wê bi wan re wê di rengekê de wê li hemberê civakê wê bi wê re wê di rengekê de wê şerê ramiyarî wê li hemberê statûya civakî wê bi wê bikê wê karibê wê fahmbikê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê fahmbikê ku wê mijare salixkirina di dewama wê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê

fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên rejimî wê di wê temenê de wê weke aliyna ku wê karibê wê li ser wê bisekinê bê. Piştî ku wê humeyni wê rejimê wê bi gûharênê wê ber wê rewşa dijbar a li dijî statûya civake kurd wê ew wê çendî wê sozê bide kurdan ku wê bi statûya wan û dayina wê re wê bi gûharênê jî lê ew wê weke derew wê bimênin.

Di wê temen de wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku iran wê politikayên tund ên bi dervekirinê wê hertimî wê bi armanca tafisandinê wê bi karbênê û ew di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê politikayê wê bixwezê ku ew encamê bidest bixê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê herê bi ser kurdan de.

Di nava cendereyek bi wê rengê de wê girtina civakê û tevî wê rabûna bi wê rengê a li ser pîyan wê dikarê wê di rengekê de wê weke encamek dîrokî wê şîrovebikê.

Piştî xwepêşandinên bi qatilkirina jina kurd a bi navê jina emînî û xwepêşandinên bo wê êdî wê di aslê xwe de wê bandûrek zêde mazin wê di wê temenê de wê li herêmê wê xwe bide diyarkirin. Ev bi teybetî wê di nava jinên kurdistanî ên rojhilatî û hinekî ên faris de jî wê bi bandûrek baş a herênî wê xwe bide diyarkirin.

Wê jî wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê piştî wê di rengekê de wê rewşên nû wqê bibin. Li rojhilatê kurdistanê wê politikayên ku wê bên meşandin wê di rengekê de wê pêwîst bê ku ew bi awayekê rêkû pêk werina kifşkkirin û ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di rengekê de wê rojhilatê kurdistanê wê di wê temenê de wê weke derketinek dîrokî wê di newroza 2025an de wê bikê. Ber vê yekê wê giring bê ku wê di çerçoveya newroza 2025an de wê rewşa rojhilatê kurdistanê wê bi navendên wê weke kirmaşanê, luristanê, urmiyê, bokan, saqiz, makû û gelek deverên û hwd wê karibê wê temenê de wê di rengekê de wê hilde li dest. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe di dewama wê de wê bide diyarkirin.

Li vir wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê newroza 2025an wê di aslê xwe de wê bo rojhilatê kurdistanê jî wê di rengekê de wê karibê wê di şewayekê de wê weke şoreşkirinekê wê di rengekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bi wê rengê newroz pîrozkirin wê, dikarê wê weke pêvajoyek piştî demek dirêj ku ew wê di wê temenê de wê bi wê re wê bi

xwe rabê serpiyan û wê şîyariya xwe wê bdie diyarkirin wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di renekê de ew werênê ser ziman ku wê miajre newroza rojhilat a 2025an wê di wê temenê de wê weke ku wê pêwîstiya şîroveyek teybet a bi pêşketina civakî a herêmê ve girêdayî wê karibê wê di renekê de wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê kaeribê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê di renekê de wê, kurdan netewbûna xwe ragihandina. Di wê temenê de wê aliyê wê yê giring ku wê rejimên herêmê ên weke tirkiya û iran ku wê kurdistan di nava wan de hatiya beşkirin wê li dijî wê politikayên bêstatû hiştinê û di dewama wê de wê ji dîrokê birinê û hwd wê di renekê de wê weke ku wê bimeşênin. Di renekê de wê piştî pêvajoya şerê sûrî ê navxweyî wê di renekê de ew bandûra wê di wê temenê de wê li iranê jî û tirkiya jî wê bibê. Di wê temenê de wê, yekser ev herdu rejim wê çawa wê rewşa kurd wê bi tememî wê ji holê rabikin wê di renekê de wê di wê temenê de wê weke mijare hevbeş û sereka a wan wê xwe di renekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Newroza 2025an wê bi xwe re wê hinek encamên dîrokî wê werênê. Di wê temenê de wê ber vê yekê wê pêwîst bê ku mirov wê bi teybetî di çerçoveya pêşketinên li herêmê û pêvajoya pêşketinên civakî ên herêmê de wê di renekê de wê li ser wê bisekinê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê bê. Ev wê di aslê xwe de wê weke aliyekê giring jî wê di renekê de wê xwe bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê di renekê de wê pêwîst bê ku wê bi gotina 'pêvajoya çareserîyê' a birêz ocalan li bakûrê kurdistanê bi tirkiya re xwestiya bide destpêkirin û bandûra wê bi giştî li herêmê xwe dide diyarkirin di çerçoveya prisgirêka kurd de wê karibê wê hilde li dest.

Di çerçoveya newroza 2025an de wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman ku wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê derkeve li pêş. Di wê newrozê de wê gelek dordor wê weke 'newroza netewî' wê di renekê de ew bi navbikin û wê di wê temenê de wê di renekê de wê bînina ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê di renekê de wê, di newrozê de wê ji ya hemû salên din cihê ku wê karibê wê li wê bihizirê wê cihê wê ew bê ku wê

çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di rengê de wê weke ku wê bide diyarkirin bê. Di wê nûqtayê de wê li rojhilatê kurdistanê wê bi zêdeyî wê mohra xwe wê weke li wê bixê. Ber çî wê rojhilatê kurdistanê wê di wê warê de wê giring bê ku mirov wê kkaribê wê di wê temenê de wê li ser wê bisekinê bê? Ber ku wê di wê temenê de wê di bin rejimek weke ya şah a tundrew de wê bimênê û wê di wê temenê de wê pîrozkirinên bi wê rengê wê weke ne asayi û heta weke 'gûnah' wê werina dîtin. Di wê temenê de wê di rengê de wê di temenekê civakî de wê jin û mêr wê werina ba hev û wê di destê hev de wê şahiyê wê li dar bixin û wê govendan wê bigirin wê weke tiştê ne asayi bê.

Ber vê yekê wê di wê temenê de wê di rengê de wê ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Di wê nûqtayê de wê, li ser temenê nîrxên olî ji wan zêdetirî wê bi nîrxên civakî û netewî wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengê de wê re wê karibê wê di şêwayekê de wê bahsa wê bikê.

Di newroza isal a li rojhilatê kurdistanê de wê bi zêdeyî wê weke navend û ku wê navê wê derkeve li pêş wê newroza bi girseyî û mazin bi pîrozbahiyên wê derkeve li pêş wê newroza urmiya bê. Di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê di rengê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê ser wê bisekinê ku wê newroza urmiyê wê ji wê aliyê ve wê giring bê ku wê li ser temenekê dîrokî wê xwe di rengê de wê, didewama wê de wê karibê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê herêma urmiyê wê di demên med û mana de wê weke deverên navend ên keyeniyên kurdistanî û herêmî bin. Ber gola urmiyê wê di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê xwediyê dîrok û mejuyek dîrokî a ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, herêma urmiyê wê dema ku em ji wê aliyê ve wê li wê binerê wê dîmenê ku wê bi newroza wê ya 2025an re wê derkeve li pêş wê dîmenekê dîrokî ku mirov wê di çerçoveya têgînek weke 'newroza hezar salî' de wê di rengê de wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê newroza urmiyê wê di wê temenê de wê weke newrozek dîrokî bê. Wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê bi meju û dîroka wê ya civakî a herêmê re wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman bê. Li herêmê wê pêkhatayên cihê wê piştî wê bibibin. Di demên mediya de wê hin komên asûrî û ermeni û hwd jî wê hebin. Minaq wê di demên mediya de wê bahsa urartu û xwe gihandina wê herêmê wê bahsa wê were kirin. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê bahsa serwerbûnê wê yê li herêmê jî wê were kirin. Lê di wê demê de wê herêma urmiyê wê hem di wê demê de û hem di demên piştre de wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê bi weynek dîrokî a giring ya civakî re wê xwe bide diyarkirin û wê derkeve li pêş. Ji wê aliyê ve wê weke aliyê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê. Ji wê aliyê ve wê newroza urmiyê wê weke jinûve vejena dîroka manna a wê demê jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê bi wê re wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di wê temenê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê manna wê, dîroka herêmê de wê di demên mediya de wê ji herêmên kirmaşan, maku, û heta urmiyê û ber çîyayê zagrosan û hwd wê di rengekê de ew bahsa serwerîyê giştî a bi wê û keyeniyên li wê ên kurdistanî wê karibê wê bikê bê. Ji wê aliyê ve wê weke ku wê bi wê re wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare newroza urmiyê wê bi deverên din ên rojhilatê kurdistanê û pîrozbahiyên wan re wê dîmenekê zêde giring ê civakî wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Ji wê aliyê ve wê ev dîmenê wê weke ku wê perdeya tirsê û ya dîmenê olî wê weke ku wê ji xwe xwe wê bi qatênê û wê biavêjê. Di wê temenê de wê bi dîmenê xwe yê civakî wê li ser temen û bingihê xwe yê dîrokî wê di rengekê de wê xwe bide diyarkirin. Ji wê aliyê ve wê wateya dîrokiya newrozê a li urmiyê bê û an deverên din ên rojhilatê kurdistanê û hwd bê wê karibê wê di rengekê teybet wê karibê wê bi kirpênê û wê di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê dîmenekê ku wê weke bi carekê wê weke bêdengiyekê wê ji sser xwe wê biavêjê wê bide diyarkirin. Wê di wê temenê de wê weke aliyek wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare newrozê wê di wê temenê de wê li bakûrê kurdistanê wê li rex rojhilat wê derkeve li pêş. Di wê demê de wê bo bakûr jî û rojava jî wê giring bê. Li rojava wê piştî rejima esad wê care pêşî wê kurdan wê di rengekê de wê weke ku wê bi girseyî wê bi xwe wê di rengekê de wê pîrozbahiyekê wê bi wê re wê bidina diyarkirin. Wê di wê temenê de wê, direngê de wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê newroza rojava û ya rojhilat wê wateyên wan ên vê demê û bi pêşketinên demê ve girêdayî ku mirov li wê bihizirê wê girîngtirî wê wateyna teybet wê bi xwe re wê bidina me.

Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê di dîmenê ku wê rewşa statûya kurd wê bi awayekê defacto wê derkeve li pêş li rojhilat wê, newroz wê weke rojek netewî û cejnek civakî a kurdistanî wê derkeve li pêş. Bêgûman ev wê bi rayadarên tirk re wê aciziyê jî wê çêbikê. Ji ber ku ew li ser esasê bêstatû hiştin û inkarê re wê nêz bibin. Wê di wê temenê de wê yan wê, bêdeng wê bibin û yan jî wê bi nîqaşên ku wê çawa wê kurd û newrozê wê ji hev cihê bikin bo bêbandûrkirina wê direngê de wê nîqaşan wê bikin ku ew wê pêşbixin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke dîmenekê ku wê bi wê ve girêdayî wê di çerçoveya pîrsgirêka kurd a herêmê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê derkeve li pêş bê. Newroz wê weke cejnek kurdistanî bê. Wî çavkaniyên wê yên weke ku em ji avêsta dixwênin wê weke cejnekê herêmê a pîroz bê. Li gorî hinek çavkaniyana wê kevntir jî wê herê. Di nava civakî kurdistanî axiv de wê, direngê de wê derkeve li pêş. Ev wê, li gorî hinek çavkaniyana wê heta urukê wê dema mirin û vejina dumuzid jî wê were birin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê şîroveyên cihê wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bibê. Lê wê netenê wê weke cejnekê wê bibê. Ji wê zêdetirî wê weke 'sersalê' jî wê di rengekê de wê bê dayin diyarkirin. Wê weke destpêka salê û destpêka dema biharê wê di wê temenê de wê bi wê re wê were dîyarkirin û wê di wê temenê de wê bi morfolojiya newrozê re wê gelek wateyên cihê reng ên di wê temenê de wê bi wê ve wê girêdayî wê di rengekê de wê werina dîyarkirin ku wê werina

pêşxistin û wê werina diyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê, didewama wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Kurd wê di vê demê de wê weke 'cejna vejînê' wê bi navbikin. Di demên berê de wê bi wateyên cihê wê di rengekê de wê were bi watekirin li gorî rengê pêşketin û xosletên demê.

Diyarkirina bi gotina 'cejna netewî' a newrozê

Newroza sala 2025an ku wê ji kijan aliyê ve wê li wê bê nerin wê weke hinek aliyên wê yên giring wê hebin ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê jî wê di rengekê de wê bi wê re wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, bi newrozê re wê dîmenekê nû wê di wê newrozê de wê derkeve li pêş. Wê li hemû deverên kurdistanê û dervî wê bi girseyî wê were pîrozkirin. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi heybetî li rojhilatê kurdistanê û bajarên wê ên weke urmiyê, û heta kirmanşanê pîrozbahî wê bibin.

Li bakûrê kurdistanê wê di rengekê de wê bi wê re wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide diyarkirin. Di wê nûqtayê de wê kurd wê vê newrozê wê weke newroza gihiştina maf û azadiya xwe wê di rengekê de wê pênasebikin. Di wê temenê de wê bi gotin bikin. Di wê demê de wê di rengekê de wê werênina ser ziman.

Ji du aliyên ve wê, dikarê wê newrozê wê di wê temenê de wê, weke ku me li jor wê hani ser ziman wê bîrê ser ziman. Yek wê di wê temenê de wê dîmenekê netewî wê bi wê re wê bi reng û bergên wê re wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin. Ber vê yekê wê 'newroza netewî' û hwd wê, di rengekê de wê bi gotinên bi wê rengê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê werina hanin li ser ziman.

Wê jî di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê di wê demê de wê dîmenekê giştî wê weke care pêşî wê bi wê newrozê wê di rengekê de wê derkeve li pêş. Di çerçoveya wê dîmenê de wê gotinên weke ya newrozê û ya netewî û hwd wê di rengekê de wê bi hev re û li rex hev wê di şêwayekê de wê weku wê were dîtin wê were bi karhanin.

Li kurdistanê wê li hemû deveran wê di rengekê de wê ew wê were pîrozkirin. Di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê, weke xosletekê wê yê giring wê ew bê ku wê ala kurdistanê wê di rengekê de wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê bi sê-rengiyên wê û ku roj di nava wê de cih

digirê wê weke ya başûrê kurdistanê wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê ala başûrê kurdistanê ku wê heta wê demê wê bi wê rengê wê weke ya herêmek kurdistanê wê bê nasin wê li giştîya kurdistanê wê di hemû pîrozbahiyên de wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê di rengê de wê bi wê re wê xwe di şêwayekê de wê bide diyarkirin.

Di gelek awayan de wê dîmenê yekbûnekê wê di wê temenê de wê direngê de wê bi wê re wê xwe di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Li kurdistanê û gelek deverên din wê bi wê re wê derkeve li pêş.

Di wê demê de wê bi xosletên demê re wê girêdayî wê di rengê de wê derkeve li pêş. Minaq wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê diikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Pêvajoyek ku wê birêz ocalan wê bi xwandina namaya wî were dayin destpêkirin wê di wê çerçoveyê de wê li hemû deverên cihanê wê di newrozê de wê bi şahiyên wê û pîrozbahiyên wê re wê xwe di rengê de wê, weke ku wê kurd wê bi nav bikin wê di temenekê netewî de wê xwe di rengê de wê li hemû aliyên wê dakevina qadan û wê bi hev re wê newrozê wê pîroz bikin. Di wê temenê de wê di wê pêvajoyê de wê newroz wê di rengê de wê li aliyekê wê di rengê de wê çendî wê yekitiyekê wê di nava kurdan de wê weke ku wê dîmenekê wê bide çêkirin wê xwe bi wê re wê di rengê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê gotinên 'yekiti' û 'netewî' û hwd wê di wê temenê de wê pîr zêdeyî wê bo newrozê wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê were dîtin ku ew wê were bikarhanin. Di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de wê, pêvajoyê nû ku wê li ser têgih û referansên demopkratîkîbûnê wê werina diyarkirin wê di wê temenê de wê di rengê de wê were lê hizirkirin. Ji aliyekê din ve jî wê rejîma tirk wê bi operasyonên weke li qadên jiyane demokratîk wê bi armanca pêşîya rewşên demokratîkî bigirê jî wê di rengê de wê bi wê re wê bibê. Di wê temenê de wê li hemberê pêvajoyê wê bêdengiyek wê xwe bide diyarkirin. Çendî ku wê bi ser demê de wê demek dirêj wê herê û wê herkesek wê di destpêkê de wê di çerçoveya 'pêvajoya çareserîyê' de wê li bendê gavavêtinê bê wê xwe di bêdengiyê de wê bikin û wê çawa wê

weke di rengekê de wê pêvajoyê li rewşek wê bi wê rengê wê bidina herikinadin wê bê dîtin.

Di wê temenê de wê, piştî namaya birêz ocalan wê di rengekê de wê hevdiştinên wî di rengekê de ku wê kurd li bendê bin ku ew êdî wê çawa wê di rewşek batirin wê êdî wê were azadkirin û an wê 'derfetên baştir xabate' wê ji jê re wê were danîşandin ku ew pêvajoyê rêvebibê' wê di rengekê de wê piştî wê bêdengîyek li hemberê wê were kirin.

Rayadarên tirk wê di wê temenê de wê weke ku wê di wê pêvajoyê de ku wan çendî bi gotinên weke 'çareserkirina pirsgerêkê' wê gotinê wê bi lêvbikin jî lê wê weke wan gotinên xwe wê weke jibîrbikin wê bikevina pozisyonekê. Wê di rengekê de wê, di şêwayekê de wê bi gotinên weke şer wê êdî wê bixwezin ku wê bidina domandin.

Gotinek din a rayadarên tirk a bi rengê 'tirkiya bêteror' ku wê bikarbênin bin. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê ev wê weke gotinek manipulakirinê bê. Wê ne rast bê. Ber ku wê di wê temenê de wê hertimî wê bi tûndûtûjiya dewletê wê terorê ew wê li ser serê civakê wê bimeşênin. Wê dema ku wê diroka wan ya şerê li kurdistanê wê bê lêkolînkirin wê ev wê bi awayekê rastin wê ji hemû aliyan ve wê di rengekê de wê were dîtin.

Di rengekê din de jî wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê weke pêvajoyek ku wê çawa wê ji aliyê xwe ve wê weke kurdan wê bê parastin bikin wê, di rengekê de wê weke ku wê tenê wê nêzî mijarê bibin. Wekî din di demên destpêkê de wê bi gotinên ku wê weke piştî namaya birêz ocalan hat xwandin wê di cih de wê gavên pêwîst wê werina avêtin jî lê wê rayadarên tirk wê ti gavê wê neavêjin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê vaji wê çawa wê gava neavêjin û temenê bo gavavêtinê afirîya û hwd wê çawa wê ji holê rabikin wê operasyonên li qadên ramyarî û an siyesî wê zêdetirî wê bikin.

Di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê çerçoveyê de wê du tişt wê pêwîst bin ku mirov wê werênê ser ziman. Yek wê gotina 'levkirinên bajarên' ên ku wê HDK wê bikarbênê wê di rengekê de wê bikina armanc. Di wê temenê de wê direngêkê de wê ji van operasyonên siyesî wê li gorî gelek kesan wê werênina ser ziman ku wê niyeta wê cuda bê. Wê ne çareserî bê. Wê çawa wê bi rêyên siyesî wê zêdetirî wê temenê domandina şerê xwe wê bide domandin wê bi wê ve wê girêdayî bê wê di rengekê de wê weke li wê bihizirê. Operasyona ramyari/siyesî a li şaradarê stembulê li imamoglu ku ew hatiya kirin jî di rojevê berê newrozê de wê, di rengekê de wê weke operasyonek li wê

qada sîyesî a ne tenê li wê şaradarê lê li temenê gavavêtinên demokratîkî ku wê werina kirin jî wê di rengekê de wê weke ku wê di şewayekê de wê were kirin wê were dîyarkirin. Ew weke oerasyonek ardogan ku wê çawa wê di wê demê de wê pêvajoya çareseriyê ku ew zêde di wê demê de li rojevê bê wê ji aliyekê ve ji rojeve dûrbikê. Weki din jî bi dekûdolabên ling şamitandinê xwe kirina desthilat dar bê. Weki din hakan fidan ku wê di rengê siyesetmederê firansi Fouche ku wê di dema xwe de wê, bi xoslet û ramyariya xwe ya ku ew wê bi wê weke 'celladê lionê' wê were bi navkirin wê, di wê rengê de wê bi dijberîyê û diplomasiya wê ya di vê pêvajoya ku wê di wê de bahsa çareseriyê û pêvajoya wê were kirin de wê, derkeve li pêş. Wê li nezde welatên herêmê û europa û amarika de wê li dijî statûya kurd wê çawa wê alikariya ramyari wê bigirin wê li ser wê re wê diplomasiya navnetewî wê bikin.

Ber ku ew di mejiyê xwe de wê ya ku ew weke çareseri dihizirin û ya ku wê bi gotina çareseriyê re wê di wê demê de wê were niqaskirin wê ji hev cihê bê. Lê tenê bi wê re wê nikaribê wê werênê ser ziman. Aliyên din ên bi têngînek hegomenîkî a serdest ve girêdayî jî wê ji hebin. Di wê temenê de wê, dema ku wê, ardogan ji desthilatê wê were kirin wê weke dewrek şerê rejimê ku wê li hemberê civakê li kurdistanê û hwd bi politikayên şer ên cûr be cûr dihê meşandin wê weke dawî li wê biheta. Dewlet di wê de wê weke ku wê ne zelal bê ku ew bixwezê dawiyê li şerê bi kurdan re bîne. Wê ji aliyekê ve wê tevî ku wê aliyê kurd û tevgerên wê yên çekdar wê agirbestê jî wê radigihênin wê, dawî li hêrîşên artîşa tirk wê newê. Ew li çareserîyek ku wê çawa wê kurdan wê di wê de wê bê statû bihêlin digeriyan. Lê kurd jî vaji wê di çerçoveya gotina çareserîyê de li çareserîyek ku wê çawa wê di wê de wê bigihijina statûya xwe ya civakî û maf û azadiyên xwe bi wê dihizirin. Operasyona ramyari a li şaradarê stembûlê û imamoglu wê hinekê wê bi van nakokîyan li ser helwesta dewletê û rayadarên wê re wê di rengekê de wê xwe bide **dîyarkirin**.

Di wê temenê de wê, mijare oparasyona siyesî a li şaradara stembûlê wê aliyê wê bi kurdan ve girêdayî wê hebê. Ber ku kurdan dengên xwe li hemberê ardogan li wê bikarhanin û bi ardogan dana windakirin wê bi wê ve wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de ku wê karibê wê werênê ser ziman ku wê, bi wê operasyonê ku ew dixwezê wê ti kesekê ku ew beremberî wê bikevina bijartinê nebin. Di wê çerçoveyê de wê weke têngînek fasizan bê. Di wê

çerçoveyê de wê ji aliyekê ve wê weke ku wê berê bo ardogan wê were gotin ku wê, 'hertimî wê weke pîrsgirêkê bide çaresserkirin û wê ti carî wê çarser nekê' ku wê were bi lêvkirin wê li gorî giyane wê gotinê wê dîsa wê di rengekê de wê weke ku wê tevbigirihê. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê karibê wê fahmbikê ku wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ji wê aliyê ve wê weke aliyên wê yên giring wê hebin ku mirov wê karibê wê di çerçoveya gotina pêvajoyê de wê li ser wê bisekinê wê hebin.

Ji vê aliyê ve wê newroza 2025an wê weke newrozek ku wê bo kurdistanîyan wê di aslê xwe de wê zêde giring bê. Di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê bi wê rengê wê bendebûnek nebû ku wê bi wê rengê wê weke bi mazinbûnekê wê were pîrozkirin. Lê di wê temenê de wê weke newrozek ku wê çawa wê karibê wê weke di temenekê çêkirina tifaqa netewî de ku wê bi wê were çêkirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê were dîyarkirin.

Têgîna newwrozê bo têgînek demokratîkî wê giring bê ku mirov wê bi gotinekê jî bê wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve wê newroz wê bi têgînek civakî û weke konseptek wê ya dîrokî û civakî bê. Wê li ser temenekê dîrokî a têgîna civakî wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di demên hemdem de wê di wê temenê de wê dema ku wê bahsa 'rengên newrozê' wê were kirin wê hinekê jî wê di kirdeya wê gotinê û morfolojiya wê de wê ev têgîn wê weke aliyekê wê yê giring wê hebê ku mirov wêkaribê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Ji wê gav wê were avêtin û wê gotina têgîna weke 'newroza gelan' wê di rengekê de wê were bikarhanin.

Di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê têgîna newrozê ku wê weke 'li dijî olê' wê di rengekê de wê were were dayin were pênasêkirin jî wê ji aliyekê ve wê bi wê aliyê ve wê girêdayî bê. Ber ku ew civakbûnekê wê bi wê re wê derkeve li pêş. Çendî ku wê di mejuya newrozê de wê têgînên weke yên bi baweriyê û nirx û menewiyeta wê ve wê girêdayî ve wê hebin jî lê wê di rengekê de wê weke rengekê civakî wê di wê temenê de wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê pîrozkirina newrozê wê di aslê xwe de wê bi kirpêndina xwe re wê pîrsgirêkek bingihînî a dîrokî a herêmî wê weke ku wê bide diyarkirin.

Mijare civakî û jiyane jiyane wê û weke xwe jiyankirinê wê di rengekê de wê weke pêşniyar bikê. Di wê temenê de wê weke fêrsek fahmkirinê a

li dijî têtînek toteliter, otoriter û hwd wê di rengekê de wê bibê. Di wê temenê de wê weke têtînek demokratikî a civakî wê bi wê re wê li ser temenekê civakî û dîrokî wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê ji wê aliyê ve wê gotina newrozê ku ew çendî ku wê newê dîyarkirin jî wê di rengekê de wê li ser têtîna 'rêngên newrozê' û an 'newroza gelan' û hwd re wê kirpendinek xort a li ser temenê têtînek demokratikî û an di wê rengê de wê weke ku wê bi wê re wê were kirin.

Ji wê aliyê ve wê ji navendekê diyarkirina li ser serê civakekê û an komê civakî wê di wê de wê weke ku wê redbikê. Wê di rengekê de wê ji temen ve wê bi awayekê pêşketinê wê dîyarkirê. Di wê temenê de wê weke ji ya hindik bi ber ya zêde û an mazin ve bi şêwayê wê rengekê hizirkirinê a ji temen ve wê bi xwe re wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê mijare rengê newrozê wê weke xwe û civakbûna xwe wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Ku em sal bi sal bikin ku em pirtûka newrozê wê bîvisênin û her salê wê di wê de wê çî bibê wê di wê de wê werênina ser ziman wê di wê rengê de wê her sal wê bi wê re wê dîmenek rengînî ê civakî wê di wê temenê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Di wê temenê de ku wê dema ku em ansiklopediya newrozê were nivisandin wê li ser du temenan wê were diyarkirin. Yek wê bi dîrokê re wê bi pêvajoyên wê yên dîrokî ên pîrozkirina wê re wê bi teorikî û jiyânî û hwd re wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Aliyê din jî wê di rengekê de wê wek ku me li jor wê hani ser ziman wê sal bi sal wê bi pêşketinên wê û qaydkirinên bi rengê jiyân û jiyankirina wê re bin. Di wê temenê de wê weke dîmenekê demokratikî wê bi xwe re wê bi jiyane civakî wê karibê bi xwe re wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê dema ku em li rewşa newrozê û pêşketina wê ya bi fahmkirina wê re wê li wê binerê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Newroz wê di wê temenê de wê weke têtîne civakî bê. Wê rengî jiyane civakî bê. Wê di wê temenê de wê nûweyên pêşketinê ên ku ew zil dîtîn û şaq dibin û pêşdikevin bin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi têtînekê wê karibê wê werênê ser ziman. Pêvajoyên newrozê ên bi

dîrokê re wê di rengekê de wê bi dîmenên cihê wê were dîtin ku wê werina salixkirin. Di demên wê yên berê de wê bi têngînên baweriyî jî wê werina salixkirin. Lê di demên hemdem de wê li ser temenekê civakî wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê kaeribê wê fahmbikê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê bide diyarkirin bê.

Wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê xwediye şêwa û rengekê fahmkirinê bê. Di demên hemdem de wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê bi rengê civakê ree wê xwe bide diyarkirin. Her dema wê weke dîmenê wê yê rengê civakê ê wê demê wê di rengekê de wê bi wê re wê xwe di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide diyarkirin.

Di wê nûqtîyê de wê ew jî wê bi wê re wê karibê wê were lê hizirkirin ku wê çawa wê xwediye şêwayekê fahmkirinê û hizirkirinê bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê newroz wê xwediye felsefeyek civakî bê. Wê di wê temenê de wê weke xwe bi jiyankirin û pîrozkirinê ku wê drxê li pêş wê bi wê re wê li ser rengê ku wê desthilatek weke dixwezê bide diyarkirin wê li hemberê wê jî wê weke fêrsek civakî wê xwe bide diyarkirin. Ber vê yekê wê newroz wê di rengekê de wê di nava têngîyên rejimên herêmê de wê nikaribê wê weke têngînekê wê bibînê ku wê karibin wê herê bikin. Di wê temenê de wê weke têngînek civakî a dervî wê rewşa hizirkirina wan ya kku ew heya bê. Di wê temenê de wê ew wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Ji wê aliyê ve wê felsefeya newrozê wê weke felsefeyek civakî wê di rengekê de wê pêwîst bê ku wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê felsefeya newrozê ku em bi gotinê bikin wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring bê ku wê karibê wê xwe bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare civakê wê weke xwe jiyankirinê wê di wê temenê de wê bi têngîna azadiyê û serbestîtiya newrozê re wê di rengekê de wê weke bi fahmkirinekê wê xwe bide diyarkirin. Li vir wê weke xwe jiyankirin û an weke xwe jiyannekirin wê weke aliyekê wê yê ku wê bi felsefeya wê re wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê. Ji wê aliyê ve ku em bi gotinekê bibêjin wê hebûna

civakî a cihê dervî ya ku ew bi statûqûya herêmê hati herêkirin wê ya dervî wê ku ew dibê wê di wê temenê de wê li gorî rastiya newrozê bê lê wê li dijî wê statûqûyê bê. Minaq wê hebûna civakî a li kurdistanê wê di wê temenê de wê li hemberê wê û nirxên wê bi statûqûyî wê çawa wê were sekin in wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê direngê de wê fahmbikê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê fahmbikê.

Ji wê aliyê ve wê, weke xwediyê dîmen û têngînek demokratikî a civakî jî wê xwe di rengê de wê bide diyarkirin. Li herêmê wê di wê çerçoveyê de wê mijare civakê wê, weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê bi wê re wê fahmbikê bê. Di wê nûqteyê de wê têngînek statûqû a wê, çawa ku wê hebûna xwe ser ya civakekê wê bibînê û an wê baweriya xwe wê ser ya din re wê bibînê û an wê civaketiya xwe wê ser yê din re wê bibînê wê di wê rengê de wê newroz wê weke fêrsek dervî wê û heta vaji wê xwe di rengê de wê bide diyarkirin. Gotina 'dijberîyê' fêrs û fahmkirînen wê cihê wê di fahmkirîna newrozê de nin a. Wê di serî de wê di rengê de wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di mijare newrozê de wê dikarê wê di rengê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman ku wê weke çandek kurdistanî a kevn bê û wê xwe di rengê de wê di wê temenê de wê direngê de wê bide diyarkirin. Li vir wê ji aliyê dîrokiya wê û pêjnên wê yê bi baweriyê wê zêdetirî wê bi demê re wê bi çandî wê salixkirînen ku ew bi wê re wê derkevîna li pêş wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê hinekê wê li ser wê bisekinê.

Di wê nûqteyê de wê di demên hemdem de wê mijare newrozê wê were çî wateyê wê di wê nûqteyê de wê, di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di rengê de wê bi bersivenê bê. Li aliyekê wê weke newroz-civak û li aliyê din wê weke desthilatî-baweri wê di rengê de wê di dîmenekê de wê weke di hin fêrs û hîskirînen ku wê weke 'vaji hev bin' wê dana diyarkirin wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê di rengê de wê li ser wê temenê wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê wê li ser wê bisekinê bê.

Ji wê aliyê ve wê di aslê xwe de wê hinek têngînen ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê weke pêwîst bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Çanda civakî û ya weke ya newrozê û hwd wê di

rengêkê de wê hertimî wê li herêmê wê di dewama wê de wê were dîtin ku wê tabî rewşên bişavtinê wê werina hiştin. Ya ku ew hat bişavtin wê were weke 'herêkirin'. Ya ku ew ne hat bişavtin jî wê weke aliyê ku ew were dijberkirin. Di wê temenê de wê bi demê re wê mijare gûharandinê wê di wê temenê de wê weke ji rastiya xwe weke rastiyeke din gihandina fahmkirinekê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengêkê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Minaq wê di dema ku em li pêjnên pîrozkirina newroza li deverên kurdistanê ên weke urmiyê wê binerê wê karibê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, çawa wê di rengêkê de wê ev nakoki wê werina pêşxistin wê li ser temenê serdestiyek weke ya bindestkirinê wê bi fêrsên wê nêzî wê were kirin û wê bi komên weke ku ew piştî li herêmê bi cihbûna wê weke ku ew wê li dijî girseyên newrozê pîroz dikin wê li ser têgînek weke ya aidiyeta bajar û hwd re wê bikin bîna berhev wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê were dîtin. Komên azerî wê li herêmê wê piştî wê li herêmê wê bicih bibin. Ev herêm wê weke herêmên kurdistanî ên weke ji desthilatîyên keyenî ên weke yên manna û med re wê navendî kiribin û wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê weke karibê wê di şewayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengêkê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê karibê wê di rengêkê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wê di wê temenê de wê ev herêmên kku wê di rengêkê de wê di demên berê de jî wê jî komên cihê wê ên kurdistanî ên weke urartiyî û an ermenî wê berê wê li herêmê wê bibin û wê bijin. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê di dîrokiya wê de wê di rengêkê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê werênê ser ziman bê. Li ser wê fêrsa dijberiya newroz-civakê û ya li dijî wê a desthilatî-baweriyê û hwd re wê di wê temenê de wê, dîmenekê ku wê were xwestin ku ew di rengêkê de wê di wê temenê de wê bide diyarkirin wê bi wê re wê di rengêkê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di rengêkê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Mijare rewşa newrozê û çanda wê di wê temenê de wê di aslê xwe de wê cihê dijberiyên bi wê rengê wê bi wê re û di fêrsên wê yên fahmkirinê de wê nebin. Wê bi hev re wê herkesek wê weke bi rengê xwe wê di rengekê de wê di wê temenê de wê çawa wê biji wê li ser fêrsên weke 'rengên newrozê' û hwd re wê di awayekê de wê weke ku wê karibê wê bii wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê fahmbikê bê. Mijare têtîna newrozê wê dema ku em li wê bihizirin wê bi wê rengê wê yekser wê civak wê bi rewşa xwe û satatûya xwe ya xwezayî û heyina xwe û rengê xwe yê jiyânî û hwd re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di şewayekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê çerçoveya têtîna desthilatê û baweriyê wê bi hev re wê dema ku em li wê bi wê bihizirin wê weke çerçoveyek tang wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Yan jî wê weke yekali û wê di rengekê de wê weke çerçoveyek ku wê ne zêde berfireh û ne xwediyê çerçoveyek civakî a di wê temenê de ku ew wê herê dikê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê herê bikê wê xwe di şewayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê di rengekê de wê, di çerçoveya têtînek newrozî de ku wê were gotin wê bi wê were lê hizirkirin wê derfeta wê bi nerinekê û awayekê wê tenê ji serî ve wê li wê were nerin û wê bide diyarkirin wê nebê. Ber ku wê azadiya ku wê bi rengê jiyânê û wê weke xwe jiyankirinê wê bi wê re wê di rengekê de wê bide diyarkirin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê têngîna serbestitiya weke xwe jiyankirinê heta ku mirov wê baş fahmnekî wê têngîna newrozê jî wê di rengekê de wê weke ku wê bi başî wê weke ku wê newê fahmkirin. Wê di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di rengekê de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Minaq newrozê wê di wê temenê de wê, ji aliyekê ve wê çendî wê ji aliyekê ve wê weke rengekê çawa jiyankirinê ku wê xwe bide diyarkirin lê wê weke rengekê felsefeyî ê şêwayî ku wê xwe bi wê re wê bide diyarkirin jî wê bi rengekê fahmkirinê wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare rewşa wê rengê fahmkirina wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di xwe de wê ahengekê wê di nava çawa jiyankirinê û rengê wê yê jiyankirinê û wê ji temen ve wê weke xwe jiyankirinê û hwd de wê bikê ku ew wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de ku wê karibê wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare civaketiya wê û an rengê civaketiya newrozê wê di wê temenê de wê bi têngînek ku wê weke pêwîsta were teorizekirin a civakî ku wê bi têngîhiştina wê re wê xwe di rengekê de wê di rengekê de wê weke ku wê di awayekê de wê didewama wê de wê karibê bide diyarkirin. Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê têngîna civakî wê aliyê wê yê ku ew weke pêwîsta ew ji wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê hinekê li ser wê bisekinê bê.

Ji aliyê têngînek civakî ve wê di rengekê de wê dema ku em newrozê wê weke têngînekê pênase dikin û wê fahmdikin wê berevaji wê têngînên weke yên ku wê navendîtîya desthilatî wê ji xwe re wê weke bingih wê bigirin û iteatkariyê pêşniyar dikin wê dervî wê weke têngînên ku wê derkevina li

pêş û bibin. Minaq wê li urmiyê wê rewşa di dema pîrozkirina newrozê de wê, di rengekê de wê di wê temenê de wê, girseyên iteatkar ên ku wê li dijî statûya civakê ên cihê wê werina bicihkirin wê di wê temenê de wê, di pozisyonek dijber de wê li dijê wê werina derxistin li holê. Hin komên azarî ku wê li urmiyê wê di rengekê de wê bi wê rengê wê werina derxistin li pêş û wê di wê temenê de wê bi fêrsên dijberîya li kurdan û statûya wan a herêmê û pêşketina wan wê di rengekê de wê xwe bidina diyarkirin.

Urmiya wê, di wê temenê de wê, piştî ku wê, weke parazgehan wê were diyarkirin û wê parazgeha azarbeycanê wê were diyarkirin jî wê di rengekê de wê ji ber hebûna hinek pêkkhateyên azarî ku wê piştî sedsale 17' min û pê de wê li herêmê wê bicih bibin jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê karibê wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Hêrîşên li hebûna civakê wê bin kirin wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê bi rengekê wê komekê wê weke li dijî ya din kirina pozisyonê ku wê weke kevneşopîyek nijadperestî a desthilatên li herêmê bê wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê, kifşbikê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke kiryarên weke rejima tirk ku wê li bakûrê kurdistanê wê were pêşxistin bê. Wê di rengekê de wê pêşî wê dema ku wê bikevina nava hewldanên pêşîlêgrtina pîrozkirina wê de. Lê wê dema ku wê nikaribin wê bikin wê demê wê çawa wê bi gotinên weke 'ew cejna tirk a', 'ew digihîjê ergenekon' û hwd wê di rengekê de wê, bixwezin ku wê çawa wê statûya wê ya civakî wê ji holê rabikin û an wê pêşîya wê ya pîrozkirinê a pêkhateyên civakên herêmê ên civakê wê bi wê bigirin wê bi wê armancê wê ew wê bikin.

Komên azarî ên li urmiyê hatina derxistin li dijî kurdan li vî bajarê kurdan bi wê rengê wê di çerçoveya têgînek bi wê rengê a li ser wê esasê bi temenê dijbariya statûya civakê ve wê girêdayî wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê.

Ji wê aliyê ve wê di aslê xwe de wê mijare civakê wê fahmkirina wê di rengekê de wê dema ku em wê bi têgîna newrozê re wê hilde li dest wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê fahmbikê ku wê civaketiya iteatker a weke bi komên bi vê rengê ên bi armanca manipulakirinê û ya ku wê civake newrozê ku wê karibê wê fahmbikê wê cihê bê. ya civaketiya newrozê wê di rengekê de wê, li dijî kiryarên bi wê rengê ên di armanca iteatkirinekê de ku wê kiryanan wê pêşbixê bê. Di wê temenê de wê têgînek civakî wê bi rengîniya wê re wê di rengekê de

wê weke ku wê bi xwe re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtîyê de wê dikarê wê werênê ser ziman wê mijare civakê wê di wê temenê de wê manipulakirinên li ser wê re ku wê werina kirin wê weke kiryarek zêde giring a rêveberiyên demên hemdem bê û wê ne tenê wê bi awayekê lê wê bi gelek awayan wê di rengekê de wê were bi karhanin. Bi teybetî wê rejimên oteriter û toteliter wê di rengekê de wê, li ser temenê yekperestîyek unter ku ew dixwezî bi rêyên weke bişavtinê û hwd wê pêşbixin wê bo gihiştina armancên xwe de wê di rengekê de wê pêşbixin. Li ser wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman. Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê, di wê temenê de wê pêwîst bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê civaketî wê di wê temenê de wê, ji têgînên manipûle dûr wê bi xosletên xwe yê dîrokî û xwezayî re wê fahmkirina wê bikê wê di wê çerçoveyê de wê çerçoveye teorikî a dîrokî û felsefeyî wê pêwîst bê ku ew bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di reng û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê.

Civakbûn wê di rengekê de wê, bi gotinî wê fêrsên wê yê fahmkirinê wê ji gotina têgîna netewî û hwd wê cihê bê û wê berfirehtir bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê çerçoveya gotina civakê wê bi temenê wê yê bi ardê û çand û dîrokê ve girêdayî wê hebê. Û wê di çerçoveyê di wê çerçoveya van hersê alîyan û an di nava sêkika wan de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Aliyên din ên weke yê aborî û hwd wê bi wê ve wê bi pêvajoyên wê yê jîyanê û rêyên xwe dabarekirinê û hwd ve ku ew pêşdixê wê di encama wê de wê pêşkevin.

Di wê temenê de wê pîrsgirêka fahmkirinê wê ji aliyê ve wê bi civakê û têgînekê wê di wê temenê de bê ku wê têgînek wê weke ya ol û baweriyê û hwd wê ya civakê bê û an wê civak wê ya têgînek bi vê rengê a ku ew bûya desthilatdar bê. Di wê temenê de wê mijare civakê û têgînên bi wê rengê wê ji wê aliyê ve wê xwe di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê hilde li dest wê xwe di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê têngîna 'netewî' a saqat wê di rengekê de wê xwe li ser rengekê fahmkirinê a bi wê rengê ku wê bi rêveberî û têngînek desthilatî wê ji serî ve wê hertimî wê bide diyarkirin wê li herêm wê pêşkeve. Wê rengê pêşketina wê di rengekê de wê bide diyarkirin. Wê di çerçoveya wê de wê weke bi aliyekê, zimanekê, rengê û hwd wê bikê ku ew bihizirê. Wê pêşketinên weke ne li gorî wê bin wê werina kirpendin. Yanî wê werina maqaskirin û wê ji wê werina kirin. Di wê temenê de wê, ev têngîna civakî wê weke di rengekê de wê weke her têngî û desthilat ku wê 'civake xwe' wê çawa wê biafirênin bin.

Di wê temen de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê di wê çerçoveyê de wê di şewayekê de wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman. ev aliyên weke pîrsgirêkên bi pêşketina civakê a weke xwe bi pêşketina wê re ku wê xwe bidîna diyarkirin wê, civake bi serê xwe pêşdikeve û weke xwe pêşdikeve wê rast nebînê. An jî wê di rengekê de wê ji wê dîr wê weke kesna weke endamên wê yên civakî ên iteatkar wê bixwezin ku ew wê pêşbixin. Ev bi rêya baweriyê bê û an têngînek netewî û hwd ku wê pêşdixin û wê weke bi rengê bîrdozî wê dikina serê mirovan de. Di wê temenê de wê dijbarîya civakî ku wê li herêmê wê bi temenekê nijadî wê were diyarkirin wê çavkaniya xwe wê ji wê bigirê.

Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, bi wê rengê wê têngînek netewî ku wê li hemberê pêşketinên dema xwe wê şer bikê û an wê li hemberê rengê jiyane kom û kesên din ên cihê wê şer bikê û an wê bi wan, jiyane wan,, pêşketina wan, zimanê wan û hwd re wê pîrsgirêka wê hebê wê di rengekê de wê xwediyê têngînek û rengekê fahmkirinê bê. Wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê ku wê dîmenê wê di wê temenê de wê xwe di şewayekê de wê bide diyarkirin. Li ser têngînen olî re wê herkesekê kirina weke yek rengê û weke di rengê ku wê weke ji heman baweriyê bê û wê bi wê dijberîya ku wê li dijî yên cihê wê pêşbixê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê û rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê kaeribê wê di wê rewşê de wê, werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê dijberîyên li herêmê ku wê ne tenê wê bên kirin malê bawerîyan wê bên kirin malê hemû rengên din ên pêşketinan wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê bingihê hemû tengezeriyên civakî ên li herêmê jî wê di şewayekê de wê weke ku wê biafirênê. Wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di

rengêkê û awayekê de wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare civakê wê ji wê aliyê ve wê li kurdistanê wê hinek aliyên wê hebin ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Wê çawa wê li hemberê civakê ev ali wê werina bikarhanin wê weke li bakûrê kurdistanê ji aliyê rejima tirk ve û heta wê bi wê re wê bi sînor nemênê wê li deverên weke bajarên kurdan ên weke urmiyê wê bikê wê karibê wê bi wê ve girêdayî wê li wê bihizirê. Têgîna civakî wê pêşî wê divê ku mirov wê di rengêkê de wê hilde li dest. Wê weke aliyekê ku wê çawa wê li herêmê wê têgîna civakê wê weke 'pirsgirêkê' wê di rengêkê de wê bibê wê karibê wê bi wê re wê di rengêkê de wê li wê bihizirê bê.

Li kurdistanê wê bi kevneşopîyî wê kevneşopîyek civakî wê hebê û ev wê di her demê de wê xwe weke 'pirsgirêkê' wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê di rengêkê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê li ser wê bisekinê. Wê li kurdistanê wê mijare baweriyê wê, di rengêkê de wê bo civakê wê bê xwestin ku ew were jiyankirin. Wê ne ku wê civak bo baweriyê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê fahmbikê. Ji wê aliyê ve wê pirsgirêka civakê bi çavkaniyên wê yên dîrokî ên herêmê re wê pêwîst bê ku wê hinekê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li kurdistanê wê weke aliyekê wê yê ku wê her demê wê weke aliyekê "dijê olê" jî wê were diyarkirin wê weke têgînek ku wê di temenê civakî de wê were diyarkirin bê. Di wê temenê de wê di rengêkê de wê bi wê hertimî wê intiba wê were diyarkirin ku wê weke çawa wê têgîna civakî wê weke ser ya olê re wê were girtin wê bi wê re wê were lê nerin û wê di wê temenê de wê bê ketina nava hewldana mahkumkirinê de.

Ji wê aliyê ve wê bi awayekê bi zane wê têgîna olî wê li dijî civaketiye wê di rengêkê de wê di şewayekê de wê weke têgihek desthilatê wê were diyarkirin. Wê bi wê re wê were sehêtkirin.

Di wê nûqtîyê de wê ji wê aliyê ve wê pirsgirêka civakî wê dema ku em li wê li ser wê bisekin in wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide diyarkirin. Di wê nûqtîyê de wê, pirsgirêka civakî wê di wê temenê de wê bi redkirina wê û bi tememî ji holê rakirina dîroka wê ya cihê re wê xwe di rengêkê de wê bide diyarkirin. Mijare şikandinên putan bixwe jî ku wê weke fêrsek olî bê wê li hemberê pêşketina civakî û ciheyiyên wê di rengêkê de wê were dîtin ku wê were bikarhanin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê

giring wê karibê xwe di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê bide diyarkirin.

Civakbûna herêmê û bi teybetî a li kurdistanê wê bi kokên wê zêde kûr bin di nava dîrokê de. Wê di wê temenê de wê hertimî wê di wê temenê de wê xwe bide diyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê ev wê, di rengekê de wê heta sedsale 15' min jî wê di rengekê de wê were dîtîn ku wê çawa wê xwe werênê ser ziman. Mirov dikarê wê rewşê ji rengê jiyankirina oldarîya li kurdistanê wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê ku ew wê bi wê çawa ji ya li herêmên din wê cihê bê. Di wê temenê de wê fêrsên weke bi destanên weke ya ferhed û şêrîn, mem û zinê' û hwd ku mirov wê hilde li dest wê weke wan wê çawa wê gelek vegotinên cihê ku wê dem bi dem wê werina ser ziman wê karibê bahsa wan wê were kirin. Di wê temenê de wê ev wê têgihek civakî ku wê çawa wê bi gotinên olî wê di rengekê de wê bi wê re wê werina ser ziman wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têngîna civakbûnê wê dema ku em li ser gotinên bi newrozê re wê werênina ser ziman wê têngînên bi wê rengê wê weke têngînên ku ew bi dizî wê weke di nava xwe de wê di rengekê de wê weke ku wê bijin wê di wê temenê de wê were dîtîn. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê têkiliyek xort wê bi têngînên civakî û olî wê di wê temenê de wê ji temen ve wê were danin. Hişmendiyeke teybet wê xwe bide diyarkirin. Ya ku wê di rengekê de wê li hemberê wê di rengekê de wê were dîtîn ku wê were şerkirin jî wê di aslê xwe de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê ev bê. Wê jî wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têngîna civakê wê di wê temenê de wê bi awayekê wê li herêmê wê di rengekê de wê hin bi hin wê di rengekê de wê bi wê yekê wê xwe bide diyarkirin. Li kurdistanê wê piştî sedsale 15' min û pê de wê hin bi hin wê pêşketina ku wê dibê ku wê çawa wê, pêwîst ba ku ew li gorî civakbûnekê bi berdeyamî bûba wê li dijî wê weke di rengekê de wê bê sekin in wê bibê.

Di wê temenê de wê di mijare civakê de wê, fahmkirinên wê, di nava wê de wê bi şêwayên civaknasî û hwd xwe ragihandin û hanina ser ziman wê bi wê re wê weke aliyên ku wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di demên piştî ronansê û pê de wê di rengekê de wê mijare civaketiye wê di rengekê de wê bi li dijî wê sekininê û şerkinê û hwd re wê bê xwestin ku ew ji jiyanê were dûrkin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê ku wê yê ku wê di demên piştê wê li ser têngînê civakî wê pêşketin wê nebin. Şîroveyan bi civakî kku wê werina kirin jî wê ji jiyanê û ji nava fahmkirina wê hin bi hin wê werina dûrkin. Di wê çerçoveyê de wê tenê wê têngînek olî a ku wê zûwa wê di rengekê de wê were diyarkirin ku ew wê çawa wê were serwerkin.

Ev têngîna olî wê di rengekê de wê di şewayekê de wê weke têngînek ku wê bê kirin pozisyonê de wê çawa wê li dijî pêşketinê herêmê ên civakî wê were kiirn pozisyonê de. Di wê çerçoveyê de wê, di şewayekê de wê, tûndûtûjiya bi navê olê li dijî komên cihê ên civakî wê di rengekê de wê were pêşxistin. Di wê temenê de wê ol û baweri wê weke temenê wê yê 'meşrûkirinê' wê di rengekê de wê were pêşxistin û wê di wê temenê de wê were dîyarkirin.

Ev jî wê weke aliyek wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temen de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civaketiye wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide diyarkirin. Wê têngînê civakî ên weke newrozê û hwd jî wê di nava têngînê olî de wê çawa wê hewldana mahkumkirina wê were kirin û an wê di wê temneê de wê di rengekê de wê were ji nava civakê dûrkin û hwd wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werê li wê hizirkirin. Li ser temenekê rast û pak wê ti kesekê ku wê şîrove û an teoriya bi rêk û pêk ên baş ku ew li ser civakatiyê li herêmê wê bikin wê nebin. Wê zêde pêşnekevin. Yê ku ew hizrên xwe werênina ser ziman jî wê weke ku wê mafê xwe jiyankirinê wê li herêmê wê nebînin. Wê ji herêmê wê dûrkevin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temen de wê karibê wê bi wê re wê hinekê li ser wê bisekinê. Civakî wê, piştî wê demê wê, weke ku wê xwe di rengekê de wê kifşbikê. Lê di wê demê de wê zêdeyî wê derfeta jiyanê wê ji wê û pêşketina wê re wê weke ku wê newê hiştin.

Li herêmê wê dema ku wê bahsa pêşketinê û dîroka wê ya li herêmê wê were kirin wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare civaketiya herêmê de wê bi awayekê rastin wê di rengekê de wê dîroka wê heta roja me ne nivisandina wê jî wê di wê temenê de wê hinekê wê weke encama wê bê. Di rengekê de wê dîroka olê û an desthilatê ku wê weke di nava hev de wê were nivisandin û wê weke dîrokê wê were pêşkêşkirin jî wê nikaribê wê rastiye wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di demek pêşketinê û zaninê de wê pêwîstiya pêşketinên mazin ên civakî wê hebê û wê çêkirina temenê wê bi awayekê demokratîkî û hwd wê hebê. Lê ev gotinên ku wê di roja me de wê weke gotinên ku ew pêşketina civakê wê di rengekê de wê bi maf û azadiyê û hwd re wê werênina ser ziman wê weke gotinên ku ew weke şûncdar hatina denezendin jî bin. Ber vê yekê wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê ku wê mijare civakê wê weke mijare teybet wê xwe li herêmê wê bide diyarkirin. Piştî demekê û pê de xwe kifşkirinên bi civakî jî wê di rengekê de wê ji dîmenekê civakî û rastîtiya wê zêdetirî jî wê bi fêrsek fahmkirinê a nijadî ku wê ji têngîna desthilatî re wê weke temen bê wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîyarkirin û weke aliyekê wê yê herî xirab wê di serî de wê xwe ji wê aliyê ve wê weke ku wê bide diyarkirin bê.

Pêşketinên civakî û newroz

Mijare civakê û fahmkirina wê bi pêşketinên wê re wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide diyarkirin. Di wê temenê de wê fahmkirina pêşketina wê û an salixkirina wê weke wê di wê temenê de wê giring bê. Di wê temenê de wê civak wê di rengekê de wê, pêwîst bê ku ew bi xwe û hebûna xwe ew di rengekê de wê di wê temenê de ew di şewayekê de were fahmkirin. Mijare civakê wê di serî de wê di dîmenekê aqilekê şenber ê weke yê felsefeyî wê di rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê di dîmennekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê civakbûn wê di wê çerçoveyê de wê hinekê jî wê bi aqilê felsefeyî û hwd ve wê ji aliyekê ve wê girêdayê bê. Ber ku wê bi aliyên wê yên jiyanî, weke civaknasî, derûnî, dadî û an huquqî û hwd wê di wê temenê de wê di temenekê aqilî ê pozîtîvî de wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Mijare civakê, demokrasi û hwd wê di wê temenê de wê bi temenekê aqilî ê ku mirov wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê xwe bide diyarkirin.

Li kurdistanê wê aliyekê wê yê giring ku wê di wê temenê de wê karibê wê kifşbikê wê têtînek çandî a civakî ku wê serwer bê wê karibê wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê, di rengekê de wê serbestitiya wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê hinekê li wê bihizirê bê. Li kurdistanê ev wê, carna wê weke ku w ne di farqê de bê wê, bi têtînek çandî û an di kirdeya gotina çandê de wê di rengekê de wê b aqilekê pozitiv wê di şêwayekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi kiryarên civakî û hwd re wê werênê ser ziman. Newroz wê weke kirdeyek ji wan a dîrokî a giring ku mirov wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têtîna civakê û newrozê wê dîmenekê civakê wê bi xwe re wê bide me. Li vir wê bi wê munasebetê kifşkirinên bi têtînek civakî wê kirina wê ji aliyekê ve wê giring bê ku mirov wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Mijare civakê wê, di wê temenê de wê dema ku wê bahsa wê were kirin wê weke pergale wê ya ramyarî, çandî û hwd wê weke aliyên wê yên ku wê xwe bi awayekê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê aser ziman ku wê mijare civakê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ji wê aliyê ve wê bi nîrxên civakî wê weke bi serê xwe weke xwe bûnê bi civakî wê aliyên wê yên din jî w hebin. Minaq keseyet ku wê weke xwe û

bi serê xwe bê û wê ne bi têngînekê ve wê weke iteatker wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyên ku ew pêwîst bê ku ew bi keseyetek serbest, azad û weke xwe bi nîrxên xwe li ser wê temenê ku wê bîji wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Ji wê aliyê ve wê mijare civakbûnê wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê bi têngîna azadbûn û serbestitiya mirov ve wê girêdayî wê hinek aliyên wê yên ku mirov wê karibê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê wê hebin û di wê temenê de wê karibê wê hilde li dest wê pêwîst bê.

Mijare civakbûnê wê li herêma wê di dîroka wê pirr zêde wê kevn wê herê. Wê dema ku em li demên kassiyar binerîn wê dikarin wê kifşbikin wê, rastî mufradatên perwerdeyê wê were ku wan di dema xwe de wê bi awayekê wê perwerde wê bikin û wê li ser wê temenê wê bi têngînekê wê pêvajoyên pêşketinê û hwd wê di rengekê de wê weke ku wê bidina diyarkirin.

Di rengekê de wê, ji rengê têngînên kassiyar wê fahmdikin ku ew têngînên civakî ew di rengekê de wê ji hev cihê dikin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê di ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ev wê di demên piştre ên civakî de jî wê li kurdistanê wê encamên xwe wê bi kevneşopîyên fêrbûnê û fahmkirinê û hwd wê bidina diyarkirin. Di aslê xwe de wê têngînên mitra jî û jiyên zerdeşt jî wê di rengekê de wê kaeribê di dewama wêde wê weke pêvajoyîna fahmkirinê, fêrbûnê, zanînê û her wusa xwenûkirinê ên bi têngînê û an di temenê têngînek xwenûkirinê de gihandina astek bilindtir a fahmkirinê û hwd wê bi wê ve wê weke ku wê girêdayî bin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê kaeribê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê civakbûnê piştre li kurdistanê û an mesopotamya wê di wê rengê de wê karibê wê di awayekê de wê di dewama wê wê fahmbikê. Civake hûrî û mitanniyan wê perwerdekirî bin. Asûrî wê di rengekê de wê elîtek wan ya zêde pêşketî û perwerde dîtî wê bibê. Di rengekê de wê bi zawacên ku wê bi malbatên keyên qassitan re wê çêbikin wê re wê di rengekê de wê temenê xwe yê kevneşopîyî wê biafirênin. Di wê temenê de wê, di şêwayekê ve wê ev di demên piştre wê

di renekê de wê weke ku wê encamên xwe wê di renekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Wê dikar wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, di şêwayekê de wê, civake têtînan pêşketina wê û di rastiyê de wê civake dervî wan heya ku wê weke pêwîst bê ku ew têtînan bibibina wê, weke du aliyên ku wê di renekê de wê bi hev re wê di renekê de wê wekeku wê hertimî wê bi hev re wê di nava şer de bin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman bê.

Civatiyên herêmê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê ku wê, têtîkiliya civakên herêmê a bi hev re wê di wê temenê de wê di pêşketinê wê yên piştê de jî wê di renekê de wê diyarker bê.

Dema kassitan wê weke demek ronansên wê di şêwayekê de wê weynekê wê bo demên xwe yên piştê wê bileyzê. Di wê temenê de wê fêrbûnên wê demê wê di renekê de wê bo demên piştê jî wê weke temen wê weynek bingihînî wê di renekê de wê bileyzê. Di wê temenê de wê di renekê de wê dikarê wê di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê weke ku wê çawa wê bo zerdestiyê wê were gotinên kku wê weke têtînel xweûnûkirinê a di pêşketina aqilê herêmê de wê weyn bileyzê. Wê bo herêmê wê piştî demên kassitan wê wateya medê jî wê di çerçoveya pêşketina wê de wê di renekê de wê karibê wê di renekê de wê bi wê rengê û awayekê wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê k umirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Pêvajoyên civaketiya herêmê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê pêwîst bin ku ew ji temen ve werina fahmkirin û wê pêwîst bin ku ew werina hanin li ser ziman. Ber ku wê di wê temenê de wê rastiya wan a fahmkirinê wê bingihê çareserîya pirsgerêkên herêmê wê biafirênê û ji aliyekê din ve wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê karibê wê fahmbikê û wê di rengê û awayekê de wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare civaketiye wê fahmkirina wê di serî de wê weke aliyekê wê yê pêşketinê wê xwe ji aliyekê ve wê bide

diyarkirin. Wê kifşkirina hebûna civakên herêmê wê di wê temenê de wê giring bê ku mirov wê hinekê li ser wê bisekinê bê.

Civakbûna herêmê wê di rengekê de wê karibê wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê. Di rengekê de wê di aslê xwe de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê di şêwayekê de wê li herêmê wê dema ku em minaq dîroka kurdistanê dinerin wê di wê temenê de wê, piştî demê gûtiyan wê di demên kassitan de wê bi zêdeyî wê civakbûnek ku wê rengê wê xwe bi zêdeyî wê bi pêşketinên xwe re wê bide diyarkirin wê bibê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê ku wê têngînên baweri bi civakî, perwerdetiyê û hwd wê di rengekê de wê derkevina li pêş. Ev wê weke hinek aliyn ku wê di dewama wê de wê bi herêmê re wê derkevina li pêş bin.

Minaq wê dema ku em îro li dema kassitan dinerin em wê di rengekê de wê bi teybetî wê kifşdikin ku wê çawa wê bi civakbûn û komên xwe yên civakî û têkiliyên nava wan re wê di rengekê de wê derkeve li pêş bê. Di wê temenê de wê bi wê re wê li gorî xwezaya herêmê wê xwe bi rêxistinkirin wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtîn ku wê were kirin û wê di wê temenê de wê derkevina li pêş. Di dewama wê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Civaketiya herêmê wê pêşketinên piştî wê demê jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê bi fahmkirinên morfolojikî û ji hev derhaninên bi têngîhên bi wê re wê pêşketina xwe wê di ahengekê de wê bide diyarkirin ku wê bibê. Di wê temenê de wê di temenê de wê çandek civakî wê weke kku wê were dîtîn wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê derkeve li pêş. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê civaketiya herêmê wê di wê temenê de wê bi temenê xwe yê çandî ê xort re wê di rengekê de wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê fêrsên çandî wê weke ku wê were dîtîn wê li kurdistanê zêde xort xwe dayina wan a nişandin jî wê hinekê wê bi wê ve wê girêdayî bê. Wê bi kokên wê yên xort ên bi çanda ve wê girêdayî bê.

Li herêmê wê ev ali wê weke aliyekê ku wê di rengekê de wê weke aliyekê bi pirsgirêk ku wê xwe di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarin wê werênina ser ziman ku wê mijare çandê a li herêmê û pêşketinên bi wê ve wê girêdayî wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê rengekê civakî wê derxe li pêş. Ji wê aliyê ve wê mijarê civakê û têgînên weke ji desthilatên herêmê ên weke di demên hemdem de wê weke bi rejimên weke tirkîya û hwd re wê bi qadaxayên danina ser ziman û pêvajoyên qadaxa û ji rastiya wê ya civakî dûr hewldanên şîrovekirina çandê ku ew wê ne weke ya wê civakê bê ku ew dikevina nava hewldana wê de wê hinekê jî wê weke hewldanek şerkirinê a li hemberê civakê a li ser wê esasê bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê di wê çerçoveyê de wê derxistina têgînên olî li hemberê wê, û bi wê hewldanên mahkumkirina têgîna civakê li leyha têgînekê û an yekê li leyha ya din mahkumkirinê û hwd wê bi wê ve wê girêdayî xwe di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê werênê ziman ku wê di rengekê de wê têgîna çandî wê li kurdistanê wê sireyatî ya baweriyên wê jî wê bikê. Di wê temenê de wê minaq wê, heman baweri ku wê weke li herêmên kurdan wê bijî û wê li herêmên dervî wan wê bijî weke islamê bixwe jî wê bi fêrsên fahmkirinê ên cihê wê xwe karibê bide diyarkirin. Minaq wê destanên civakî ên di wê çerçoveyê de wê weke yên 'ferhed û şîrin', 'mem û zînê' û hwd ku wê bahsa wan wê were kirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di nava têgînên herêmê de wê xwe di rengekê de wê weke ku wê ji aliyekê ve wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Wê jî wê di wê temenê de wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê kaeribê wê werênê ser ziman ku wê, di wê nûqteyê de wê hewldanên ji aliyê civakî ve wê fahmkirinê wê weke aqilekê civakî wê bi wê re wê hin bi hin wê derxê li pêş. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê têgînên weke yên ji serî ve wê hewldana xwe gihandina têgînek civakî wê weke ku wê minaq wê li tirkîya, iranê û hin deverên din wê bibin wê weke ji serî ve wê, weke bi rêyên weke bi bişavtinê û hwd wê di rengekê de wê bibê.

Ev wê di rengekê de wê ji serî ve wê hewldanên çêkirina civakên têgînên xwe wê bikin wê di rengekê de wê bikin. Wê di wê temenê de wê ew civaketiyê wê di rengekê de wê, dema ku ew wê fahmdikin wê ne xwediyê fêrsek civakî û an teoriyek wê ya civaknasî û çandî û hwd bê. Wê li ser temenekê olî ku wê bixwezin wan aliyên jî wê ji hêlekê ve

şîrovebikin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Mijare têngîna civakê wê, di wê temenê de wê, dema ku wê bi têngîna baweriyekê-desthilatekê wê, çerçoveya wê were xêzkirin wê di wê temenê de wê bi wê yekê wê zêdetirî wê karibê nijadperestîyek hişk xwe di rengekê de wê weke ku wê li tirkîya wê bide diyarkirin ew bê dayin diyarkirin. Di wê temenê de wê ber ku wê ji temen ve wê xwediyê heyinek çandî wê zêdetirî wê ji serî ve wê bi têngînên weke 'destûrî' û hwd wê bide diyarkirin û wê bi wê weke diyarkirî wê çawa wê weke wê bikê û wê weke wê bide diyarkirin wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bide diyarkirin.

Ev wê weke têngînek ku wê weke di rengê 'têngînek civakî' de wê bide diyarkirin lê ku wê di rengekê de wê bi rasti wê li hember têngîna civakî a rastin wê di dîmenekê wê weke ya di şêwayê şerkirinê de wê xwe di temenekê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê hewl were dayin ku ew dîrokekê ji wê gotina civakê re wê binivîsênin. Di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê di nava têngînên bi wê re dikarin 'levbikin' wê çawa wê kifşbikin û wê pêşbixin wê di nava hewldana wê de bin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê di rengekê din de jî wê bi bingihê têngîna desthilatî û destûrî wê hertimî wê bi şerê wê yê li hemberê civaketiya xwezayî a herêmî re wê xwe di rengekê de wê di şêwayekê de wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê ev têngîna civakî a serdest wê pêşketinên civakî ên li gorî xwe nebînê wê wan maqas bikê. Wê bi birrê û wê ji holê rakê. An jî wê weke bi gotina 'ne li gorî pêşketina me ya' re wê di rengekê de wê bidina diyarkirin û wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bînina ser ziman.

Di rengekê de wê dema ku em bahsa têngîna civakatiya newrozê wê dikin wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê vaji wê rengê têngîna civakî wê di rengekê de wê bibê. Wê di wê temenê de wê di wê têngîna civakî a serdest de wê têngîna ku ew hat pejirendin wê tenê wê karibê wê weke têngînek fermî wê bê dayin diyarkirin. Dervî wê civaketî û awayên wê weke 'jinedîtî ve wê werîna dtin' û an wê bi wê yekê wê weke pêşketinên ku ew 'li hemberê wan were sekin in' bin û an werîna 'ji holê rakirin' bin wê li wan wê were nerin. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê

yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê li ser wê bisekinê bê. Mijare civakê wê ji wê aliyê ve wê weke mijare zêde giring bê û wê pêwîst bê ku wê di rengekê de wê, wê pêwîst bê ku wê li ser wê bisekinê. Birêz Ocalan wê di têngîna 'netewî a çêker' de wê di rengekê de wê balê bikişênê li ser wê aliyê û wê di nava têngîna a xwezayî û ya ne xwezayî wê li ser temenê têngîna civakên dîrokî û hwd re wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê li ser wê bisekinê û wê çawa ew têngîna civakî wê weke li hemberê pêşketina esasî a herêmê wê bisekinê û an disekinê wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê, ew wê weke aliyekê ku wê bi wê temenê şer li herêmê her dayimî dihê pêşxistin jî wê di rengekê de wê li wê binerê û werênê ser ziman. Ji hinek aliyna ve wê dema k uwê bahsa aliyên çandî û civakî û dîrokî ên civake kurd wê bikê wê di kirdeya wan de wê hinekê jî wê weke ku wê balê bikişênê li ser wan aliyên çêker û şerê ku ew bi wê li herêmê di rastiye de bi têngînên weke 'inkarê' û hwd li hemberê hebûna civakê û an civaketiya dîrokî a herêmê bi fêrsên desthilatî û hwd re dihê bixwezê balê bikişênê li ser wê. Ew wê weke aliyekê ku wê yekser wê weke pêşîya demokratizebûna herêmê jî bi temenê wê yê destûrî û desthilatî digirê jî wê di rengekê de wê weke ku wê bikirpênê.

Di mijare têngîna netewî a li herêmê ku wê were dîtin de wê pirsgerêka wê di wê temenê de wê nikaribê wê weke têngînek ku wê di rengekê de wê bi têngîna civakî a herêmê re wê di rengekê de wê fahmbikê bê. Têngîna netewî wê di rengekê de wê weke têngînek ku wê bi desthilatî wê weke were tefkirkirin û wê di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê xwediyê tefkirkirinek li gorî şêwayekê desthilatî ku ew dihê diyarkirin bê. Di wê nûqteyê de wê di aslê xwe de wê pirsgerêka civakî a ku me li jor wê hinekê bal kişand li ser wê xwe di wê nûqteyê de wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Wê di wê nûqteyê de wê gotina 'civakên dîrokî' têngîna netewî a 'hemdem' ku wê bahsa wê were kirin wê weke li herêmê wê yekser wê bi hev re wê di nava nakokiyê de bê. Di wê temenê de wê gotinên weke yên gelemperîya bi ya baweriyê bê û an yên weke bi destûrî û hwd ku wê weke li ser civakê re bê wê di wê nûqteyê de wê ji wê rastiye wê derbas nebê. Di wê nûqteyê de wê ev jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê dikarê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, di renekê de wê şerê yekrengkirinê wê bi rêya têtînen olî bê û an yên din bê wê di wê temenê de wê li herêmê wê xwe di renekê de wê bide diyarkirin. Di wê nûqteyê de wê di renekê de wê mijare hebûna civakî wê di renekê de wê li herêmê ku wê were dîuyarkirin wê di renekê de wê bi awayê wê yê dihê hizirkriin wê di aslê xwe de wê bingihê pîrsgirêkên herêmê ên civakî û pêşketina wê jî wê weke xwe ku wê bijî wê di renekê de wê biafirênê.

Di wê temenê de wê ya ku wê nehêlê kku wê, serwerîyên civakî ên dervî ya ku ew dibê û heya bibê û an têtîhên weke yên demokratikî ku ew pêşkevin jî wê di renekê de wê weke ku wê ev bê. Wê di wê nûqteyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide diyarkirin.

Mijare civakê wê, li herêmê wê di serî de wê pêşketina wê pêwîst bê û wê bo wê jî wê pêwîstiya kifşkirina civakî wê li ser temenê xwe yê civakî ê dîrokî wê weke ku wê pêwîst bê. Gotina birêz ocalan a bi rengê 'civakên dîrokî' ku wê bahsa wê bikê wê di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê nûqteyê de wê bibê bikê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê karibê wê di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê, di dewama wê de wê fahmbikê wê bi wê re wê xwe di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide diyarkirin.

Mijare civakê wê, di wê nûqteyê de wê kifşkirinên wê giring bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring wê weke karibê xwe bide diyarkirin. Wê jî wê di renekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di şêwayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê, kifşkirina wê di serî de wê weke ku wê ew wê bi xwe û wê weke xwe ku ew pêwîsta were kifşkirin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê bê. Di wê nûqteyê de wê, li herêmê wê, di şêwayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê li herêmê wê di wê temenê de wê bi

pênasekirina hebûna wan re wê weke pirsgirêkek mazin wê xwe li herêmê wê di rengekê de wê bide diyarkirin. Ya ku ew newê naskirin wê weke ya 'pêwîsta were tûnakirin' û an 'were ji herêmê birin' û ew êdî navê wê newê diyarkirin û bi zimanê wê newê axiftin û çanda wê bi navê wê bahsa wê newê kirin û dîrokek ku ew bi navê wê dibê û were nivisandin ew nebê.

Ev wê weke aliyên ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Mijare civakê û newrozê ku mirov wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê ev wê yekser wê weke hinek sernavên ku wê di wê çerçoveya wê de wê weke ku wê werina lêpirsin bin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Civakên herêmê wê di rengekê de wê ji her aliyên wê ve wê weke civakên ku ew bindestkirî û hatina iteatkirin û hwd bin. Wê di wê temenê de wê nikaribê bahsa azadiyê ji wê û beşên wê re wê bikê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Ev wê di wê temenê de wê, di renge pêşketina ku bi şêwayê ku ew bi wê dayî kirin wê ji wê jî wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê ku wê mijare civakê wê, di wê temenê de wê dema ku em wê dihênina ser ziman wê di wê temenê de wê, du têngîn wê di serî de wê di serê me de wê hebin ku em bi wan lê dipirsin. Yek wê ya têngîna 'civakên dîrokî' û ya newrozê bê. Ya din jî wê têngîna netewî ku ew bi têngînek nijadî wê li herêmê wê bi desthilatkirina wê re wê were serwerkirin û wê di wê temenê de wê bibê bê. Aliyê duyem wê weke aliyê bi pirsgirêk ku wê pêşîya fahmkirinên cihê wê bigirê û wê nehêlê ku ew dîroka civakê were nivisandin. Ew wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê biwê rengê wê nehêlê ku ew pêşkeve dakû ew lêpirsinekê bi xwe re li hemberê wê newênî. Ber vê yekê wê ekolek felsefeyî a civakî a bi serê xwe pêşketî wê nikaribê bi herêmê re bahsa wê bikê. Bahsa têngînek felsefeyî û zanyarî a derûnî, dîrokî, civaknasî û hwd bi zanistên civakî û yên xwezayî ên weke felsefeyê û hwd re wê bikê.

Pirsgirêka felsefeyê wê dema ku wê, piştî têkçûna wê ya li hemberê baweriyê ji demên ronasansê û pê de ku wê bibê wê piştî wê weke

encamên wê demna tariyê wê bi xwe re wê li herêmê wê werênê li holê. Hinek dordorên ku wê miajre gotina felsefeyê wê weke 'ji rêzê' û an bi hesanî wê weke ku ew nebê jî dibê ku wê werênina ser ziman û an wê di renge ku wê bi aqilekê kurnazi wê di demên hemdem de wê bi gotina 'êdî zanist pêşketiya û ew pêwîstî nin a ku ew êdî wê were lê hizirkirin' ku wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê çawa wê bi gotina zanistê jî ku ew ne hatiya hiştin ku ew bi rastî pêşkeve wê bi wê çawa wê bi navê wê pêşîya wê bigirê wê di wê temneê de wê ev wê were hanin li ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê ev wê weke aliyna wê yên ku wê di çerçoveya pêşketina herêmê de wê weke aliyna giring ku mirov wê hinekê li ser wna bisekinê û di rengekê de wê weke karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê bê. Felsefe û civak wê weke du aliyên ku wê di aslê xwe de wê, dîroka demên piştî ronasansê a hemdem wê bide nişandin ku wê çawa wê hev bi hev re wê biafirênin û wê ji hev re wê weke temenê pêşketinê wê biafirênin bin. Di wê temenê de wê karibê wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê ji wê aliyê ve wê hinekê li ser wê bisekinê bê. Minaq civak û felsefeyê wê di wê temenê de wê, bi şêwayê zaninê û hwd re wê bi têgînek lêpîrsînê wê weke pêwîst bê ku ew were lê hizirkirin. Ew xosletê hizirkirinê ê lêpîrsînê û gûmankirinê ê felsefeyê ku ew ji nava hizirkirinê hatiya derxistin ew cardin bi şûn ve were hanin û li nava hizir were bi cihkirin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê ku wê di aslê xwe de wê nebê nabê bê jî. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê pêşketina herêmê a giring jî wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Minaq civakê û aqil û an zaninê wê ji wê aliyê ve ew wusa dihê fahmkirin ku wê pêwîst bê ku wê hinekê li ser wê bisekinê.

Li vir hinekê wê dema ku em li ser mijarê bisekin in wê demê em mijare civakê wê hinekê bi çavkaniyên wê re wê, di rengekê de wê pêwîst in ku wê hinekê li ser wê bisekin in. Civaketi wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê weke çerçoveyek giştî ku wê ne tenê wê karibê wê di çerçoveyek olî û hwd de wê karibê wê salixbikê. Wê di wê temenê de wê di aslê xwe de wê nikaribê di çerçoveyek çandî jî wê di rengekê de wê fahmbikê. Têgînên weke yên olî jî û çandî jî di çerçoveya wê de wê karibê wê fahmbikê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê mijare dîrokê jî wê di wê temenê de wê ne bi têtînek weke ya di çerçoveya çandê de lê bi heyina civakê û çerçoveya wê re wê re wê di rengekê de wê karibê wê, di rengekê de wê fahmbikê. Lê mijarên bi têtînen weke yên dîrokê, derûniyê, civaknasiyê û hwd wê hinekê din wê weke mijarên komplike bin. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê di rengekê de wê mijare civakê wê di şêwayekê de wê pirsgirêka wê ya bi fahmkirinê wê di wê temenê de wê bi çerçoveya civakê re wê hinekê wê weke bi awayekê komplike wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê civak wê weke xwe ku wê bijî wê demê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê, bi çerçoveya wê re wê karibê xwe diyarkirina têtînen dervî wê bikê. Ev wê weke têtînen ku ew bi wan diji ên weke yên baweriyê, çandî û hwd re wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê, di rengên weke yên ramyarî û hwd de jî ev wê di rengekê de wê weke ku wê di wê temenê de wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman ku wê têtîna civakê wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Civak wê, di wê temenê de wê ji wê gav avêtin wê di rengekê de wê bi wê re wê kirdeyek diyardar wê hingê wê karibê bahsa pêşveçûnên wê bi serê xwe û serbestiya wê bikin. Lê wê dema ku em bi têtîna baweriyê û an têtînek rewîstî û hwd wê bi wê bihizirin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Civakbûn wê di rengekê de wê, di şêwayekê de wê, bi serê xwe wê weke bi xwe diyarkirina xwe jiyankirina wê weke aliyekê ku wê bi azadiya wê ve wê girêdayî bê. Wê dema ku em ji aliyê têtînek weke ya baweriyê, minaq ku em nêz bibin wê demê wê di wê temenê de wê weke ku ew têtîn çawa rast û an ne raast dibînin bi têtînek darazî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê di rengekê de wê di demên hemdem de wê herî zêde wê bi fêrsên fahmkirinê ên weke bi xwe bûn û an weke xwe bûn û nebûnê û hwd re

wê di şêwayekê de wê weke ku wê xwe di rengekê de wê di dewama wê de wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê di miajre nakokiyên civakî de wê bi ramyarî û an baweriyî wê di rengekê de wê weke ku wê xwe di wê nûqteyê de wê bidina diyarkirin. Wê weke xwe di rengekê de wê bijin û an nejin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê bê. Civak wê di rengekê de wê, di wê temenê de wê çawa wê pêşkeve wê, di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê pirsgirêkên ku wê bi wê re wê xwe bidina diyarkirin wê bi zêdeyî wê weke 'pirsgirêkên ramyarî' ku wê xwe bidina diyarkirin wê di wê temenê de wê pirsgirêkên ji têtîni û pirsgirêkên wê yê bi rengê jiyane civakê û kes û hwd ve wê girêdayî bin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wê jî wê di rengekê de wê karibê xwe di rengekê de wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê ku wê têtîna civakê û jiyane wê di wê temenê de wê di rengekê de wê pirsgirêkên wê yê bi diyarkirina ramyarî ve ku wê bibin wê di wê temenê de wê weke aliyên ku wê di demên hemdem de wê weke pirsgirêk wê xwe di rengekê de wê bidina diyarkirin bin. Di wê temenê de wê fektorên weke yê olî û hwd wê tenê wê weke fektorên di wê çerçoveyê de girtinê wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bileyizin. An jî wê weke têtînen weke yê birdozi û hwd wê di rengekê de wê di wê temenê de wê weke ku wê weynekê wê di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê bileyizin.

Di wê temenê de wê dema ku wê bahsa 'baweriyê' û an 'bawerkirinê' wê were kirin wê çawa wê were bawerkirin û an wê çawa wê bijî û wê bi çî ziman, çand û nîrxê û hwd wê bijî jî ew bi wê re wê di rengekê de wê bê xwestin ku ew were diyarkirin. Di wê temenê de wê di wê çerçoveya wê de wê weke wê bê kirin û an wê di wê çerçoveyê de wê bi mecbûrî wê weke ku ew wê were dayin jiyankirin.

Ji wê aliyê ve wê dîroka mirov a jiyane mirov a demên bûhûrî wê serwerîya wê ya bi têtîni a ji wan aliyan ve li ser mirov wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin wê karibê wê fahmbikê. Lê mijar wê ji wê zêdetirî wê xwediyê hinek fêrsên fahmkirinê bin. Di wê temenê de wê di

çerçvoeya 'çawa jiyankirinê' de wê bersivkirina wê pirsê wê ji wê zêdetirî wê çawa wê, weke wê biji û an weke wê neji û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bê dîtîna ku wê weke aliyekê ku wê xwe bide diyarkirin bê.

Di wê temenê de wê mijare ramyarî û olê wê di zikhev de wê derbasbûna wê zêdetirî wê çawa wê di dîmenekê teqez û diyar de wê çerçoveyek ku ew bi wê rengê wê di wê temenê de wê bi wê re wê biji û hwd ve wê girêdayî bê. Wê di wê temenê de wê minaq wê weke têgînên weke yên mezhebî wê hinekê jî wê di wê temenê de wê karibê weke têgînên ku wê, di temenê fêrsên cihê ên jiyankirinê û rengên wê de wê xwe bi rengekê wê bidina diyarkirin bin. Dijminatîya nava wan jî wê dijminatîya nava şewayên jiyane bin. An jî wê dijminatîya nava wan wê weke ku wê di rengekê de wê yên ku weke aliyên jiyankirinê ku ew hatina 'rast dîtîna' û yên ku ew 'rast ne hatina dîtîna' wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di wê temenê de wê bi dualiteyekê wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Di wê nûqtîyê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê di wê temenê de wê bi van aliyan û hwd re wê karibê dîmenekê wê yê pîrsgirêk ê mazin wê bi wê re wê fahmbikê. Wê di wê temenê de wê dîmenên din ên jiyane û tûnakirina wan û an jî holê rakirina wan bi mejuya wan û hwd re wê hinekê jî wê bi wê ve wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê ev wê weke aliyna ku wê bi meju û an wê hemdemiya wê de ku mirov wê fahmbikê wê weke hinek aliyên wê yên civakî ên ku ew bi wê û rengê wê dihên redkirin û hwd re wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Civak û pêşketîna wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê herî zêde wê ji wê aliyê ve wê xwe di rengekê de wê, bide diyarkirin bê. Di wê temenê de wê di nava kes û komên civakî de wê bêgûman wê şewayên rengên jiyane ên cihê wê hertimî û demê wê hebin. Wê dema ku wê ji aliyê ya komekê ve li wê hat nêzbûn wê demê wê yên din wê weke wê kirin û an weke ji wê rastiya wê were dîrkirin wê bi wê re wê bibê. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Wê demê wê li vir wê pîrsa civakîyê çawa wê pêwîst bê ku ew hebê û were

jiyankirin wê karibê wê, di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare civakê û pêşketina wê de wê di rengekê de wê çawa wê bi başî wê bibê wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê. Di şêwayekê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê têtîna civakê wê, di rengekê de wê weke ku wê di şêwayekê de wê pirsirêkên li pêşîya pêşketina wê di rengekê de wê, di têtînek hegomenikî de wê di rengekê de wê xwe bidina diyarkirin.

Di wê temenê de wê weke wê û an weke xwe bide jiyankirin. Di wê temenê de wê, di nava têtîna civakê de wê li gorî têtînekê wê biji û an wê weke xwe biji. Li vir di aslê xwe de wê ev wê weke nûqteyek xesas wê di rengekê de wê xwe bide diyarkirin. Di nava li gorî têtînekê de jiyankirin û weke xwe jiyankirinê de wê çawa wê bibê wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê hinekê wê li ser wê bisekinê bê.

Weke minaq wê dema ku wê bahsa têtînekê wê were kirin wê di wê çerçoveyê de wê çerçoveya gotinê wê berfireh bê. Dikarê têtînek baweri bikeve çerçoveya wê de. Dikarê têtînek weke ya rewîstî bikeve çerçoveya wê de. Dikarê têtînek weke ya ramyarî û hwd wê bikeve çerçoveya wê de. Ev wê weke aliyên ku wê karibê wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê. Minaq wê civakê wê ji wê aliyê ve wê dema ku em hildina li dest wê têtînen dîrok-çandê wê di rengekê de wê weke bingihêkê giring ê weke ku wê çawa wê biji wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku wê di rengekê de wê weke ku wê bi rengekê de wê bide diyarkirin.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare lêpîrsînên civakî wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Mijare civakê wê ji wê aliyê ve wê her demê wê di nava wê de wê têtîhên cihê ku ew bi wê re wê bibin wê bi derfet bê. Ber kiu wê di rengekê de wê ev têtîn wê bi dîmenên cihê wê bibin û di rengekê din de jî wê herêm bi herêm wê karibin li gorî xosletên xwe yên xwecihî di

rengê de ew pêşkevin û di rengê de ew cihê bi wê re wê di rengê de wê bidina diyarkirin.

Di rengê de wê çawa wê rengê wê pêşkeve wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê hinekê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Civak û pêşketina wê weke wê pêşketina wê di rengê de wê bi awayekê wê, bi wan aliyên wê bibê. Dîrok û çand wê temenekê xêwî wê bi wê re wê biafirênê û wê bi wê re wê bihizirê û wê çawa wê ji xwe re wê refaransên ku ew bi wê li pêşîya xwe dînerê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di çerçoveyê de wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê karibê wê di rengê de wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê ku wê çawa wê xwediyê rengê û awayekê giring ê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê xwe di rengê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê jî wê di rengê de wê dikarê wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Mijaq civakê wê weke mijare zêde giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Wê di wê temenê de wê serbestitiya wê ya navxweyî û weke wê bi hizirkirina wê di wê temenê de wê giring bê. Lê ne tenê wê astengiyên ku ew wê bi hizirkirina wê weke sehêtkirinek weke bi desthilatî wê bi tenê wê li ser serê wê bibin. Ji wê zêdetirî wê yên wê weke yên ku wê xwe bi xwe wê di rengê de wê bisehêtbikê û wê weke wê di rengê de wê bide diyarkirin. Minaq wê di rengê de wê ev wê weke rewşên ku wê, bi têgînên weke ku me li jor ew hanina ser ziman ku ew wê çawa wê di rengê de wê bandûrê wê, di rengê de wê li wê bikê wê karibê wê di şewayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Mijare têngînê û civakê wê, di wê temenê de wê di çerçoveya wê weke xwe jiyankirinê de wê di rengekê de wê li wê nûqteyê wê xwe bide diyarkirin. Çendî ku wê mirov wê di rengekê de wê weke li gorî têngînekê û wê weke 'rastiyekê' û an 'başiyekê' wê bijî jî wê li dervî wê, di rengekê de wê çî wê weke hebê ku ew ya ku ew li wê nahizirê û an pêwîsta ku ew li wê bihizirê û an li wê hizirê wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. An jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya ku wê ji mirov re wê weke nepeni wê were wê hertimî wê heya mirov wê li xwe bide kişandin ku mirov wê zanibê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di nava civakê de wê, di rengekê de wê, dema ku wê bahsa wê were kirin wê weke têngînekê wê bijî wê, di rengekê de wê di aslê xwe de wê weke bisinorkirinekê bê. Lê jî wê zêdetirî wê di wê de wê hebin. Wê di hevrastekê de wê bi hizirkirina wê ku wê bikê wê ji aliyên din ve wê weke ku wê ji ya ku ew dibê wê weke ku wê dûrkeve û wê di rengekê de wê weke ku wê xwe di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Mijare civakê wê di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê di rengekê de wê derketina dervî ya ku ew weke pêşdihê dîtî wê di rengekê de wê weke aliyekê ku wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê di kirydeyên rewîstê û hwd de wê fêrsên weke yên 'iteatê' ku wê werina diyarkirin derketina dervî wan wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê karibê wê di şêwayekê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê ku wê civakbûn wê di dilê xwe de wê weke ku wê çawa wê di newrozekê wê de di şahiyekê wê xwe weke xwe bixwezê bi dilşahî bijî wê di rengekê de wê bixwezê bi wê rengê ew xwe di wê demê de bêî ku ew li tiştêkê bihhizirê ew xwe bi hebûna xwe re ew bide diyarkirin. Ev wê weke xosletên kes bin. Wê dema ku wê kes bijî wê weke ku wê civak wê bijî. Kes û civak wê hev temem bikin. Wê kes wê di rengekê de wê çî bijî wê bandûra wê di rengekê de wê li civakê wê hebê. Wê bi kirin û kiryarên xwe wê rêya civakê û jiyankirina wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê

re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Mijare civakê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi xwebûna wê û di rengekê de wê weke xwe bûna wê re wê xwe bide diyarkirin. Tekoşînên civakî û keseyetî wê hinekê jî wê di kirdeyên xwe de wê di rengekê de wê weke ku ew wê di wê temenê û renge de wê weke ku wê di xwe de wê di şêwayekê de wê weke kku wê bihawênin. Wê di rengekê de wê kaeribê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê wernê ser ziman. mijare civakê wê di wê temenê de wê karibê wê hinekê wê ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê. Wê dema ku mirov li civakê dinerê wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide diyarkirin wê fahmbikê.

Li vir wê dema ku em bahsa civakê û kes bikin wê bi gotinekê jî bê wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê çawa wê têkiliyek wan a bi hev re wê hebê wê karibê wê hinekê li ser wê bisekinê. Kes wê di nava civakê de wê weke hûrgilek tememker wê di rengekê de wê bibê û ev wê weke kirdeyekê avakar û afrîner jî wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê. Di wê temenê de wê têkiliya kes û civakê de ku wê bê gotin ku wê kes wê weke civakê bê û an wê civak wê çawa wê bibê xwediyê kesekê wê di wê rengekê de wê di aslê xwe de wê weke mijarek zêde kûr û giring û komplike wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê fahmbikê bê. Li vir di aslê xwe de wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê li ser têkiliya nava civak û kes wê hinekê bisekinê. Ev wê weke aliyekê afrîner û fahmker ê vê mijare me bê. Ber ku wê di wê temenê de wê çawa wê bi mijare têkiliya maf û azadiyê re wê were fahmkirin wê di wê temenê de wê karibê wê hinekê li ser wê bisekinê bê.

Kes wê di rengekê de wê, di rengekê de wê, ji du aliyên ve wê dema ku ew li pêşîya xwe dinerê wê bi wê bihizirê. Yek wê bi wê çerçoveya girseyî û derûniya wê bê. Ya din jî wê bi hizrên nû ku ew dervî wê digihijê ku ew li gorî wê çerçoveyê bin û an ne li gorî wê çerçoveyê bin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Mijare kes wê di wê temenê de wê di rengek de wê, çawa wê xwe bide diyarkirin wê di serî de wê were dîyarkirin. Pirsgirêka ku wê di wê temenê de wê weke ya azadiyê wê were dîyarkirin wê ji aliyekê ve wê bi têgînên weke yên desthilatî û bîrdozî ku wê di rengekê de wê li ser wê di temenekê bawerî û an nijadî û hwd de wê li ser wê werina farzkirin ku ew wê weke wê biiji bê. Aliyê din jî wê di rengekê de wê weke wê çerçoveyê ku ew wê, bi wê rengê wê di nava wê de wê weke ku wê xwe bîne ser ziman bê. Di wê temenê de wê ev aliyên weke ferxkirî wê di rengekê de wê çendî ku wê di rengekê de wê li gorî wê çerçoveyê wê di serê mirov de wê bibin jî lê wê ji binî ve wê têgihên nû û an şêwayên cihê ên bi wê hizirkirinê wê bi xwe re wê bê ku wê carna mirov di farqê de bê wê hinek gûharinan û an pêvajoya wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide hanin.

Kes wê di wê temenê de wê dervî wê çerçoveyê wê bixwezê ku ew bihizirê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê hizra xwe wê werênê ser ziman û an wê newênê ser ziman jî wê di xwe de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê di xwe de wê hanina ser ziman wê weke hizra xwe ya ku ew bi wê dihizirê bê. Carna ku em hizrên xwe dihênina ser ziman em derûniya girseyê û an wê bi wê fêrsên weke wê çî wê li aliyê giştî ve wê were herêkirin û an newê herêkirin wê bi wê re wê di rengekê de wê bihizirê û ev wê weke hinek restên ku wê hizirkirinên me di rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bidina diyarkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê derûniya giştî wê aliyekê wê yê afrîner wê xwe di wê temenê de wê di rengekê de wê bide diyarkirin ku wê kes wê bi wê re wê di rengekê de wê weke xwediyê wê fêrsa xwe bixwe bê ku ew bi wê re wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê xwe bidina diyarkirin. Wê çerçoveya ku em wê weke

‘civak’ wê pênase dikin wê bo kes wê çi wateya wê hebê wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide diyarkirin.

Kes û civak wê di rengekê de wê di wê temenê de wê, di şewayekê de wê bi têngînên desthilat-birdozi û hwd re wê weke aliyên ku ew bi wê re wê çawa wê ji hêlekê ve wê karibin werina manipulakirin jî. Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê kes wê weke wê bihizirê û wê, weke ku wê di serdema navên de wê bibê ku ew dervî wê were hizirkirin wê pêşîya wê were girtin bi bergirên zêhnî û hwd. Di wê temenê de wê gotinên weke yên dojah û bihûştê ên cezakirin û xelatkirinê bin wê di wê temenê de wê xwediyê hinek kirdeyên ku wê di mejiyê mirovan de wê hinek fêrsên fahmkirinê wê bi wê rengê wê di nava dualiteyekê de wê weke ku wê temen û an bingihê wê jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê biafirênin bin.

Kes wê çendî ku wê di nava civakê de wê weke zindiyekê civaknas wê bixwezê bijî jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê bixwezê ku ew bi serê xwe bê. Di wê temenê de wê di nava wan herdû aliyên de wê bixwezê ku ew ahengekê û an belansekê çêbikê. Di wê temenê de wê, hertimî wê di wê temenê de wê aliyên ku ew wê weke ji xwe re wek bar dibînê wê bixwezê ku ew ji wan dūrkeve. Ravînên piçûk û an mazin ên di jiyane mirov de wê weke bi xwestina bi xwe û bi serê xwe mayinê ku ew dihên kirin wê hinekê jî wê bi wê aliyê ve wê bi têngînek derûnî û zêhnî û an hişmendi û hwd wê girêdayî bin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê bê.

Wê jî wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide diyarkirin.

Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê civak û kes wê di rengekê de wê weke hevdû ji hêlekê ve wê temem bikin. Lê kes wê çendî ku ew wê temem dikê jî wê pêwîstîya derketina dervî wê û an ji wê derbaskirinê wê di xwe de wê bibînê. Kirdeya pêşketina civakî jî wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bi wê nûqteyê ve wê weke ku wê girêdayî bê bi hinek aliyên wê ve. Wê di wê nûqteyê de wê mirov nikaribê pêşketina civakê bi hemû aliyên wê ve wê tenê bi wê aliyên wê ve wê werênê ser ziman. Ber ku wê gelek hûrgil û fektorên bandûrlêker wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê hebin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karivê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bi serê xwe bûyin wê weke xwesteka sereka a mirov bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê minaq wê weke di newrozekê de wê weke xwe bibê û wê xwe bi hêst û dilxweşîyên xwe re wê bide diyarkirin wê hinekê jî wê bi wê ve wê girêday bê.

Pirsgirêka civakê wê ji gelek aliyên ve wê li herêmê wê bi wan aliyan wê di aslê xwe de wê pêwîst ku ew were fahmkirin û teorizekirin. Di wê temenê de wê pêwîst bê ku ew were hanin li ser ziman. Di wê temenê de wê pêwîst bê ku ew bê gihandin li hişmendiyeke. Di wê temenê de wê weke ku me li jor wê bi têngîne têkiliya fahmkirinê a newrozê û civakê re wê hani ser ziman wê bi hebûna wê ya civakê ku wê ne civakê wê bo tiştêkê û an têngînek lê ew têngî wê bo wê ku ew hebê wê bi wê rengê û temenê wê di şêwayekê de ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyên wê yên giring bin ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Pirsgirêka civakê û bi xwebûna wê û têkiliyên wê yên bi maf û azadiyê jî wê di wê temenê de wê têkiliya kes û maf û azadiyê, wan maf û azadi û têkiliya wê ya ku ew kes wê bi civakê re wê weke xwe bixwe bi têkiliya xwe ya civakê wê bijî re wê di rengekê de wê karibê wê ji hinek aliyên din ve jî wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê fahmbikê bê. Fêrsên newrozê wê di wê temenê de wê têngînek kes û civakê wê bi hev re wê di rengekê de wê bide me. Wê bi me bikê û bide xwestin ku em şîroveyek teorikî û jiyânî li ser esasê kes û civakê bi hev re wê di rengekê de wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Bo ronasansa herêmê li ser esasê civakê û têngîhiştina wê ya xwezayî û dîrokî hevnasîna bi newrozê re wê pêwîst bê.

Di çerçoveya fahmkirinên civakê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare civakê û newrozê wê dikarê wê ji aliyekê din ve wê hilde li dest. Newroz wê di rengekê de wê weke têngînek ku wê bi şîyariya civakê re wê di demên piştê de wê hin bi hin wê derkeve li pêş. Zirweya wê bi newroza 2025an de wê di rengekê de wê bibê.

Li vir wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê were fahmkirin wê mijare civakê û newrozê wê bi hev re wê fahmkirina wê, di serî de wê

weke ku wê bi tîgînek civakî a ku wê bi wê re wê çawa wê bi fahmkirina wê re wê were jiyankirina re wê pêwîst bê.

Li herêmê ku em bahsa pêşketinekê û pêwîstîya wê ya civakî wê bikin wê di serî de wê, di rengekê de wê tîgîna rengîniya newrozê wê dikarê wê di rengekê de wê derxê li pêş û wê hevnasînek rastîn ku wê çawa wê bi wê re wê kaeribê were kirin wê dikarê wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê.

Newroz wê hinekê jî wê nirxek mesepotamikî bê û wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê gotinên weke 'rengên newrozê' wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Hevnasîna civakê bi newrozê re wê felsefeyekê civakî wê bi xwe re wê karibê wê biafirênê. Kifşkirina wê felsefeyê di temenê maf û azadiyê de wê weke aliyekê giring ê nebê nabê bê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke pêwîst bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku weke ku me hinekê bi awayekê li jor bi şîroveyek li ser tîgînek civakî û tîkiliya wê ya bi kes û civakê re ku me kir re wê hinekê din wê weke ku wê pêwîst bê ku ew di wê de kûrbûn were kirin. Kes û civak wê tîkiliya nava wan wê weke tîkiliyek kûr bê ku wê aliyên wê yên ramyarîm, civaknasî, dîrokî, derûnî û hwd wê bi gelek aliyên din ên weke pedagojî, antropolojî, çand û hwd jî wê weke ku wê hebê. Wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Mijare civakê wê, di wê nûqteyê de wê weke xwe bi rengên xwe xwe ku ew wê kes wê bi wê xwe bide diyarkirin wê weke rengekê "civakî" bê. Di wê nûqteyê de wê ev wê bi wê re wê derkevina li pêş. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê derkeve li pêş. Li vir mijare kes û civakê wê jî hinek aliyên bi tîgînî ve wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê li ser wê bisekinê bê. Xwe dîtî û naskirina bi kes re wê, pêşketina civakek azad jî wê bi xwe re wê werênê li holê. Ber ve yekê wê giring bê ku mirov wê jî wê aliyê ve wê bi awayekê teorîzekirî wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring ê ku wê deriyekê giring wê li pêşketina herêmê û civakê jî wê di rengekê de

wê karibê wê were diyarkirin. Hebûna civakê wê, fahmkirina wê û teorizekirinên wê yên li herêmê wê zêde dernekevina li pêş. Wekî din wê civak û felsefe wê hîç wê bi hev re wê weke ku wê li herêmê wê hevnasînekê wê nebê, çendî ku wê civak û azadi û maf û azadiya wê ji gelek aliyên ve wê bi wê rengê hizirkirinê û şêwayê ve wê girêdayî jî bê.

Di mijare kes û civakê de wê têkiliya kes û rewşê, kes û civakê wê weke aliyên ji hev cihê ên giring bin ku mirov wan fahmbikê bê. Di wê temenê de wê bi fahmkirinek dûrûst û têkiliyek bi wê re wê di rengekê de ku wê bibê wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têkiliya kes û civakê li ser wê li ser rewşên têkiliyê û rengên wê û salixkirinên bi wan ve girêdayî wê di rengekê de wê xwe di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Wê dema ku ev ali wê werina diyarkirin wê bi têkiliyên bi hev re, rewşên hev fahmkiirînê, alikariyê dana hev, bi hev re kirina kar û xabatekê, li rex hev di jiyankirinê de parastina maf û azadiya xwe û yên li hemberê xwe weke xwe li wê heyidar û baldar bê û hwd re wê di rengekê de wê, karibê wê kifşbikê bê. Ev wê di nava civakê de wê weke têkiliyek bi hişmendî a di nava kes û kes û kes û civakê de wê derxê li pêş û wê bide diyarkirin.

Di roja me de wê gelek teori di derbarê têkiliya kes û civakê û têkiliya nava kesan de wê werina pêşxistin. Di wê temenê de wê li ser temenê derûnî û civaknasî û hwd re wê di rengekê de wê werina pêşxistin. Di wê çerçoveyê de wê, çawa wê di temenekê baş û bi hişmendî de wê bi wê were ghiştin li fahmkiirnekê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê di şêwayekê de wê bi xwe re wê bide diyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê mijare keseyetiyê û pêşketina wê di şêwayekê de wê bi wê re wê çawa wê li hev wê were nerin û wê mijare hev fahmkirinê û hwd wê bi wê re wê weke aliyên ku wê karibê were fahmkirin bin. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê giring ê temenî wê bi kes re wê xwe bide diyarkirin. Wê bi wê re wê di nava wê de wê biji û wê weke xwe bi hîş û hişmendî wê bikê. Kes wê dema ku ew di rengekê de wê, li hewirdora xwe dinerê ew çi dibînin û çawa wê dibînin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wêkaribê wê li ser wê bisekinê bê. Carna rengê fahmkiriinê weke nerinê wê nêzikatiya mirov a li hev wê bide diyarkirin.

Di mijare civakê de wê, dema ku em li wê bihizirin wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi navaroکا wê re wê pêwîst bê ku mirov

wê li wê bihizirê. Wê di nava wê navaroka wê de wê gelek aliyên ku wê werina li wan hizirkirin wê biibn. Weke ji pêkhatayên wê yên bi fizikî û yên weke ne bi fizikî ku wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Pîrsgirêka civakî wê li herêmê wê di rengekê de wê ji gelek aliyên ve wê, li herêmê wê weke pîrsgirêke desthilatan jî wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê ji aliyê dîrokî ve wê civak wê bi xwe wê bi çavkaniya xwe wê di rengekê de wê bikin ku ew bijin û dijin. Lê di rengekê de wê pêvajoyên weke hev kirinê û li leyha yek din wê ya din wê tûnakirin û an weke wê kirin bi rêyên weke bişavtinê û hwd wê di wê temenê de wê weke şêwayên bindestkirinê û metingeriyê ên ku wê karibê li wan were lê hizirkirin bê.

Têgîhên rewîstî ên civakî wê di rengekê de wê weke ku mirov wê bi teybetî li kurdistanê wê karibê wê fahmbikê ku wê çendî wê xort bin. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê kifşbikê û wê fahmbikê. Civakek wê dema ku wê xwediyê rewîsta xwe bê wê di wê temenê de wê di ya xwe de wê di temenê parastina hebûna xwe de wê israr bikê. Nişanakên wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê xwe di şêwayekê de wê bidina diyarkirin. Wê jî wê di rengekê de wê, diakrê wê werênê ser ziman ku wê civakên herêmê wê dema ku mirov wê li mejuya wan binerê wê karibê wê di rengekê de wê bi wan re wê kifşbikê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wan ê giring wê karibê xwe di rengekê de biwan re bide diyarkirin. Wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Dîroka civakên herêmê wê di rengekê de wê dema ku mirov wê binerê wê bi teybetî wê piştî şerê qasrê-şîrîn wê were dîtin ku wê hin bi hin wê berjêr ve wê herê. Di wê temenê de wê ev dem wê piştî wê weke demek ku wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê hebûna civakê wê bi xwe re wê di rengekê de wê êdî wê weke pîrsgirêk wê di rengekê de wê bikê mijare pîrsgirêkê.

Di wê temenê de wê çendî ku wê, di aslê xwe de wê ji aliyekê ve wê weke têgînek ku wê weke li ser mijare olê re û an pîrsgirêka wê re wê were diyarkirin jî lê wê dema ku em ji aliyê mijarên desthilatî ve wê hilde li dest wê karibê wê di rengekê de wê weke bi wê ve girêdayî wê weke aliyekê wê yê bi mijarên weke rengê şîrovekirinê û hwd ve wê hilde li dest bê.

Di renekê de wê, rewşên weke yên bişavtinê wê bi wê ve girêdayî wê werina pêşxistin û ev wê weke rewşên ku wê di renekê de wê ji aliyê çandî, rewîstî û hwd ve wê ew wateya wan wê hebê ku wê çawa wê ji rastiya wan wê were dûrkirin û wê di rewşek bindestî û iteatê de wê di awayekê de wê were girtin. Wê di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê weke ku wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Wêjî wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê fahmbikê ûwê werênê ser ziman ku wê, bişavtin wê di wê temenê de wê di renekê de wê di hinek çerçoveyna û bi hin armanca wê were kirin. Wê çawa wê di renekê de wê di temenê statû hiştinê û an wê statûyê ji holê rakirinê de wê di renekê de wê bi wê ve wê girêdayî bê. Minaq wê mijare ziman wê di rewşa wê de wê bi ya çandê û hwd re wê weke weynek navendî wê karibê wê bileyizê. Civakek ku wê çendî di zimanê xwe de wê pêşketî bê wê karibê wê bahsa pêşketina wê û bi xwebûn û azadiya wê bikê. Di wê temenê de wê pêşketina ziman wê yekser wê bi ya bixwebûn û azadiya mirov ve wê ji aliyekê ve wê girêdayî bê. Ji wê aliyê ve wê tenê nikaribê wê tenê wê weke mijare çandî wê bi tenê wê bi serê xwe wê şîrovebikê. Ber ku wê ji wê zêdetirî wê di wê de wê hebê û wê pêwîst bê ku ew wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di renekê de wê werênê ser ziman, ku wê çand, ziman, huquq, û an dad, ramyarî, desthilatî, rewşên weke yên jiyanê û aboriyê û hwd wê di ahengekê de wê di rewşên bi wê çerçoveyê de wê weke aliyên ku wê bi wê ve girêdayî wê ji aliyekê ve wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Mijare civakê wê di renekê de wê, di rewşê wê de wê li kurdistanê wê weke rewşek pirsgerîkî a herêmî û gerdûnî wê di şêwayekê de wê xwe bide diyarkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê di renekê de wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê mijarên iteatê û yên bişavtinê, qadaxayên zimanî û talankirinên çandî û hwd wê ji navikê ve wê bi hev ve wê girêdayî bin. Di wê temenê de wê ev wê di renekê de wê di rewşên weke yên ramyarî û desthilatî, rêveberî û politika û hwd ve wê bi hev ve wê di şêwayekê de wê karibê fahmbikê. Di wê nûqtayê de wê ev rewş wê piştî ronasansê û hwd wê, bi demên pêşketina civakan û azadiya wan û pêşketina maf û azadiya wan êdî wê li herêmê wê zêdetirî wê weke aliyên bi pirsgerîk wê xwe di renekê de wê, bidina diyarkirin bin.

Rewşên bişavtinê wê şêwayê din ê jenosîdê ku wê beremberê yên aliyên fîzîkî ên bi jenosîdê ku wê werina kirin bin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê rewşa civake kurd wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê bi wê ve wê girêdayî bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê civaketi wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê hinekê li ser wê bisekinê bê. Di wê temenê de wê pêşveçûnên civakî ên li herêmê û şerên desthilatî û statûqûyî ên li herêmê ku ew li hemberê wê weke ku em di minaqe kurdistanê de wê dibînin wê karibê wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê û wê di dewama wê de wê hinekê din bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re wê werênê ser ziman bê.

Çand, civak û têgihên weke newrozê bi wateya wan.

Di derbarê çanda civakê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê herêmê ê giring wê xwe bide diyarkirin. Çanda herêmê wê,, di şêwayekê de wê li ser çerçoveya wê ya civakî wê pêşkeve. Li herêmên kurdistanê wê dema ku em li wê dinerin wê dîmenên çandî ên ku ew dihên ditin wê gelek ji wan wê weke hinek dîmenên pêşketî ên ji dema kassitan jî bin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê çerçoveya têgihên civakî de wê di wê demê de wê were dîtin ku wê pêşkevin. Kassiti wê biqasî ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê di aslê xwe de wê di rengekê de wê weke ku wê li pêşîya dema xwe wê di rengekê de wê pêşkevin û wê xwediyê dîmennekê pêşketinê bin. Ev wê bi wan re wê di rengekê de wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Çand wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê çerçoveyek civakî de wê bi refaransên wê yên bi jiyane wê ya bi hev re û ya bi xwezayê wê re wê xwediyê dîmenên pêşketinê bin. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê di rengekê de wê fahmbikê ku wê çawa wê xwediyê dîmenekê fahmkirinê bê. Kassitî wê minaq wê di dema xwe de wê pirr zêde wê dîmenekê pêşketinê ku wê di roja me de jî wê hê

pirsa wê di serê dirokzanan de wê biafirênê wê bibê. Wê weke di dîmenekê û faodali de ku wê pirr zêde wê li pêşîya dema xwe wê bijin. Têgînên weke yên faodali em rastî wan ji demên piştî serdema navin û pê de ku wê pêşkeve em rastî wan dihên. Lê gelek pêjnên ku wê ji dema jiyane dema kassitan wê di wê temenê û bi wê rengê û awayê û gotinê wê werina salixkirin û wê werina hanin li ser ziman. Di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê fahmbikê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna civakê wê di wê çerçoveyê de wê bi girêdanên aşîrî û hwd wê weke ku wê xwediyê dîmenekê xort bê. Lê di nava kurdan de wê weke dîmenekê seraşîrî ku wê were dîyarkirin wê gotina 'êlê' wê were diyarkirin ku wê her êlek wê weke ji gelek aşîran wê pêkwere wê bahsa wê were kirin û wê di nava xwe ve wê weke bi dîmenekê konfedeli wê biji û wê weke dewletekê nava xwe de bê wê bibê. Ev wê di wê temenê de wê, di rengê de wê weke şêwayekê rêxistiniya wê ya li ser axê jî wê di rengê de wê weke ku wê bi herêm bi herêm wê di rengê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê kaeribê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê di reng û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dîmenê civakî ê herêmê de wê nişanakên rêxistiniya wê ya civakî ên piştî de wê karibê wê di rengê de wê fahmbikê. Piştî wê rêxistiniyên ku wê dibin wê di aslê xwe de wê gelek ji wan jî wê ji demên kassitan wê rastî dîmenê wan wê were. Di serdema kassitan de wê di dema mitanniyan de ku wê bahs wê were kirin wê mitra wê weke têgihekê wê pêşkeve û wê di dîmenekê de wê bi aqilekê ne dûrî ya felsefeyî û hwd wê bibê. Gelek fêrsên weke 'gurandina ga' û hwd ên mitrayî wê bigihijina çerçoveya destana gilgamêş. Di wê temenê de wê ev fêrs wê di rengê de wê weke ku wê bi mitra re wê werina ser ziman wê di dîmenekê de wê bi gilgamêş û inanna re wê têkiliya nava wan de wê di rengê de wê di şêwayekê de wê weke ku wê bibê. Mitra wê weke dîmenekê din ê bi awayekê hemdem ê weke yê wê çanda dema urukê bê. Wê di wê temenê de wê di rengê de wê

dema ku wê gilgamêş wê gayê ji bihûştê hatî ê inanna wê serjê bikê wê bahsa kirina pîrozbahiyekê bo bîrhanina wê bikê wê ji gilgamêş wê piştî wê bixwezê. Di wê temenê de wê pêjna gûrandina ga wê pêşî wê bi wê yekê wê bi gûrandina gayê bihûştê ê inanna wê bibê. Piştî wê mitra wê dîmenê wê pîroz dikê û wê di rengekê din de wê weke bi aqilekê hemdemiya xwe wê bi felsefe û têgihiştin wê bikê û wê di rengekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di wê temenê de wê dikarê wê fahmbikê ku wê şîroveyan weke yên bi mitra re dihên kirin weke bi tîrûkavan û çûna nêçîrê û hwd wê di rengekê de wê dîmenekê wê weke di rengê rêwîtiyên gilgamêş de wê di rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê tîkiliya ontolojîkî a di nava mitra û gilgamêş de wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê bide diyarkirin.

Mijare mitra wê di wê temenê de wê piştî wê di demên wê de wê hê jî wê weke mijare bi nepeni wê bimênê ku ew hê ne hatiya fahmkirin bê. Di demên kevnera de wê bi zêdeyî wê di nava çanda serwerîya li herêmê a roma de jî wê cih bigirê. Wê bandûra wê li pêşveçûnên felsefeyî ên li girêkê jî wê bibin. Wekî din wê di rengekê de wê pêşketinên mitrayî wê di rengekê de lê wê bi wê şûnpêya wê û ne dîtina wê tîkiliya wê re wê hertimî wê weke nepeniyekê wê di rengekê de wê di mejiyê mirovan de wê bimênê.

Mitra wê di rengekê de wê bi gotinî wê di zimanê kurdî de wê wateya wê 'koka min' û hwd re wê xwediyê wateyekê bê. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Rituelên ku wê werina kirin û cejnên ku wê werina pîrozkirin wê di rengekê de wê nişanaka girseyîbûna wê çerçoveya wê kultê û li wê gihiştina hev bin. Di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Lê dîmenê mitra wê çendî wê di dema mitanniyan de wê bibê jî lê wê weke dîmenekê xwenûkirinê wê bide diyarkirin. Wê dimenekê cihê ji ya wê dîmenê berê ê mitolojîkî ê demên mitanniyan wê bide diyarkirin. Wê di rengekê de wê çerçoveyek hizirî û an birdozikî a di ahengekê zihnî û

ya di wê de a bi kûrbûnê û hwd re wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Ev wê piştî wê weke ku wê bi avêstaya zerdeşt re wê were dîtin wê bi hizrên zerdeşt re wê dîmenekê kûrbûnê wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide çêkirin û wê karibê wê di dîmenekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê têngîna mitrayî wê di wê temenê de wê bi kulta wê re wê di rengekê de wê pêşketinên wê di rengekê de wê cihêbûnê wê bi herêmê û fahmkirinên kultî wê bide çêkirin. Di wê temenê de wê, ew dîmenê hizrî û zêhnî ê bi kûrbûnê wê jî zerdeşt û heta manî wê di dîmenekê de wê karibê wê di wê xate felsefeyî de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê piştî wê çerçoveyên çandî ên weke bi cejnî ên pîrozkirinê û hwd wê bibin. Weke bi rengê 'cejnên yazdanî' wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê newroz wê di aslê xwe de wê weke têngînek bi navê 'roja nû' de wê di wê temenê de wê weke bi têngînek destpêkî wê xwe di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê bide diyarkirin. Wê di dewama wê de wê bide diyarkirin. Wê di wê hevrastê de wê weke fahmkirinekê û an encama wê fahmkirinê wê di çerçoveyekê de wê weke ku wê xwe bide diyarkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê karibê wê fahmbikê bê. Di nava têngihên avêstayî de wê di rengekê de wê ev wê zêdeyî wê weke bi pêşketinên ku ew bi rengê wan dihê diyarkirin re wê bibin. Wê xwe bidina diyarkirin.

Di demên hemdem de wê mijare civakê û çandê wê weke aliyekê giring ku wê bi hev re wê di rengekê de wê were hildan li dest û fahmkirin. Di wê temenê de wê şewayên çandî wê bi wê re wê li ser temenê xwecihiyên herêmî wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Çand wê weke ku wê bi pêjên wê re wê di rengekê de wê hem bi gelemperî û an gerdûnî aliyên wê yên ku ew dikarin werina fahmkirin wê hebin û hem jî aliyên wê yên ku ew di rengekê de wê weke bi xwecihî wê karibin werina fahmkirin wê hebin. Di rengekê de wê di nava pêvajoyên dîrokê de wê jiyankirinên ku ew dibin wê bi fêrsên wê û encamên wê yên ku ew bi têngînî dibin jî wê di rengekê de wê weke aliyana ku wê di navva

jiyane civakî de wê weke 'refaransna' ku wê di rengekê de wê were dîtin ku wê were bikarhanin. Di wê temenê de wê bijartinên nava başî û nebaşîyê û an çawa rastitiyê û an ne rastitiyê bide diyarkirin wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê fahmbikê ku wê mijare civakê wê di wê temenê de wê xwe di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê fahmbikê ku wê mijare civakê wê di rengekê de wê bi nîrxên wê re wê di rengekê de wê xwediyê şêwayekê ku wê karibê wê bi wê re wê di rengekê de ku wê karibê wê fahmbikê bê.

Di nava jiyane civakê de wê têkiliyên nava kes û civakê wê hinekê me li jor wê hani ser ziman. Lê li vir ev mijar wê weke aliyekê wê yê giring bê û ku wê karibê wê di wê nûqtayê de wê bi hinek aliyên din jî wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Minaq wê kesek wê di nava civakê de wê hem wê bikê ku ew weke xwe biji û hem jî wê di nava wê derûniya giştî de wê bikê ku ew wê weke wê biji. Weke wê jiyankirin wê ji du aliyên ve wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê ji aliyê derûni ve wê weke xwe 'mecbûr' hîsbikê û wê weke wê bijî re wê bibê. Aliyê din jî wê di rengekê de wê weke ku ew dixwezê û wê dema ku ew derfetê ji xwe re dibînê ku ew çawa diji wê bi wê ve wê giirêdayî wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê girse wê hertimî wê di rengekê de wê weke aliyekê tepisendinê jî wê karibê weke weynekê bo kes bileyizê. Ber vê yekê kes wê bi derûni wê dema ku wê diji wê xwe di tangesiyê de wê bibînê û wê karibê xwe biavêjê dervî wê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê dixwezê ku ew bêhnê ji xwe re bide girtin.

Mijare civakî wê di wê temenê de wê têkiliya civakî û kes wê di xwe de wê gelek aliyên ku ew werina fahmkirin wê hebin. Aliyê pêşî wê weke aliyekê ku wê weke zindiyekê bi derûni kes wê di wê temenê de wê çendî ku wê weke bi xwe bi tenê bimênê û xwe biji wê bixwezê jî wê hewirdor û derûniya wê di rengekê de wê di wê de wê ji aliyekê din ve jî wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê biafirênê.

Derûniya kes wê di wê de wê di rengekê de wê xwe di keseyetiya xwe de wê di rengekê de wê weke bide kifşkirin. Minaq wê weke ku ew çawa bi xoslet dikê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Weki din wê li yên dora xwe binerê û wê wan bi xosletên wan wê kifşbikê û wê di nava wê dîtin û

kifşkirinê de wê wekhevi û ciheyiyên ku ew xwe di navbera xwe û wan de bibînê wê bi wê yekê wê weke ku wê kifşbikê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê kifşbikê û wê karibê wê di şewayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê ku wê kes wê di navbera xwe û yê din de wê têkiliya ku ew didênê wê di rengekê de wê hem yê din wê pênasibikê û çendî ku ew pênasikir jî wê weke ku wê xwe di rengekê de wê di dewama wê de wê pênasibikê. Xwe di yê din de dîtî wê di rengekê de wê bi wê yekê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê kifşbikê bê. Di wê temenê de wê dîtina di ya din de wê ne tenê wê weke têtînek ku ew weke bi xosletên xwe û weke wê û hwd wê bibînê bê. Ji wê zêdetirî wê weke bi wê ciheyiyê wê ew wê kifşbikê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di şewayekê de wê fahmbikê ku wê têtîna kes û yê din wê di rengekê de wê di kirdeyekê wê hem yê din wê weke cihêbûnê û kes wê weke weke bi xwebûnê û hwd re wê di awayekê zêhnî ê pirralî de wê bi wê re wê weke ku wê bihizirê û wê di wê de wê weke ku wê bikeve nava kifşkirinên ku ew bi zêhnî û hwd wê bikê.

Ev wê weke aliyekê wê yê civakî ê kes ku wê di dema ku wê di nava wê de wê bijî wê weke xwe bixwe û bi xwe wê çawa wê ciheyiya xwe wê bide diyarkirin û wê bijî wê bi wê re wê di rengekê de wê bide diyarkirin.

Wê dema ku wê minaq wê weke yê din wê xwestina bûnê jî wê jî wê weke wê bûnê zêdetirî wê weke têtînek ku wê çawa wê bi xwebûnekê ew di di rengekê de di xwe de bi kirdeyî wê kifşbikê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê kifşbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Civak û kes wê di rengekê de wê hevdu di rengekê de wê biafirênin. Wê hevdu di rengekê de wê bi hev re wê bidina diyarkirin. Di wê temenê de wê çendî ku wê kes wê bi civaknasî û civakî wê weke ku wê bi nirxên wê ve wê weke girêdayî bê wê di wê temenê de wê aliyna derûnî ên ku mirov wê dikarê wê bi wê re wê di dewama wê de wê kifşbikê wê xwe bidina diyarkirin. Minaq wê weke aliyên ku wê kes wê bi wê rewşa derûniyê wê weke bi kifşkirina xosleta û şibandinan û hwd re wê bikê. Şibandin wê di wê temenê de wê di kirdeya xwe de wê zêde wê weke

têgînek komplika a ku mirov wê karibê wê bi pêşketina kes re wê di nava wê rewşa wê ya civakî a tekakesî û giştîya civakî de ku wê karibê wê kifşbikê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Mijare civakê wê di nava wê de wê bi nîrxên wê re wê di wê temenê de wê weke aliyên wê yên ku ew bi xosletên wê yên dîrokî, civaknasî, çandî û gelek aliyên din re wê di wê temenê de wê weke aliyên hev tememker wê di rengekê de wê bibin. Di wê nûqteyê de wê dema ku wê kes wê di rengekê de wê herê pîrozkirinekê wê di wê temenê de wê hêsta ku wê ji wê bigirê wê ne weke ya kesên din ên ku ew wê di wê esnayê de wê li wir bin. Dibê ku ew di dîmenekê de wê weke wê bibê û an wê wusa di dîmenekê de wê bê dîtin. Lê ji wê zêdetirî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li herêmên kurdistanê wê mijare çandê wê di rengekê de wê weke ku wê dikarê wê fahmbikê wê pêşî wê ji du aliyan ve wê dikarê wê fahmbikê. aliyê pêşî wê bi dîrokîya wê ya kevn re bê. Aliyê din jî wê bi rengekê wê bi hevgirtinîya wê ya bi civakî a bi wê re bê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê, weke aliyê wê yê giring wê bi hev re wê weke xwediyê têgîna 'nîrxên hevbeş' bê. Di wê temenê de wê weke aliyên ku wê di çerçoveya civakê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re ewê xwe bide diyarkirin. Minaq wê têgînên weke newrozê û hwd wê di pîrozkirinên wan de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê yekê û awaykê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Mijare civakê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê derkeve li pêş. Civak wê di nava wê de wê rewşên jiyankirinê wê bi têgînên weke wêjeyî, orf û adetî, kevneşopî, çandî û hwd wê di rengekê de wê weke çerçoveya wê di rengekê de wê bi wê re wê biafirênê. Ev wê di rengekê de wê her pêvajoyên civakî ku ew di rengekê de ew di nava heman civakê de bin û an ji wê cihê ên komên din ên civakî bin wê xwediyê

nirxên xwe yê cihê ên ku wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Newroz û perspektifa wê ya civakî

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din wê mijare civakê û perspektifa wê û an rengê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê dema ku em gotina civakê wê salixbikin wê bi çerçoveya xwe ya zimanî, çandî, wêjeyî, dîrokî û hwd re ku wê di nava xwezaya xwe de wê bijî wê karibê bi korti wê salixbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê di rengekê de wê di wê çerçoveyê de wê têkiliya wê ya bi xwezaya wê re û wê çawa wê diji û ku wê rengê jiyane wê çawa bê wê hinekê jî wê di wê temenê de wê bi wê ve wê girêdayî bê.

Gotina rengê jiyane wê di rengekê de wê morfolojiya gotina rengên newrozê wê di rengekê de wê karibê dimejiyê mirov de bide şaqdan. Di wê temenê de wê ji wê karibê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Mijare civakê wê di wê temenê de wê weke modelekê ku mirov wê li wê bihizirê wê çawa wê karibê wê li wê bihizirê? Civak wê nikaribê wê ji wê çerçoveya wê giştî û nirx û çand û ziman û hwd wê cihê wê li wê bihizirê. Ev hemû wê weke aliyên wê yê giring ku ên ku ew dikarin wê bi wê re di rengekê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di têgînek weke ya perspektîfê de ku em di wê temenê de wê li wê bihizirin wê cihê gotinên weke ‘dizaynkirinî’ ku wê werina wateya şêwayên jenosîdê ên weke bişavtinê û an qirkirinên fizikî û hwd wê nebê. Di wê temenê de wê ev wê weke encama têgînên ji serî ve dihên diyarkirin bin. Ji xwe pirsgerêkên civakî jî wê di rengekê de wê hinekê wê weke ku ew wê çavkaniya wê biafirênê.

Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê dema ku em weke ku me bi sernavê wê beşê wê hani ser ziman wê perspektifa newrozê wê li wê bihizirê wê çawa wê rengekê civakî wê karibê wê bi wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de wê ya sereka wê di rengekê de wê li şûna ku mirov wê bihizirê ku ew wê çawa bê, wê bi wê re ew çawa heya ku wê weke wê bibînê wê weke fêrsên fahmkirinê ên li şûna ku wê werina derxistin li pêş

bin. Di wê temenê de wê weke xwe wê dîtina wê bi kêm û zêdebûnên wê re wê weke aliyekê wê yê giring bê.

Civak ku ew xwediyê çand û zimanê xwe bê wê di rengekê de wê karibê wê weke bi çerçoveyek civakî û hebûna wê re wê di rengekê de wê şîrovebikê û wê karibê wê fahmbikê, ev wê weke aliyên wê yên ku ew xwe bi wê diafirênê û radigihênê bê. Wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyên wê yên giring bin ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê di demên hemdem de wê weke prisgirêka sereka a civakan wê di wê temenê de wê yan wê weke xwe bê herêkirin û yan jî wê di dîmenekê di pêvajoyek jenosîdê a wek eya asimlasyonê û hwd de wê were derbaskirin. Wê yekê wê weke ya din wê were kirin. Wê bi wê çand û zimanê wê tûnabikê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê ibhizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê, bi dîmenekê wê di wê temenê de wê di demên hemdem de wê şêwayên kiri a ramyariyê û nivisandinên destûrî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bingihê pêvajoyên jenosîdî ên weke bişavtinê û hwd wê di rengekê de wê weke ku wê biafirênin. Minaq em li kurdistanê nuha bi çi re rû bi rû na? Wê hebûna civakê wê bi destûrî wê newê naskirin. Wê weke civak wê civak kurd û pêkhatayên wê yên din wê newina naskirin. Wê demê wê dema ku wê ramyari wê were wê were kirn û an meşandin wê li ser ne dîtina wan û an inkara wan wê were kirin. Wê dema ku wê, pêvajoyên perwerdeyê wê werina kirin wê tenê wê zimanê 'fermî' wê were pêşxistin. Wê zimanê din ên weke yên civakê ku ew bi hezaran salan hebûna wê qaadaxa bikin ku ew bi wan ne xwênin û ne nivîsênin. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê tenê wê rêyek li pêşîya wan wê were hiştin. Ku ew tenê bi zimanê fermî ku ew hatiya danin li pêşîya wan ku ew bi meşbûrî bi wê bi axifin, bi xwênin û bi nivîsênin. Dervî wê karibê wê weke ya qadaxa û an wê weke 'li diji destûrê weke şucekê' wê were pênasêkirin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Pirsgirêka civakê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi hebûna wê re wê di rengekê de wê bi temenek destûrî wê xwe di wê temenê de wê di şêwayekê de wê bide diyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê

asimlekirin wê di rengekê de wê di awayekê de ku wê bi gotina 'xwezayê' jî wê were diyarkirin û an bi ya zorê jî bê wê di rengekê de wê çawa wê zimanê yê kesê ku ew wê diji wê were tûna hasibandin û wê bi mecbûrî wê bi zimanê yê serdest wê xwe bide diyarkirin. Wê di wê temenê de wê, dervî wê ti maf û ji kes re wê newê hiştin.

Li kurdistanê wê ev ne weke rewşa tenê kesekê pênaber bê. Di çavkaniyên rojava de wê dema ku wê gotina asimlasyonê wê werê ser ziman wê bi zêdeyî wê mijare pênaberan wê were diyarkirin. Di wê temenê de wê weke kesên ji ku ew ji nava civakê derbasî ya din bi hêncetên aborî, ramiyarî û hwd herêm gûharandina û li herêmek din a ji ya herêma cihê ku ew li wê dijin. Wê di wê temenê de wê ew kes wê di rengekê de wê bi çandek din, zimanekê din û hwd re wê rû bi rû bimênin. Lê rewşa civakên weke yên kurdistanê ew wê ne wusa bê. Wê dema ku ew wê li ser axa an û herêmen wan wê pêvajoyên bi wê rengê wê li ser serê wan wê wer pêşxistin ev wê bi awayekê bi zanîni û sistemetikî wê weke pêvajoyek mesendina jenosîda sipî a bi temenê destûrî û hwd ku ew dihê kirin bê. Wê di wê temenê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê, karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê civak wê weke xwe neji. Wê bi ya xwe neji. Wê di rengekê de wê bi ziman xwe perwerde ya xwe neji. Wê pêşketina xwe neji. Di wê çerçoveyê de wê çanda wê rastî pêvajoyên tûnakirin û an talanê wê werin. Wê di nava yên din de jî wê were halandin. Wateya gotina halandinê wê çi bê? Wê wateya wê ew bê ku wê, yek wê di nava yê din de wê ji navê wê, nasnema wê û zimanê wê û hwd wê were dûrkirin û wê di wê temenê de wê ziman û çanda wê di nava yê din de wê werina gûharandin û tûnakirin. Wê werina tûnakirin.

Di wê temenê de wê, tûnakirina civakê wê bi wê re wê di rengekê de wê were kirin û wê were pêşxistin.

Bêgûman ev wê ev tîgîna civakê wê weke ji holê rakirina wê bê. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Ev wê di rengekê de wê êdî wê weke bi zimanekê duyem û an zimanê beyenî re wê mecbûrî wê were hiştin ku kes wê jiyane xwe wê bide domandin û an wê bijî, ew ji ku ew karibê bijî.

Ber ku ziman wê tîkiliyên wê çandî zêdetirî wê girêdanên wê yên biolojîkî û fizolojîkî wê bi temenê xêwê û hwd wê hebin. Di wê temenê de wê dema ku ew ji wê zimanê xwe dûrket wê ew xêw û bingihê pêşketina xwe jî wê bi tememî wê weke ku wê winda bikê. Ev wê weke

aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman. Netewên vê serdemê wê di warê bisavtinê de wê bi zêdeyî wê teknikê wê bikarbênin. Pêşketina teknika dîtbar û hwd wê di rengekê de wê, derfeta bişavtinê wê bo wan wê zêdetirî wê weke ku wê biafirênin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku alikariyek jenosîdî wê di wê temenê de wê ew wê bikarbênin û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bikarbênin. Di dewama wê de wê dema ku em bahsa teknikê û nivisandinê bikin wê dikarê wê jî wê li wê zêde bikê ku wê şêwayên salixkirinê ên weke bi nivisandinê û hwd wê rengên weke çînî, zayendî, olî û hwd wê di rengekê de wê bingihê bişavtina wan jî wê biafirênê. Dîmenên ku wê weke propaganda û hwd wê werina diyarkirin wê weke dîmenekê tipîk ku wê bi rengekê wê bide diyarkirin û wê bi mirov wê bide bawerkirin û hwd ve wê girêdayî bê wê ji aliyekê ve wê bi wê rewşa jenosîdî a ku ew bi xwezayî li ser serê civakê ji her aliyê ve dihê meşandin ve wê girêdayî bê.

Weki din wê di rengê nivisandinê bi ziman û şêwayê zaninê de wê ev dîmenê bişavtinê wê weke şêwayekê ku wê niviskarên demê me di wê de wê zêde pispor bin. Wê di asta zaningehên bilind de wê ew wê bikin û wê di wê temenê de wê weke 'zaninên zanyarî' wê bidina diyarkirin û wê bi mirovan wê bidina diyarkirin. Lê wê aliyê ve wê zaningeh jî wê weke temenekê domandina pergalek têgihên bişavtinê a li ser civakê û bi wê dana herêkirinê û hwd jî wê were diyarkirin.

Di rengekê de wê di demên me de wê nikaribê nebêjê ku wê li deverekê cihanê û an di nava pergalekê netewî de wê li ser civakê wê têgîna bişavtinê wê nebê ku ew newê meşandin. Ev wê weke xosletekê têgiha hegomenikî a roja me jî wê di rengekê de wê xwe di şêwayekê de wê bide diyarkirin.

Lê wê dema ku em werina ser kurdistanê ji wê di wê temenê de wê ew bi zêdeyî wê bi gelek rê û şêwa û amûrên teybet û demê ên teknikî û hwd wê were wê bikarhanin. Di rengekê de wê di wê temenê de wê hebûna civakê wê, piştî salên 1917an û pê de ew bi civînên vêşarî ên nava hêzên wê demê ên serwer weke firansa, ingilistan û hwd ku wê li ser herêmê xwediyê statûyna metingerî bin wê di wê demê de wê bingihê wê were avêtin û wê beşkirin wê were kirin. Piştî wê di civînên weke sykec-picot û hwd re wê di rengekê de wê were domandin û bi temen kirin û wê di dewama wê de wê bi lozanê re wê were kirin weke dîmenekê sazûmane cihane herêmê kiu wê di wê de wê heta roja me wê weke encamên wê pêvajoyên şer ên li hemnerê civakê bi rêyên weke bi hêrişên weke bi

qirkirin û jenosîdê ên fizikî û an weke yê derfizikî ên weke bi pêvajoyên qadaxayên bi zimanî, çandî û talanên bi wê ku ew dihên pêşxistin û hwd re wê di rengekê de wê bide domandin.

Ev pêvajo wê di rengekê de wê, ji aliyekê ve wê ber ku wê weke pêvajoyek ku ew wê ji serî ve wê di rengekê de wê li hemberê herêmê wê were dayin domandin. Wê dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê bide domandin. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê bide diharkirin û wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê pêvajoyên hêrişên civakî ên li kurdistanê li civak wê, piştî wê dawî li wê newê.

Weke 'jenosida sipî' jî ku wê were bi navkirin şêwayên weke bişavtinê û an asimilasyonê wê ser serê civakê wê dawî li wan newê. Di wê temenê de wê heta ku wê navê wan wê li wan wê were qadaxa kirin. Wê newê hiştin ku ew bi ziman û çanda xwe perwerde bibînin û pêşkevin.

Çi rasthatina ku wê di demên komare tirk de ku wê beşek kurdistanê bakûrê wê di nava sînorê wê were were hiştin wê, bi gotina 'şariştani' û an weke ku ew bi nav dikin "muasir medeniyet"ê wê bikarbênin. Lê di kirdeya wê gotina medeniyetê kku ew dihê bikarhanin de wê çawa wê herkesekê wê weke bikê tirk û wê li kurdistanê wê ji kurditiya wan dûr bikê.

Ev wê weke pêvajoyek şer a ku wê li hemberê civakê wê were domandin wê bibê. Piştî wê, diwê temenê de wê, bi gotina 'inkara kurd' re ku wê kurd wê werênina ser ziman wê li ser wê temenê wê pêvajoyên hizirkirin û nivisandinê bi wê inkarê wê were meşandin û wê ji hemû nivisarên nivisî de wê navê kurdî û kurdistanê wê were derhanin. Di wê temenê de wê ev wê weke pêvajoyek ku wê bi awayek sistemetikî ku wê asimilasyon wê bi rêya darê zorê wê li ser civakê wê were meşandin bê. Lê rêbaza bi qirkirinê fizikî wê bi yê ne fizikî re wê bi hev re wê di wê çerçoveya pêvajoya jenoside wê bi hev re wê werina meşandin.

Di wê temenê de wê, çendî ku wê kurd wê ser 60 milyonî re li herêmê wê tenê numinêrekê wan li deverên civîninê weke yê netewên yekbûyî û hwd wê nebê. Civakên yek milyon û an bin milyonekê jî wê numinêrên wan hebin. Di wê temenê de wê ev wê weke rewşek girêdayî wê pêvajoya dorpêçkirina jenosîdê de a hiştina civake kurd ve wê girêdayî bê. Ber ku wê armanca bi tememî ji dîrokê birina wê were armanc kirin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê weke pêvajoyek teybet ku wê ji destpêka komarê û heta roja me ku wê li hemberê wê were meşandin bê. Komare wê dîroka xwe wê weke dîroka şerê bi kurdan re

wê ji aliyê kurdan ve wê bide nivisandin. Wê dema ku wê bahsa komarê û kurdan wê were kirin ew rûyê wê yê weke bi gotina 'muasir medeniyetê' ku wê were ser ziman wê di wê temenê de wê weke rûyekê inkarê, û bi kuştinê û qadaxayên ziman û hwd re bi pêşxistina asimlasyonê û hwd re ê li ser civakê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê, di destpêka komarê de wê weke ku wê gelek dirokzan ji wê werênina ser ziman ku wê, rayarên pêşî ên komarê weke M. Kemal wê dema avakirina komarê de wê sozan wê bide kurdan ku ew wê piştî rizgarbûn wê weke hev wê bi hevbeşî wê xwediyê mafên xwe bin. Lê piştî wê ew sozên ku ew dide wan ji bîr dikê û pêvajoya şer û asimlasyonê wê bi dijarî wê li hemberê kurdan wê bide destpêkirin.

Di wê demê de wê di rengekê de wê, dîmenekê bi nakok wê di wê rengê de wê hebê û wê heta ku mirov wê gotinekê li ser wê nebêjê wê weke ne bi derfet û rast bê ku mirov wê derbas bibê. Wê dema ku wê M. kemal wê serî li kurdan wê bide wê bi gotinên weke xalifetî di bin telukeyê û dorpêçê de ya û em divê ku wê xilas bikin.' bi wê yekê wê bi gotinên wekeku wê çawa wê kurdan wê, li dora xwe bide hebê. Civake kurd wê di wê demê de wê bi nezanî û girêdana xwe ya olê re wê li dora wî bigihijê hev. Piştî wê di rengekê de wê ziman wê bi gûharênin. Di wê demê de wê gotinên weke bi ingilizan sa tevgeriyane. Ev gotin rast û ne rastî wê zêde ne giring bin. Lê encamên wan wê giring bin bo kurdan. Ew tenê bi armanca manipulakirina kurdan wê bikin. Di rengekê din de ji wê piştî wê demê ku wê kurd wê raperinê wê, di rengekê de wê bahsa maf û azadiya xwe wê bikin û wê li hemberî wan wê were şerkin û wê serhildana şêx seîd ku wê bibê û wê were tafsandin wê piştî wê bi gotinên weke dixwestin ku ew "şeriatê werênin" re wê werênina ser ziman. Ev wê weke gotinên ku wê piştî wê li ser wê temenê wê weke gotinên manipulakirinê ku wê di rengekê de wê werina bikarhanin bin.

Di wê çerçoveyê de wê hebûna civake kurd wê weke çawa wê ji holê wê were rakirin wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê were tevgerin.

Wê ji wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare civakê û hêrîşên li hemberê wê û hebûna wê piştî wê demê wê li ser gotina 'birina medeniyetê li herêmê' re wê bîn domandin. Ev wê weke şewayên weke bi gotinên 'kurd nin in', 'kurd dema li çiyê meşîna û pêl berfêkirina û lingê wan kart û kurt derxistiya ji wê ji xwe re gotina kurd' û hwd wê

gotinên bi wê rengê wê werênina ser ziman. mejiyekê inkarê wê li ser serê civakê wê were meşandin. Di roja me de ku em çawa ji aliyê kurdan ve wê weke di encama pêvajoyên asimlasyonê de wê weke gotina 'oto-asimlasyonê' weke encama ku ew êdî xwe li wê dirazênin û ew wê didina domandin wê bikardihênin wê, ji aliyê tirkan û niviskar û an kesên wan dihizirin ve wê rewşek weke ya 'oto-inkarê' wê di heman mantiqê de wê xwe di rengê de wê bide domandin. Li devera ku wê rayadarên dewletê wê gotina kurd wê piştî wê bikarbênin jî ew wê xwe bi awayekê oto-sansurî wê pêşîya wê bigirin û wê yan wê gotinên bikarneyênin û yan jî wê di rengê de wê bi gûharênin û wê di wê demê de wê bikarbênin. Ev wê weke rastteqniyekê û rewşek ku ew bi awayekê sistemetikî xwe dide domandin bê.

Di roja me de wê, di wê temenê de wê, di şêwayekê de wê ev di zimanê wan de jî wê weke aliyekê wê yê ku ew wê bi wê re wê di rengê de wê weke di mantiqê netewa serdest de wê nêzbûnekê wê bidina nişandin û wê di wê temenê de wê rewşên sonismê wê pêşbixin û ev wê weke kiryar û kirinên ji rêzê û rojane ku wê hertimî û kêliyê wê di rengê de wê li ser wê re wê pêşbixin û wê bidina diyarkirin. Di wê temenê de wê hebûna civakê wê di rengê de wê weke ku wê di bin pêvajoya hêrîşê de wê di rengekê de wê weke ku wê were hiştin. Wê weke ku wê di rengê de wê were ji holê rakirin. Di wê temenê de wê ev kiryarên weke di rengê oto-sansurê û an oto-inkarê de wê di encama mantiqê jenosîdkirina civakê de ku mirovê dihizirê mejiyê xwe li gorî weke bi bernema kiriya û di wê temenê de dihizirê û xwe dide hizirandin wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Civake kurd wê ji temen ve wê bi awayekê wê bi nirxên xwe yên weke newrozê û hwd ku wê bi temenekê newrozê û weke civake newrozê wê pênasebikê wê li ser wê temenê û çerçoveyê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê wernê ser ziman wê bi wê li hemberê kiryarên bi wê rengê ên dijber û bi awayekê jenosîdwarî ên vê mejiyê dihizirê wê li hemberê wê bisekinê.

Li vir wê dema ku em bahsa civake kurd û pirsgirêkên wê ku ew diji bikin wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê çawa wê di encama çi zihniyetê û politikayêmn rêveberiyên herêmê de wê bibê wê karibê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê pirsgirêka kurd wê

weke bahsa wê were kirin wê weke pirsgirêkek herêmî û neynika rastiya herêmê a di wê temenê de ku wê bi zêhnî wê karibê wê fahmbikê bê.

Pirsgirêkên herêmê ên pêşketinê li dereha wê yên bi hebûna civakê ve wê weke aliyekê wê yê giring wê bihawênê. Di serî de wê mijare civakê wê di rengekê de wê bi fahmkirin û pêşketina hişmendiya wê re wê, di rengekê de wê, karibê wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê.

Minaq wê newroz wê xwediyê têgînek civakî ku ew wê dikarê weke diencama fahmkirinek teybet de wê hilde li dest bê. Di wê temenê de wê serbestiya civakî û nirx û têgihiştina wê ku ew bi wê re wê were dîtîn û fahmkiirn wê, bi dijberiya ku wê di rengekê de wê weke li ser olê û hwd re wê li cejnên weke newrozê ên civakî wê werina kirin wê hinekê jî wê kirdeyek fahmkirinê a di wê temenê de wê bi xwe re wê bide diyarkirin.

Mijare civakê wê li herêmê wê di wê çerçoveyê de wê weke mijare bingihîn wê karibê wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman.

Ber ku wê hebûna civakê wê di rengekê de wê bi hinek fêrsên dijberî olê wê were pênasakirin û wê weke 'ji holê rakirina olê wê were dîtîn wê di wê temenê de wê li dijî wê were sekin in. Ji wê aliyê ve wê mijare civakê wê di wê temenê de wê salixkirinên bi wê, teori û felsefeyên wê pêşnekevin. Yên ku ew dibin jî wê di rengekê de wê bi têgînên zêhni ên weke yên bi desthilatî ku wê rejim wê bixwezin 'civake xwe' biafirênê wê di wê temenê de wê bibê. ber vê yekê ramyariyên 'dizaynkirinê' û hwd wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li ser wê bisekinê bê.

Civakbûn wê, nirxek şariştanî ku wê mejuya wê heta destpêkên şariştaniyê û berî wê û an berî dîrokê li demên neolitikî û an mesolitikî û hwd wê karibê herê.

Di wê çerçoveyê de wê civakbûn wê di rengekê de wê bi wê re wê pêvajoyên wê yên dîrokê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê xwe bide diyarkirin. Têgihên ku wê di destpêkê de wê bi olî bê û an desthilatî û hwd ku wê bi niyete weke baştirinê û gihiştina baştîrbûnekê ku wê bibin wê piştre wê civakê wê di nava xwe de wê çawa wê bikina kontrolê û wê bin têgiha xwe de wê bîrên wê astê ku wê weke girseyên iteatkar ku wê werênê wê astê wê di rengekê de wê bibê.

Di wê temenê de wê li herêmê wê gotina iteatê a islamê wê di wê temenê de wê kirdeyên wê di wê çerçoveyê de wê xwediyê gelek morfolojiyên fahmkirinê ku wê karibê wê bi pêvajoyên fahmkiirinê ên bi politika û ramyariyên desthilatên herêmê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de ku ez bêjim wê modela civakî a newrozê wê li herêmê wê weke modelek dîrokî a yekane de bê dibê ku ew ne weke gotinek zêde mazin û mubalaxa bê. Di serî de wê dikarê wê di şêwayekê de wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Mijare civakê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê di şêwayekê de wê di rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. mijare civakê li herêmê wê di wê çerçoveyê de wê, çawa wê xwe bide diyarkirin. Civakbûn wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku ew dikarê pêşî li wê were lê hizirkirin û were fahmkirin. Di wê temenê de wê fahmkirina newrozê wê karibê weke referansek giring wê di wê temenê de wê bi fêrsên wê yên civakî re wê bi têgînek felsefeyî wê weke karibê wê şîrovebikê û wê ji wê felsefeyê wê karibê wê hinekê wê fahmbikê.

Mijare civakê a li herêmê wê dema ku em wê hildina li dest wê di aslê xwe de wê têgîna civakê a bi têgîna newrozê re wê dîmenekê civakî ê bi serê xwe ku wê ne weke civakek bo olê ku wê ol wê bo wê bê wê, di rengê de wê bibê. Li herêmên kurdistanê wê hertimî wê tiştek wê weke pîrsgirêk wê xwe di rengê de wê bide diyarkirin. Wê mijare çanda wê ya dîrokî ku ew wê hertimî wê xwe li wê girtiya û wê weke malgehek ku ew hertimî wê di wê de wê bigirê û bigihênê sitarê wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê

Li herêmê wê çanda kurdistanî wê di temenê fahmkirina wê de wê bandûra çanda demên piştî wê jî wê di rengê de wê li wê xwe di demên piştî hatina islamê de jî wê bide diyarkirin. Ya ku wê di rengê de wê weke aliyekê ku wê bi demê re wê ji wê re wê weke pîrsgirêkê wê xwe bide diyarkirin jî wê hebê. Wê hertimî ew wê li pêşîya wê were danin. Ya wê çanda xwe ya civakî wê hîlbijêrê û yan jî wê ya olî wê hîlbijêrê û wê ya civakî wê li şûn bihêlê. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê di rengê de wê, ev wê weke rewşek ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê her demê wê xwe li pêşîya wê bide diyarkirin.

Wê dikarê wê di rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê çanda civakê wê li herêmên kurdistanê wê çawa wê hebê wê karibê wê hinekê wê çavekê wê li wê bide. Di wê nûqtayê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya demên islamîya li kurdistanê

pêşdikeve wê dîmenekê dihê wê bi wê re wê ji ya herêmên din cihê wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Diwê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê bê. Minaq wê di rengekê de wê pêjnên weke bi ferhed û şêrîn û an mem û zînê û hwd re ku wê di nava wê de wê derkevina li pêş û wê bi fêrsên fahmkirina rûhanî a olî jî wê werina şîrovekirin û di wan de wê jin wê weke bi pêjnên şêrîn û zînê wê di wan de wê li pêş bin wê nebin. Di wê temenê de wê, mijare jinê û navê wê û an pêjnên wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman ku wê têgîna civakî wê di wê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê werênê ser ziman. Di helbestên meleyê cizirî de bûhûrînên gotinên weke yên ji dîroka demên berê weke bi navê efrasiyab û hwd wê di wê temenê de wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev wê pêjnên çanda zerdeştî ên berê bin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê di helbestên ahmedê xanê de wê bahsa têgîna weke hebûna keyeniyek kurdistanî wê bikê. Ev wê weke têgihên civakî bin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê werênê ser ziman. Minaq wê wergerin û an afirandina nivisarên olî bi kurdî wê di wê temenê de wê zêde wê hebin. Rewşên weke mewluda mele hisênê bateyi wê karibê wê weke rewşên teybet wê werênê ser ziman.

Ev wê weke rewşna ku wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê weke aliyna giring ên bi çanda civakî ku wê di rengekê de wê li gorî demê wê xwe bidina diyarkirin bin. Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê pirr zêde wê çavkani wê hebin. Çendî ku wê di demên hemdem de wê ji ber qadaxayên li ser zimanê kurdî weke her çar dewletên kurd û kurdistan do nava wan de hatiya qatkirin û mafê kurdan ê dewletbûnê ji aliyê wan ve hatiya qaspkirin ku mirov wê karibê wêwerênê ser ziman wê bi wê re wê were dîtîn. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê mijare civakê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Têgîna newrozê di nava vegotina mem û zînê de hebûna wê di wê temenê de wê weke pêjneke wê hebê. Wekî din wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê pêjnên weke pîrozkirina jinê wê di wê temenê de ku wê berê wê weke bi kevneşopîyên civakî ên weke bi “destûra kevneşopîya

hemawiyê” ku wê hebê wê di wê temenê de wê di wê demê de jî wê di nava civakê de wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Kevneşopîya pîrozkirina jinê wê di wê temenê de wê weke kevneşopîyek bi heman rengê a civakê bê li kurdistanê. Ev wê di nava civakê de wê cihê jinê wê bikê rewşek ku ew nikaribê were lêpirsin. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare şîrovevîyên civakî wê di wê temenê de wê bi zêdeyê wê li ser temenê civakî û kifşkirinên wê yê bi demografîkî û ardnigarî û hwd wê di rengekê de wê di nava çavkaniyên demê demê wê hebin. Ev wê weke tîgînna ku wê karibin wê hinekê bi tîgînek civakî û bi şûnpêyek kevntir wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinên bi civakî wê di rengekê de wê di wê temenê de wê ji demên piştî şerê qasî-şerî û pê de ku wê kurdistan û civake kurd wê di nava du mezheban de wê bi wê were qatkirin wê di wê temenê de wê derkeve li pêş. Piştî wê di wê temenê de wê bi pîrsgirêkên civakî wê êdî wê di rengekê de wê were dîtin. Ya ku wê di aslê xwe de wê, piştî wê kurdan wê bikê ku ew karibin bijin û hebûna xwe bijin jî û bidina domandin jî wê ew çanda wan ya civakê ku ew xwediyê kokên xort bin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, di dîmenê wê yê li kurdistanê ê pîr bawerîya wê re wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê. Wê ne li gorî baweriyê ku wê yekê ser yê din re wê bigirê wê bê dîtin. Minaq wê wê baweriyên cihê wê weke êzdayî, yarsanî, feyli, elewiti û gelek mezhebên olî ên îslamî û hwd wê di wê temenê de wê bibin. Di wan de wê rêgezê civakî wê serwer bê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê temenê tîkiliyê wê bi hev re wê di şêwayekê de wê tîkiliyê wê bi wê re wê dênin.

Ev wê di rewşên kêma civakê ên herêmê de jî wê wusa bê. Di wê temenê de wê ev rêgez wê weke derbasdar bê. Di wê çerçoveyê de wê di nava hev de wê weke ‘herkesê wê bi bawerîya xwe wê û weke xwe bijî’ û wê pîrsgirêka ti kesekê wê bi rengê jiyane yê din re wê nebê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di temenekê civakî ê teybet de wê karibê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê

di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê û awayekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê çerçoveyê de wê di şêwayekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Mijare civakê wê di rengekê de wê li kurdistanê ku wê çendî wê bi demê re wê kêmbibê jî wê temenekê bi hizra felsefeyî a ji demên kevnera ku wê lê hebûya wê hinekê jî wê bi wê ve wê girêdayê bê. Wê di wê temenê de wê têgihên weke yên mitrayî, zerdeştî, maniyê û hwd wê çendî wê di têgîn û rengên hinek bawerîyan de wê bibin jî lê wê di rengekê de wê weke hizirna cihê ên di dîmenekê felsefeyî de jî wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin. Piştî hatina islamê û pê de wê dema ku em li rewşa filosof û hizirvanên ku ew hizrên weke matematikê û hwd wê pêşbixin wê yekser wê çavkaniya wan di rengekê de wê weke ku ev dîrok û meju bê. Di wê temenê de wê di şêwayekê de wê pêşketina hizrên felsefeyî ku wê weke ibnî-rûsdî û hwd wê pêşbixin li ser têgihên weke bi nîqaşên felsefeyê ên weke bi hizrên aristo û hwd ku wê di yelpezeyek berfireh de wê li herêmê wê were kirin wê temenê wê di rengekê de wê bi wê ve wê girêdayê wê hebê. Hizrên suhrewerdî û hwd jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê werê diyarkirin. Suhrewerdî wê weke gelek filosofên din ên wê kurd bê û wê bi hizrên felsefeyê wê bîrê ser ziman. Di rengekê de wê hizrên wî di wê temenê de wê bi temenekê hizirkirinê ên cihê wê xwe di rengekê de wê were dîtin ku ew wê werênê ser ziman.

Hizre felsefeyê wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê fahmbikê wê di gûharinên civakî û keseyetiyî de wê weke aliyekê giring ê temenê wê bi wê re wê di rengekê de wê biafirênê. Wê din dikarê weke çavkaniyek giring a bi pêşketina civakê ve girêdayî jî wê hilde li dest.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê û pêşketina wê li kurdistanê wê di şêwayekê de wê, dema ku em bi wê hildina li dest wê temenê wê yê heyî ku wê bi hinek çavkaniyên têgînî û felsefeyî jî ew karibê wê fahmbikê wê di rengekê de wê ya demên wê yê kevnera bê.

Demên kevnera ên felsefeya herêmê hê zêde şirovekirinên wê baştirin ne hatina kirin ku ew werina ser ziman û temenekê baş ê bi fahmkirinê bo pêşketinek civakî a ku wê pêwîstîya wê li herêmê heya bi wê were çêkirin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev alî wê weke aliyên wê

yên giring bin ku mirov wê li wê bihizirê ku wê mijare civakê wê di wê temenê de wê bi wan aliyan ve wê pêwîstîya fahmkirina wê hebê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Mijare civakê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Civaketiya herêmê wê çavkaniya wê ya dîrokî wê kûr wê hebin. Lê di wê temenê de wê weke pêwîstîya kifşkirina wê bi meju û dîroka wê re wê hebê.

Weki din wê ji wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, fêrsên civakî ên bi newrozê re ku wê werina dîyarkirin wê hinekê jî wê di wê temenê de wê di temenê civaketiya dema felsefeyê de bê. Wê ber vê yekê wê weke aliyekê giring ku mirov wê bi teybetî wê li ser wê bisekinê wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Mijare civaketiya herêmê wê kifşkirinên wê yên giring wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Mijare salixkirinên bi wê re wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê xwe di wê çerçoveyê de wê bi pêşketinên wê re wê karibê bide diyarkirin. Civakbûna herêmê wê di demên hemdem de wê zêdeyî wê di temenê civakbûna wê ya herêmê a dîroka wê de wê nebê. Wê bi hinek têgînên weke yên bi têgîna nijadî ku wê ku wê li herêmê wê werina ixrackirin re wê li ser wan re wê weke aliyekê bi pirsgirêk wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê, bi wê re wê, pirsgirêkên olî û an baweri bixwe jî wê di rengekê de wê bi wê re wê girêdayê wê di rengekê de wê xwe bidina diyarkirin. An jî wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were dîtin ku wê bibin û wê rû bidin. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna civakê wê, ji wê aliyê ve wê weke pêwîst bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê hilde li dest bê. Di wê temenê de wê di karê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê.

Mijare civakê û fahmkirina wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê, bi wê re wê, di rengekê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Civakbûna herêmê, salixkirinên wê yên bi çandî wê weke wê, bi rastiya wê re wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê. Mijare civakê wê, li herêmê wê di wê demê de wê ji her tiştê zêdetirî wê weke pêwîstîya wê fahmkirina wê û hanina wê fahmkirinê a li ser ziman wê hebê. Ev wê bi aliyên wê yên çandî, û hwd re wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Mijare civakê wê weke mijare dîrokî bê. Wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, mijare dîroka civakê wê dema ku ew were diyarkirin wê ji aliyekê ve jî wê weke ku wê karibê wê bi wê rehetî wê fahmbikê wê bo xwe nakirin û an têkiliya nava hev a naskirinê û an wek temenekê hişmendî ê kes wê di rengekê de wê bi wê re wê bibê. ji wê aliyê ve wê mijare civakê wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê bide diyarkirin.

Mijare civakê wê dema ku mirov wê bi teorikî wê hilde li dest wê ji wê aliyê ve wê aliyên weke yên dîrokî, çandî, antropolojikî, ramyarî, civaknasî û hwd re wê karibê wê li wê bihizirê. Hebûna civakê wê di rengekê de wê teoriyên ku ew bi raman dikê wê temenê fahmkirinê wê bi wê re wê direngê de wê bi wan aliyên ku me navê wan li jor hani ser ziman re wê bingihê wan bi wan çêbikê di fahmkirinê de.

Minaq ramana civakî teoriyên giştî pêşkêş dike da ku kiryar û tevgerên civakê bi tevahî rave bike, ramanên civaknasî, ramyarî û felsefî û hwd, di xwe de dihevine. Ramana civakî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ramana civakî wê di mijarên wê yên fahmkirinê ên bi teoriyî de wê bi wan aliyên wê re wê çerçoveyek fahmkirinê wê bihawênê. Her ali ji wan wê di rengekê de wê karibê ji hêla xwe ve dîmenekê civakê ên di çerçoveya nerina xwe de wê bide diyarkirin, weke ku wê çawa wê ol wê bide diyarkirin.

Ku em li vir mijarê wê werênina ser ya têgîna olî wê di rengekê de wê ol wê tenê wê yek ji wan aliyên bê. Wê di wê temenê de wê çerçoveya

wê ya têtînî, ramanî û hwd wê di rengekê de wê bihawênê. Lê aliyên çandî wê di şewayekê de wê weke aliyên keseyetiyê civaknasî, dîrokî, teknikî û hwd jî wê di xwe de wê bihawênê. Civak wê di wê temenê de wê bi gelek awa û rengên tevgerî wê xwe bi wan re wê bide diyarkirin û her kifşkirina wan aliyan wê di temenê pêşveçûnên wê de wê weke aliyên giring ên ku ew nebin nabin jî bin.

Di wê temenê de wê dikarê weke aliyna giring wê bi wê re wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku wê, civakekê xwe hani ser ziman wê hizirkirinê wê, fahmkirinê wê û hwd wê di wan waran de wê taqabûlî kijan aliyan wê bikê wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê û şewayeê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Mijare têtîna civakê wê jî wan aliyan ve wê weke têtînek ku ew pêwîsta wê were fahmkirin. Fêrsên bi fahmkirin têtîna newrozê re ku mirov li wan dihizirê wê jî wan aliyan ve wê weke aliyên ku wê bi mirov re wê karibê temenê hizirkirinan wê biafirênê û wê di çerçoveyê de wê çerçoveyek hizirkirinê a giring wê karibê ew bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê biafirênê. Wê jî wê di wê temenê de wê karibê wê di awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di nava dîrokê de wê têtînen civakî ên cihê wê bibin. Di wê temenê de wê têtînen civakî ên weke yên kominal,, kolederî, faodali û di roja me de ku wê bi gotina hemdemiyê re wê were ser ziman wê çerçoveya civakên bi zane û ramyarî û hwd wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Zerdeşt wê dîmenekê civakî ê xwezayî wê bi wê re wê bide diyarkirin. Aziz augustinius wê dema ku wê bahsa civakê wê bikê wê dîmenekê civakî ê di temenê wekheviyê de ku ew bi wê ve alaquadar dibê wê werênê ser ziman. Ev wê di şewayekê de wê weke aliyên ku wê bi şewa û modelên civakî û hwd re wê di şewayekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Mijare civakê wê bi teybetî civakên dîrokî wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re li ser

bisekinê. Ber ku wê weke aliyekê wê yê giring ku wê karibê were fahmkirin bê.

Civakbûn û têtîhiştina civakî a newrozê

Mijare newrozê û civakê wê ji gelek aliyên ve wê bi fahmkirinek kûr û dîrokî wê karibê were hildan li dest. Ji wê aliyê ve wê karibê wê bi hinek fahmkirinên teybet wê fahmbikê. Di wê nûqtayê de wê karibê teorizekirinek kûr û teybet bi dem bide kirin. Berî her tiştî wê têtîna 'civakbûnê' wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Hinekê jî wê fahmkirina newrozê a civakî ku mirov wê li ser wê bisekinê wê di wê temenê de wê karibê wê ji aliyekê ve wê fahmbikê. Lê di wê temenê de wê weke têtînek dijberî têtîna têtînen weke bişavtinê û hwd jî bê. Wê di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Mijare civakbûnê wê, di wê temenê de wê, weke têtînek civakî ku ew ji temen ve wê çawa wê bi pêşketina xwe re wê bibê û wê di wê çerçoveyê de wê weke derkeve li pêş bê. Mijare civakbûnê wê di temenekê çandî de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê di wê temenê de wê hilde li dest. Mijare çandê û civakê wê di temenê têtînek civakbûnê de wê karibê wê hilde li dest û wê fahmbikê. Pêvajoyên çandbûnê wê di wê temenê de wê giring bin. Wê rengê jiyane wê û çawa jiyankirina wê û hwd wê di rengekê de wê ji wan re wê bikê ku ew bersivan wê bînin. Wekî din wê weke aliyekê wê yê din wê di nava jiyane wê de wê, salixkirinên wê û fahmkirina wê ya bi civakbûna wê re wê di rengekê de wê weke karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê bê.

Mijare civakê wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê pêşî wê pêwîstbê ku mirov wê hinekê wê ji aliyê civakbûnê ve wê hinekê wê, bi têtîna çandê û hwd re wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman. Civakbûn wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê karibê wê fahmbikê wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê weke bide diyarkirin.

Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, civakbûn û çandbûnê wê di awayekê de wê karibê wê bi hev re wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê hilde li dest. Civakbûn weke pêvajoya hînkirina nîrx û pîvanên heyî yên civakê ji kesan re dikare were pênasêkirin. Di vê pêvajoyê de, ferd fêr dibe ku di civaka ku ew endamê wê ye de çawa tevbigere. Di

heman demê de, ferd şêweyên tevgerê yên ku li gorî rol û statûyên xwe hene an ji hêla civakê ve têne dayîn û hêviyên civakê ji wî hewce dike fêr dibe. Di pêvajoya civakbûnê de, ferd fêr dibe ku bibe endamê civaka xwe, şewazên tevgerê yên ku ji hêla civaka wî/wê ve têne pejirandin û nîrxên bingehîn ên civakî û çandî wek rest ku rêberî, diyarker û şêkil dide tevgera mirovan. Ew ne tenê fêr dibe, di heman demê de wan di hundurê xwe de jî dike, wan dike yên xwe, û li gorî van nîrx û restan dest bi tevgerê dike. Bi kurtî bêje, ferd bi civaka xwe re tevdigere û dibe parçeyekî wê.

Ev pêvajo hem ji bo hebûna civakan hem jî ji bo kesan pir girîng e. Mezînbûn û jiyana tam û tekûz a civakê bi berdeewamiya bi tendurist ya pergala civakîbûnê mumkun e. Bi gotineke din, civakbûyîn weke veguheztina mîrasiya çandî ya civakê ji bo nîfşê nû tê binavkirin. Di vê perspektîfê de, mîrasiya çandî ya civakî û gerdûnî bi pêvajoya civakîbûnê derbasî nîfşên nû dibe.

Civakbûn ew e ku bi navgînkirina restên civakî ve li gorî şewazên raman û hestê civakî biguncîne. Civakîbûn, têgeheke zanistî ya civakî ye, ji aliyekî ve pêşketina kesane ya ferd bi rêya ragihandina bi kesên din re yan jî derdora civakî û fîzîkî re û ji aliyê din ve jî girêdanên ku di dema civakbûna ferd de çêdibin diyar dike. Ew tedbîrên bi mebest û sistematîk (perwerde) û her weha bandûrên civakî ên dibin yên li ser kesayetiya kesane vedihewîne. Ji ber vê yekê, pêvajoya civakîbûnê jî bandûrê li restên ku çalakiyên civakî yên takekesî çêdike û di jiyana hevpar de kiryar (kolektîvîkirin) û arasteyên çalakiya (nasnameya civakî) pêk tîne. Di heman demê de ji meylên kesan pêk tê ku li gorî pîvan, nîrx û darazên nîrxî yên di civakê de derbasdar in.

Ger civakbûn di hawîrdorê de bi serkeftî pêk were; Ferd dê restên civakî, pênasayên nîrxan, şewazên tevgerê û helbet rolên ku di hawîrdora wî/wê ya civakî û çandî de têne pejirandin qebûl bike. Berovajî vê; Pêvajoya ku ferdekî ku xwe nas bike taybetiyên xwe kifş dike, jê re “ferdîtîbûn” û an keseyetîbûn dikare were gotin. Ji ber vê yekê, pêvajoyên civakîbûnê li ser taybetmendiyên naverokê yên xwe têne kirin, ankû; dikare li gorî girêdana kesane ya civakî û adaptasyona bi komekê re pir cûda kar bike.

Şertê “civakîbûna serketî” bi giranî ev e; ev yek di hevsengiya di navbera rastiya objektîf û subjektîf de (ku helbet nasname tê de ye) tê dîtin. Gorrê; di hêzîrîn ku “civakîbûna neserkeftî” ji nehevsengiya di navbera rastiya objektîf û subjektîf de pêk dihe. Di vegotina zanistî û

civakî de têngînên “civakîbûn” û “civakî” bi têngînên “xwezayî, û hwd re dihê fahmkirin.

civakîbûn bi giştî tê vê wateyê ku ferd û an kes di civakek diyarkirî de cih digire (kevneşopî berdewam dike, hwd.) û çanda wê civakê dipejirîne, yanî; Tevahiya pêvajoya hînbûnê (tevlî şewazên tevgerê) ku di jiyana civakî ya mirov de pêk tê û bandûrê li pêşkeftina wî/wê dike û di nav civakê de pêk tê diyar dike. Civakbûn pêvajoyek e ku hemû qonaxên jiyanê digire nava xwe.

Kom, kes û saziyên ku pêvajoya hînbûna ferd bi rêve dibin û bandûrê li wan dikin, wekî "Amûrên Civakîbûnê" dihên pênasekirin. Di vê pênaseyê de tê gotin ku civakbûn dema ku ferd bi hev re bijîn (têkiliyên nîşan) pêk dihê û ew xwe bi jêhatîbûn û jêhatinîyên ragihandinê yên karakteran diyar dike. Di encamê de, têgeha civakîbûnê pir caran bi wateyek nezelal dihê bikarhanîn. Bi gotineke şênbertir, naveroka têgeha civakîbûnê bi "pêvajoyên veguheztina civakî" yên zelaltir dihê guhertin û bi vî awayî biwate dihê kirin.

Civakîbûn pêşkeftina kesayetiyê ye ku di hewildanên têkildariya bi hawîrdora civakî, çandî û fîzîkî de wê, di têkiliyên bi kesan re, pêk dihê bê. Ev wê hinek rewşên din ên weke bi pêvajoya fahmkirinê û hwd jî wê bi wê re wê karibê hilde li nava xwe.

Minaq li gorî heberman pênaseya herî dawî ya civakîbûnê weha ye. "...Pêvajoya pêkhatin û geşedana kesayetiya ferd e, ku di demek diyarkirî de di pêşveçûna dîrokî ya civakê de pêk dihê û ji şert û mercên jiyana civakî, madî û fîzîkî serbixwe ye û di nav nakokiyê de ye." Civakîbûn pêvajoya ferdekî ku ji organîzmaya mirovî ya biolojîkî ya kesayetiyek ku jêhatî be tevgerên civakî werdigire û di tevahiya jiyana xwe de bi nakokbûna şert û mercên jiyanê re xwe pêşdixe vedibêje.

Teoriyên civakîbûnê bingeha ramana civakbûnê pêk dihîne. Di têngihîştina civakbûnê de du kevneşopiyên ku îro zêdetir populer û pêşkeftî ne, derdikevin pêş: Lêbelê, ew bi zanistî, berî her tiştî, ji ber sedemên cihêne têne herêkirin û an red kirin. Ya yekem ji van kevneşopî ye ku "pêşveçûna mirovî ya organîzmê rave dike û xwezayê li ser pîvanek nîzm dihesibîne". Nêzikatiyên "teorîk, xwezayî, sazûmanî, girîng û biolojîkî civakîbûnî yên maqûlbûnê" di nav de ye.

Kevneşopiya duyemîn ev e; civakbûn pêvajoya standardkirina bingeîn e ku ji aliyê civakê bi xwe ve hatiye organîzekirin, yanî; wekî "navgîna adaptasyonê" dibîne. Di vê nuqtayê de, nêzikatiyên ku têne nîqaş kirin ew in ku "civakbûn hewce dike, fonksiyona avahîsaziyê heye, mekanîkî û

teorîkî bi bandûr in". Li vir tiştê bingehîn ev e; têgihên kesan divê hewcedariyên civakî ên mijara gotinê, li gorî xwezaya mirovî ya bi têgînê ku ew, pêk bînin. Dema ku Hobbes li vir behsa têgîna "temirandinê" dike, ku Spencer û Darwîn pê razî ne, Durkheim behsa "kirina vê dewleta ku nû derketiye holê, necivakî û xweperest têxe rewşek din da ku jiyanek civakî û rewîstî bijî". Di têgihiştina Parson a civakîbûnê de; Ew pêvajoyek e ku "standardên tevger û îdealên koman hambêz dike û amade ye ku karekterek rola taybetî di avahiya civakê de bi cih bike."

Mînaq civaknasîbûn niha di hin derdorên kevneşopî yên nû û girîng de wekî "pêşkeftina di çarçovê de" dihe dîtin.

Teoriyên civakîbûnê li gorî fonksiyonên xwe li ser teoriyên herênî an raveker û rexnegir an jî dekonstruktîf tene dabeş kirin. Dema ku teoriyên herênî dipirsin ka kîjan civakbûn û an civakbûnê hewce ye; teoriyên raveker lêkolîn dikin ka civakek taybetî çi cureyê civakbûnê hildiberîne û berevajî teoriyên dekonstruktîf, mijarên wekî "Hêz, newekhevî, serdestî û şidet" nagirin.

Di wê de civaknasîbûn bi derûniya pêşkeftinê û behremendiyê ve bi xurtî ve girêdayî ye. Ji bo ku mirov çanda xwe hîn bibe û bijî, hewceyê ezmûnên civakî ne. Civakîbûn bi esasî tevahiya pêvajoya hînbûna jiyanê temsîl dike û bandûrek navendî li ser tevger, bawerî û kiryarên hem mezin û hem jî zarokan heye (çav: "socialization". Encyclopædia Britannica [Student and home ed.]. Chicago. 2010).

Civakîbûn dikare bibe sedema encamên xwestî, ku carinan wekî "rewîstî" tene binav kirin, li gorî civaka ku tê de mirov dijî. Ramanên takekesî di bin bandûra lihevhatina civakê de ne û bi gelemperî ber bi tiştê ku ew civak qebûl dike an "asayî" dibîne, meyla dikin. Civakîbûn tenê ravekirineke qismî ji bawerî û tevgerên mirovan re peyda dike, û dibêje ku ew, nexşeyên jiyanî ne ku ji hêla hawîrdorên wan ve hatine destnîşankirin. Lêkolîna zanistî birhan peyda dike ku mirov hem ji hêla bandûrên civakî hem jî ji rewşên biolojîkî û hwd ve dihe diyarkirin (çav: Carlson, N.R.; et al. (2005) Psychology: the science of behavior. Pearson (3rd Canadian edition).

Têgînên civakî û rewşa xwezayê bi sedsalan hene Di bikarhanîna xwe ya pêşîn de, civakbûn bi tenê çalakiya civakîbûnê bû, an jî peyvek din a sosyalîzmê hatin diyarkirin. Ev wê civaknasîbûnek temenî a nava jiyane civakê ku wê bi hişmendiyeke reng û awayê têkiliyên nava hev wê bide diyarkirin û bi fahmkirin. Civakîbûn wekî têgehek bi civaknasiyê re hevdem derketiye holê, ji ber ku civaknasî wekî lêkolîna "civakî, pêvajoyê

û awayên civakîbûnê, bi taybetî, li hember berjewendî û naverokên ku di civakbûnê de têne diyar kirin" tê pênase kirin. Bi taybetî, civakbûn ji pêkhatin û geşepêdana komên civakî û her weha pêşxistina rewşek hişê civakî di ferdên ku bi hev re dibin pêk dihat. Lewma civakbûn hem sedem û hem jî encama hevgirtinê ye. Beriya 1940-an ev têgîn kêmbû, lê piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn populer bû. Piştî Şerê Cîhanê yê Duyemîn populer bû û di ferheng û xebatên zanistî yên li ser mijarê û hwd re wê êdî wê were ser ziman û ji wê were bahskirin (çav: Morawski, Jill G.; St. Martin, Jenna (2011). "The evolving vocabulary of the social sciences: The case of "socialization"". *History of Psychology*. 14 (1): 2). doi:10.1037/a0021984. PMID 21688750. Archived from the original on 2017-09-22. Retrieved 2018-04-20).

Derdora civakî ji bo ku mirov di nava van şert û mercan de çawa fêr bibe û jiyana xwe pêş bixe, xwedî girîngiyeke mezin e. Ji bo mirovekî nûbûyî, hawîrdora civakî di destpêkê de ji komek kesên ku bi şert û mercên jiyana wî/wê re eleqedar dibin pêk dihê. Mirovên ku li dora wî kom bûne bi hev re - di nihêrîna pêşîn de bi tevahî ji wî serbixwe - "kombûnek tevlihev" a ji têkiliyan ku ji hêla nerînek hevseng a li ser jiyane û qaîdeyên etîkî û an rewîstî yên ceribandîna-azûmûnê pêk dihê.

Bi rastî, her kes jiyana xwe mîna vê zarokê nû dest pê dike ya; Ji derdoreke wisa civakî dest pê dike. Ev tevnên civakî ji aliyê şert û mercên jiyane ve ji hev nayên cudakirin. Berovajî vê yekê, mîna hemû zindiyên din, ew jî di şert û mercên xwe yên xwezayî de pêk tên û bi giranî ji teknîk û rêgezên ji bo rûbirûbûna jiyane pêk dihên, ku kesan bi nîşan vekolîn, kevneşopî û pêşxistina wan kirine, ji bo bersivdana şert û mercên jiyana xwe û nakokiyên berdewam. Ji aliyekê ve bi berdewamî jiyana û têkiliyên civakî yên kesan teşe dike; ji aliyê din ve jî mijarên pêşketin û guherîna mirovî dimînin.

Tekoşînen civakî ên domdar ên kesan bi hawîrdora xwe re bi sazîbûn bi adetên jiyana û baweriyên taybet ve têne hevseng kirin. Her kiryarêk ku pir caran dubare dibe bibe nimûneyek ku di bin navê têgînek taybetî ya wek ya derûnî û an rasthatina hêza fîzîkî de dikare were fahm kirin û her weha ji hêla ferdî ve wekî şêwazek çalakiya asayî werê dîtin.

Di vê pêvajoyê de, hin pêkhate bi hev re ji herikîna negerguhêz a cîhanê şîn dibin; Ew dest bi şêl û maneyê dikin wekî nesne û bûyerên ku çalaki li ser wan disekine.

Feydeya têgihîştina bijartî û kiryarên adetî; di sînoordarkirina bêhejmar restên muhtemel ên nerîn û reaksiyonê de li hember hin - an tenê yek -

şêwazek birhankirî, bikêrhatî ya tevgerê di sazûmana civakî de ye. Ji ber vê yekê adet hewce dike ku kesek jiyanê ji alavên xwe yên biolojîkî wêdetir fahm bike û bersivên rast bide da ku bigihîje rêgez û pisporiyê. Mirov vê yekê bi dahûrkirina her rewşê gav bi gav, bi biryaran destnîşan dike û van biryaran wekî bingehek ku tevgera mirov li ser diyar dibe dibîne, bi vî rengî dikare li ser rewşên ku hewceyê biryarên ku meyla wî bi xwe diyar dikin bihizire.

Derbasbûna ji zelalkirina perspektîfan û kirinên pak bi rêya adetên ber bi sazîkirina jiyanê mirovî dema ku mirov bikarin bi hev re kiryarên xwe li hev bikin pêk dihê. Herweha, bingeha peymanê lihevhatina li ser nîşan û nîşanan e ku di dawiyê de di nav zimên de têne kirin û hemî bikarhêneran bi heman awayî têne bikarhanîn û fahm kirin.

Kalakiya yek kesane bi tu awayî ji bo kesên din ne çavkaniya meraqê an xeterek bilez e. Gelek kes li şûna tiştên ku diqewimin, tiştê ku ji wan re ne nîrx e, ku jiyanê wan a rojane çêdike, digirin. (...) Ew dem û enerjîyê ne tenê ji bo kiryarên derveyî yên ku ne bi wan re têkildar in an jî tê de ne, di heman demê de ji bo tevahiya adetên wan ên giyanî jî dê şêklê xwe bigirin wek hişmendî.

Ev rewş di nav kom an kombûnên mezin ên mirovan de bi heman rengî di nav kesek an komek tenê de xwe nîşan dide. Ji niha û pê ve ya girîng ev e; ku civakên mirovî dê hin perspektîf û rêgezên tevgerê yên ku ji bo komê taybetî ne pêşve bibin, û ku şêklê bingeheke a van perspektîf û şêwazên tevgerê milkê her komê ye. Nêrîn û rûtînên hevpar ên kesên tevlihev, di demeke diyarkirî de hatine avakirin, bi awayekî ku wan piştrast dike derdikeve holê; meyla berdewamî û daîmî ye. Bi vî awayî, ew digihin objektîviyeke ku ji sêbjektîvîteya ku ji ferd tê dertê, pir zêdetir li ser ferd e û dûr e. Ev berî her tiştî ji bo dîtîn û rûtînên ku ji hêla nîfşên kevînar ve hatine bikar hanîn, yên ku niha ji xwe re hatine girtin û ji ber vê yekê berê xwedan taybetmendiyên sazûmanî û rastiya dîrokî, objektîf ji zû de ne derbas dibe. Nêrîn û rûtînên dijber ên ku ji hêla nîfşek an kesek ve hatî pêşve xistin dê ji bo kesên ku wan şêkil dane bi hêsanî werin guhertin. Ev îmkân tenê dikare bibe; Dema ku nîfşên nû yên ku çêbûna van rûtîn tecrube nekirine û şêkil nedane derkevin holê wê wîndî bibe. Ev rûtînên ku di destpêkê de ji bo wan maneya kevneşopiyê hîlnagirin, bi rastî jî beşek ji rastiya objektîf a ku li hemberî wan radiweste ne. Ev rewş di heman demê de xwe wekî vegerek li nîfşa dêûbav nîşan dide: rûtînên sazûmankirî yên raman û tevgerê di rastiya nîzama "xwezayî" ya cîhanê de - hem jî di zindiyên din de, di hawîrdora

wan a taybetî de - wekî rastiya "civakî" û "civakî" têne xuyakirin. Ji bilî vê, rûtînên sazûmankirî yên raman û çalakiyan di helwestên jîngeha xwezayî ya mirovan û derdora wan de kom dibin. Ew li şûna mirov kêmasî yên ku ji hawîrdora hemî zindiyên din re hatine adapte kirin, û ew amûr in ku ferd dihêlin ku xwe bi hawîrdorek ku jê re biyanî ye biguncîne.

wê jî wê dikarê wê li ser têgîna rûtînê re wê bibêjê ku wê rûtîn wê her pêkhatina wê ne weke rûtinekê lê wê weke serboriyek û pêkhatiyek nû a xwemal wê di rengekê de wê bi têgînek demkî wê xwe bide diyarkirin. Ev wê bi wê re wwê di xêwkirinên me de wê bi wê rengê wê weke serboriyên demkî wê di rengekê de wê cih bigirin û wê karibin werina fahmkirin.

Lawrence Kohlberg li ser ramana rewîstî lêkolîn kir û teoriyek pêşxist ku çawa kes li ser rewşên rast û xelet dihizirin. Qonaxa yekem qonaxa pêşdibistanê ye, ku mirov (bi gelemperî zarok) cîhanê bi êş û kêfê diceribîne û biryarên wî yên rewîstî tenê vê ezmûnê nîşan dide. Qonaxa duwem, konvansiypnal taybetî ji bo xort û mezinan bi qebûlkirina peymanên civakê yên di derbarê rast û nerast de, her çend encamên îtaet û bêîteatiyê tune bin jî tê destnîşan kirin. Di dawiyê de, qonaxa post-konvansiyonel (ku kêma tê bidestxistin) dema ku mirov ji restên civakê derbas dibe û dema ku biryarên rewîstî digire, rêgezên etîk ên razber dihizirire (çav: Macionis, John J.; Gerber, Linda Marie (2010). *Sociology* (7th Canadian ed.). Toronto: Pearson Canada, p: 108).

Li ser têgîna civakbûnê re wê bi xosletên demên pêşketina mirov ên ji demên zaroktiyê bi ber mazinbûnê ve wê çawa wê bibin wê bi wê re ku wê, bikê wê werênê ser ziman Erik H. Erikson wê, bahsa pêvajoyên wê yên pêşketinê wê bikê. Ji wê aliyê ve wê bîrên ser ziman ku wê ev pêvajoyên wê çawa wê, li dûv hev wê di rengekê de wê, bi rengekê de wê, dem bi dem wê di wê temenê de wê bibin. Lê em wê dikarin li ser têgîna erikson wê werênina ser ziman ku ev rêzakirina xate pêşketinê wê di rengekê de wê weke awayekê ku wê karibin di temenê azmûnkirinê dem bi demên ên cihê de wê weke ku wê bi gûharin. Yan jî wê di rengekê de wê çawa wê di şewayekê de wê bi awayekê wê, pêşketinekê wê di rengekê de wê bi çerçoveya civakî ve girêdayî wê bi xosletên wê re bijî û bide diyarkirin.

Erik H. Erikson (1902–1994) kêşeyên di seranserê jiyana de rave kir. Qonaxa yekem di fahmkirina jiyana de zarokatî ye, ku pitik hînî bawerî û bêbaweriyê dibin. Qonaxa duyemîn zarokatî ye ku zarokên li dora du salî

bi dijiwariya xweseriyê li hember gumanê têdikoşin. Di qonaxa sêyem de, pêşdibistanê, zarok têdikoşin ku cûdahiya di navbera destpêşxerî û sûcdariyê de fam bikin. Qonaxa çaran, berî xortaniyê, zarok fêrî pîşesazî û kêmbûnê dibin. Di qonaxa pêncemîn a bi navê ciwantiyê de, ciwan dijiwariya bidestxistina nasnameyê li hember tevliheviyê dijîn. Qonaxa şeşan, mezinbûna ciwan, ew e ku dema ku ciwan bi dijiwariya nêzîkbûn û îzolasyonê re mijûl dibin têgihîştina jiyanê digirin. Di qonaxa heftan de, an mezinbûna navîn de, mirov dijiwariya hewldana cûdabûnê (li hember xwe-xwegirtinê) diceribîne. Di qonaxa dawîn de, qonaxa heştan an jî pîrbûnê, mirov hîna hînî dijiwariya durustî û bêhêvîtiyê dibin. Ev têgeh ji hêla Klaus Hurrelmann û Gudrun Quenzel ve bi modela dînamîk a "karûbarên pêşdebirinê" bêtir hate pêşxistin (çav: Hurrelmann, Klaus and Quenzel, Gudrun (2019) *Developmental Tasks in Adolescence*. London/New York: Routledge).

Civakbûn pêvajoyeke bêdawî ye û di bingehe wê de pêşkeftina kesane wek nimûne, ku wê bi têkiliyên civakî yên ferdî re wê bibê. Ji hêlekê ve, kesayetî ew cewhera ku ferd ji ferdên din cuda dike vedibêje; Ji hêla din ve, ew taybetmendiya hevpar ên ku ji hêla kesên ku aîdê civakek an civakê ve tene parve kirin (mînaq nîrx, rêgez û nasnameyên civakî) vedibêje. Kesek negihîştî xwe bi cihanek ku tê de dikare bi hawîrdora xwe ya civakî an bê wê bijî adapteyî ye. Ev cihan avahiyek ji dîtin, rêgez û awayên jiyanê yên mirovan e ku jixwe ji hêla şert û mercên xwezayî yên hawîrdora wan ve tene destnîşankirin. Kesên amûrên ku ew bikar tînin da ku têgihîştina hawîrdora xwe ya tawilê bikin û bi xwe re biguncînin. Divê mirovek nûbûyî fêr bibe ku bi amûrên ku ji bo zindîbûnê hewce dike re li hev bike.

Adaptasyona ferdekî negihîştî ji vê dinyayê re, di pêvajoya gûharandina perspektîf û awayên rûbirûbûna jiyanê de, ku bi riya mirovên li dora wî tene pêşkêş kirin û rasterast dora wî digirin, pêk dihê, ji ber ku ev kes di destpêkê de zindiyek pir bêçare dikarê bibê. Li vir gûharandin; ev tê wê wateyê ku mirov gav bi gav li derdora xwe çawa ku ji aliyê kesên li derdora xwe ve tê dîtin, şîrovekirin û pê re mijûl dibe, têdighijê, şîrove dike û dikeve nav derdora xwe.

Ciwanek dê fêr bibe ku bi çavên derdora xwe li cihanê binêre, bi têgînên wan birêxistin bike û pênase bike, bi hest û nîrxandinên xwe nêzîkî serpêhatiyên xwe bibe û teknîkên xwe yên li ser rastiya vê cihanê pêş bixe.

Bi hevokekê bi kurtî; mirov gav bi gav dest bi avakirina cîhanek ku tê de bi mirovên li dora xwe re bi xwezayî bi hev re bijî dest pê dike. Di destpêkê de ferd; Ew sazûmana ku ev dînya bi rastî ji gelek cîhanên mirovên din pêk dihê. Ew ketiye nav xeleka civakî û tenê di wê kêlîkê de haya wî jê heye. Ew hawîrdorek e ku cîhana mayî ji bo kesane pêş dikeve û dê ferdî jî pêş bikeve. Ev cîhan bi gelemperî ji bo kesane ye.

Piştire, di demeke din a jiyane de; Ew ê fahm bike ku cîhanên pir cûda hene, ku cîhana wî bi xwe tenê encama rêzek rasthatinan e, û dibe ku di derheqê awayê jiyana wî de li dora wî ramanên cûda hebin û her weha dema ku ew ji xalên destpêkê yê veger û çarenûsî derdikevin.

George Herbert Mead (1863-1931) teoriyek behreperestiya civakî pêş xist da ku rave bike ka ezmûna civakî çawa têgîna xwe ya kesane pêş dixê. Têgîna navendî ya Mead xwebûn e: Ew ji xwenasîn û xwenasîne pêk dihê. Mead îdia kir ku xwe di zayîne de ne li wir e, belkî bi ezmûna civakî pêşketiye. Ji ber ku ezmûna civakî pevguhertina dageran e, mirov meyla xwe di her tevgerê de dibîne. Lêgerîna wateyê me dihêle ku mebesta kesên din xeyal bikin. Têgihîştina niyetê hewce dike ku rewşê ji nêrîna yekî din xeyal bike. Bi rastî, yê din neynikek in ku em dikarin xwe tê de bibînin. Charles Horton Cooley (1902-1983) têgîna xweya şûşeyî çêkir, ku tê wateya xwe-wêneya li ser bingeha ku em çawa dihizirin ku yê din me dibînin. Li gorî Mead, mifteya pêşxistina xwe fêrbûna rola yê din e. Bi ezmûna civakî ya bisînor, pitik tenê bi teqlîdê dikarin hesta nasnameyê pêş bixin. Hêdî hêdî zarok fêrî rolên çend kesên din dibin. Qonaxa dawîn ya din a giştîkirî ye, ku behsa rest û nirxên çandî yê berbelav dike ku em ji bo nirxandina yê din wekî referans bikar tînin (çav: Macionis, John J.; Gerber, Linda Marie (2010). Sociology (7th Canadian ed.). Toronto: Pearson Canada, p: 109).

Ji vir di aslê xwe de wê dema ku em bahsa xûyan bikin wê weke aliyekê wê yê din wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê xûy wê ne tenê wê weke dîmenna bi dîtbarî ku mirov ji wan fêr dibê wê werina fahmkirin bin. Ji wê zêdetirî wê di çerçoveya hinek fahmkirinên zêhnî de wê weke bi têgînekê wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê fahmbikê. Ev wê karibê wê dervî têgîna xûyparêziyê wê dîmenekê fahmkirinê jî wê di rengekê zêhnî de ew di mejiyê mirov de ew bide çêkirin. Ev wê, di rengekê de wê dema ku em bi gotinekê wê dihênina ser ziman wê di wê temenê de wê weke têgînek ku em di meji de wê weke me afirandiya wê bi wê dihênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di rewşa tevgerê de wê tenê wê weke bi xûyekê û an dîtinekê wê nikaribê wê weke wê, di dîmenekê

taqlidi de wê di şêwayekê de wê bi tenê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê weketêgînek ku wê weke heyinek 'mekanikî' wê were dîtîn ev wê, weke fektora zêhnê û bi wê fahmkirinê û pêvajoyên wê yên fêrbûnê wê weke ku wê karibê me di fahmkirina me de dervî wê bide hiştin. Ber vê yekê em pêşî divê ku wê ji wê aliyê ve wê di rengekê de wê bi wê re wê li ser wê bisekin û wê di reng û awayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikin û wê werênina ser ziman.

Bi civakbûna seretayî re, bingeheên adaptasyona domdar a takekesî ji vê cîhana ku mafê wî yê jiyane heye, çî li wê derê çî li derveyî wê, tê danîn. Bi vî awayî hîmên jîyan û zanîna cîhanê ku pêwîstiya ferd bi hawîrdora xwe re heye tê danîn. Lê ev bi temenekê zêhni dibê. Wê bi civakbûna seretayî çî bi dest bixin; Gûharandina hêdî hêdî ya ferdê nû di perspektîf û şêwazên jîyana hawîrdora wî ya civakî de bi hin şert û mercan ve girêdayî ye ku di destpêkê de pir hindik mirov dikarin pêk bînin.

Şertê yekem û herî girîng; Zarokê ku nû ji dayik bûye, ji dema ku tê dinyayê bi mirovên li dora xwe re xwedî girêdanên ewledar e û an weke bi hestek bingeheîn a bixwe pêbaweriyê bibê. Ev girêdan pêşkeftina hestiyarî ya zarokê nûbûyî hema hema bi tevahî li ser xweşiya hundurîn bingehe digire. Hêst bi tememî wê bi têgînek bingehî a zêhni a hundurîn ve wê girêdayî wê pêşkeve. Di vê wateyê de, di navbera zarokê nûbûyî û diya wî/wê ya ku ji dema ducaniyê ve kesê herî bi hêsanî digihêje wî/wê û bi hestiyarî herî nêzikê wî/wê ye, pêş dikeve. Ev weke nişeyekê ku em dikarin di dewama wê de wê bibêjin ku wê zaro wê hê di zikê dayika xwe de wê dest bi fêrbûnê wê bikê bê. Ger hewcedariyên wî yên jiyani yên wekî germî, xwarin, hezkirin û lîbêrîn werin peyda kirin dê di hundurê xwe de û hem jî di hawîrdora xwe de herî ewle hîs bike. Ev wê ne tenê bi ya derve lê di xwe de bi pêşxistinek hêstî a bi temenekê zêhni û fahmkirina wê weke bi têgînek fêrbûyî a di xwe de ku wê bi temenekê zêhnî wê bikê jî bibê. Di vê çarçoveyê de, girêdana bi mirovên din re wê çiqas baş be, rasterast bi tevkarîya wan a ji bo xweşiya zarokê nûbûyî re têkildar e jî (çav: Macionis, John J.; Gerber, Linda Marie (2010). *Sociology* (7th Canadian ed.). Toronto: Pearson Canada, p: 109).

Şerteke din a girîng a pêvajoya gûharinnê ev e; demdirêj û berdewamiya girêdanê; Ji ber ku ferdê nûbûyî di destpêkê de xwedan têgînên razber nîn e ku bikaribe bûyerên li dora wî çêdibin birêxistin bike û berfireh bike, tiştê ku ji bo wî eşkere watedar e hêdî hêdî bi bûyerên li dora ferdê din ê ku ew pê ve girêdayî ye pêk dihe. Hê di destpêkê de ku em bi gotina 'razberî' wê kifşbikin wê bikin wê ev wê weke kifşkirinek bi

têgîna hundurîn a bi temenê zêhni a fahmkirinê bê. Ev têgihiştin wext digire û tenê derbasdar e dema ku mirovên ku hûn pê re têkildar in li hember heman bûyeran reaksiyonên wekhev hene. Amadebûna hundurîn a fahmkirina perspektîf û şêwazên jiyanê yên sazûmankirî, di encama nasîna zarokê nûbûyî bi mirovên dûv re yên ku bi wan re dikevin têkiliyê de pêş dikeve (çav: Macionis, John J.; Gerber, Linda Marie (2010). *Sociology* (7th Canadian ed.). Toronto: Pearson Canada, p: 109).

Ev rewş ne tenê dihêle ku ferd cîhanê bi heman awayî wekî kesê eleqedar bihesibîne, jê fahm bike û di dawiyê de jî bi heman awayî wê bi rêve bibe, di heman demê de bandûrê li wî jî dike. Ev rewş piştî di civakbûna bingeîn a zarok de encameke din a girîng bi xwe re tîne. Heger zarok bîr û baweriyên kesê ku jê re eleqedar dibe bipejirîne, ev yek ne tenê wê asteng bike ku xwe bi cîhana ku lê dijî re biguncîne, di heman demê de dê pêşî li pêkanîna taybetmendiyên xwe jî bigire. Lêbelê dema ku zarok fêrî dîtina dinyayê bi çavên xwe dibe; dê bi nêzîkatiyên xwe yên hestiyarî û aktîf nesneyan têbigihê (çav: Hurrelmann, Klaus and Quenzel, Gudrun (2019) *Developmental Tasks in Adolescence*. London/New York: Routledge).

Ji bilî vê, ew tenê bandûr, hest û hewcedariyên ku di hundurê xwe de hîs dike, diceribîne, çawa ku mirovên li dora wî wan dibînin, û gava ku ferd van hemîyan digire, bi bihiş bandûrên din digire. Di encamê de, li gorî van pênaseyan, dema ku zarok civakbûna bingeîn (seretayî) pêk tê, ew ji kesê ku pê re têkildar e cihekî zelal digire û di hawîrdora civakî de rolek taybetî digire ku dihêle ku ew cîhanê pênase bike. Ji bilî van; bi kesekî din re ku bi kesên din ên di derdora xwe ya civakî re danûstandinê dike û hêviyên rolê di civakê de pêk tîne û bi wê re wê pêşketina xwe ya bi keyesiyeta xwe re wê di şêwayekê de wê êdî wê di dewama wê de wê bijî.

Bi civakîbûnê re mirov, rêgezên adaptasyona kesane ya bi cîhana xwe re derdikevin holê, û erkên ku divê bi cih bîne da ku jiyan xwe bi rêk û pêk bijî, tene destnîşan kirin. Pêdivî ye ku ev peywir bi cîhanek derveyî civakbûna bingeîn ve têkildar bê û ev pêvajoya komeleyê wekî "civakîbûna di dewama wê de dihê" ku wê karibê were bi navkirin wê bijî. Di civakên tevlihev û kedkar de, cîhan cihek e ku ferd bi xwe re di nav nakokiyê de ne, ku tê de gelek komên tîkel hevpar in, û ku tê de binekomên hevgirtî, ku her yek ji wan bi cûrbecûr zanîn û jêhatîbûnên pîspor tene xuya kirin, dibê. Heta; Mamoste ji perwerdeyê berpirsiyar in, bijîşk ji tenduristiyê, cotkar û şaxên pîşesaziyê ji bo hilberîna hilberên

xwarinê, pîşesaz ji bo belavkirina van hilberan, pîşesaz ji bo avakirina xaniyan û çêkirina pergalên avê, leşker ji bo aramiya welat, dadwer ji bo navbeynkariya dozan, berhevkarên çopê ji bo berhevkirina bermahiyên rojane û hwd (çav: Hurrelmann, Klaus and Quenzel, Gudrun (2019) Developmental Tasks in Adolescence. London/New York: Routledge).

Ev wê weke rewşên ku wê di rengekê de wê ne tenê wê di dîmenekê komi û an binkomî de ku wê xwe bidina diyarkirin bin. Wê di dewama wê de wê weke rewşna ku wê bi wê re wê, di dîmenekê wan li ser reng û nerina li jiyânê û hwd re wê dîmenekê çînî û hwd jî wê di şewayekê de wê bix we re wê bihawênê. Ji xwe wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê piştî ku mirov pêşket û mazin bû û pê de wê rengê dîtina me ya dînyê wê wûcana me ya li nava jiyane ku em dijin jî wê di rengekê de wê weke bandûrê li lê bikê ku mirov wê çawa bijî. Kesekê rewîstkar wê, ji derûnî û şebekeya wê ve wê binerê û wê bigihijê rêgezên başî û nebaşîyê. Di wê temenê de wê, pozisyona me ya di jiyânê de wê bi rengê re wê bide diyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê dema ku mirov wê dinerê wê têgînek razberî wê bi awayekê yekser wê xwe di mejiyê mirov de wê bi têgînek zêhnî û hwd re wê bide diyarkirin. Wê demê ev têgîn wê weke aliyekê ku wê ji rewşên weke yên xûyî zêdetirî wê weke rewşna ku wê di wê de wê mirov wê çawa wê bi kûrbûnê bi fahmkirinê en bi xwe re jî wê di rengekê de wê bi wê tevgerîya xwe ya bi civakîbûnê re wê hem bijî û hem bide diyarkirin. Ev wê weke pêvajoyek fêrkirin û fêrbûnê a di zikhev de wê bide diyarkirin. Civakîbûn wê weke gotinek di aslê xwe de razber a. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê ber vê yekê wê ji wê aliyê ve wê derfetê wê karibê bide me ku em karibê wê bi gelek têgihên cihê wê dji hinek aliyên din ve wê fahm bikê û wê werênê ser ziman.

Ji ber vê yekê civakbûna di dewama wê de dihê weke pêvajoyek li ser ya pêşketina me ya heyî re jî wê bix we re wê di rengekê de wê bi xwe re wê bîrê li holê. Ev pêvajo wê, şewayên adeptasyonê û hwd wê, di rengekê de wê jêr-cîhanê sazûmanî yên ku bi vî rengî kar an belavkirina peywirê tene destnîşankirin jî tê gotin. Ji bilî vê yekê ku bi bidestxistina zanîn û jêhatîbûna taybet bi rolên civakî; di heman demê de ew piştgirî dide "statûya xwe" ya taybetî ya her rolê. Jîn cîhanê ku bi civakbûna xwe re diji wê, bi wê re wê pêvajoyên gûharinê wê di rengekê de wê bijî. Pêvajoyên her komê û en di wê temenê de ku ew di temenê zayendî de bê û an çînî û hwd de wê, li gorî xosletên wê cihê bê. Li vir ev wê di rengekê de wê nikaribê wê tenê wê weke rewşek jêr û jor bi wê re wê

werênê ser ziman. BI wê rengê wê hanina ser ziman bi xwe jî wê têngînek serdesti û bindesti bê ku wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê. Ev wê hertimî wê weke têngînek ku wê pêşketina wekheviya nava mirovan di jiyanê de wê digirê jî bê (çav: Hurrelmann, Klaus and Quenzel, Gudrun (2019) *Developmental Tasks in Adolescence*. London/New York: Routledge).

Kesek ku hîna di civakê de xwedan pirsgerêkek mezin a adaptasyonê ye, bi civakbûna seretayî û pêvajoyên wê yên piştre ku wê hişmendiya xwe ya li ser nêrînên cîhanê, dadbariyên nirxan, û her weha her weha şêwazên tevgerê yên rûtîn her ku diçe xurt dike wê, bibê. Lê dîsa jî berevajî mekanîzmayên înstîktîf ên sabît, yên adapteyî yên afirîdên din; têngihîştina rûtîn guherbar dimîne. Ji ber vê yekê ev rewş bi têngihîştina rûtîn a ku bi civakbûna seretayî ve hatî bidestxistin, ku bi taybetî bi hestiyarî ve girêdayî ye û ji refleksa entelektuelî kêmtir tê gihîştî ye, pir li hev nake; ji ber ku gelek caran bê alternatîf dih vegûharin. Ji ber vê çendê pir zehmet û giringe ku mirov ji bin vê qadê derkeve. Ev rewş pir caran bi civakbûn û pêvajoyên wê yên piştre wê pêk dihe, dema ku nêrîn, nirxandin û şêwazên tevgerê yên ku bi zanîna ku îmkânên jiyanê yên din hene, ji kesan re bi tevahî nepêkanin an berevajî vê yekê li ber çavan nayên girtin. Mirov dikare helwestên xwe yên li hember cîhanê biguhezîne: ew dikarin li heman cîhî bimînin, rolên nû bigirin ser xwe, û awayên dîtin, nirxandin û reftarên ji yên ku heya niha hebûn, bipejirînin.

Ferd û an kes çiqasî bi civakekê ve girêdayî bimîne û tecrubeyên ku wî di wê civakê de bi dest xistiye û her û her dûbare bibin, çiqasî mayîndetir bin, ev taybetmendiyan ku cîhanbîniya wî diyar dikin, dikarin xwe ferz bikin. Ev rave dike ku çima mirov di pîrbûnê de di dîtin, nirxandin û tevgerên xwe de ew qas hişk in û ji dîtinên din re ew qas bêhest in.

Di gotina gotinên weke yên 'dûbarekirinê' de wê dikare wê bi wê ve girêdayî wê bibêjê ku wê ti tişt wê weke ku wê bê diyarkirin wê nikaribê wê di dîmenê xwe dûbarekirinê de wê bibê. Ber ku wê cihê wê di jiyanê de wê bi derfetî wê nebê. Her rewş ku ew çendî weke dişibihina hev jî lê wê bi xwe weke rewşna ku mirov wê karibê di reng û awayekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Civakibûn xwe bi du awayên îfadeyê rewşe tekakesî a kes bi serê xwe û ya din jî wê di dîmenê hevbeşîya bi heyîna jiyane bi hev re a hevbeş re bê. Mebesta lêkolîna civakîbûnê ji salên 1960-an vir ve li ser bingeha potansiyela pêşkeftinê û şêwazên tevgerê yên kesane bûya. Her ku dem

têve çûya jî wê di rengekê de wê, weke ku wê, ji wê aliyê ve wê zêdetirî wê weke mijare civakî û hişmendî wê xwe bide diyarkirin. Di wê temenê de wê ji gotina hişmendî wê ne tenê wê hişmedî bê. Wê bi wê re wê ji aliyekê din ve jî wê ew mebesta me ya bi têngîna zêhni a bi kes re ku wê bi xwe re wê, di nava wê hevbeşîya bi wê a di nava jiyânê de re ku wê bi xwe re wê bijî jî wê bibê bê (çav: Hurrelmann, Klaus and Quenzel, Gudrun (2019) *Developmental Tasks in Adolescence*. London/New York: Routledge).

Lêbelê, balkişandina tund a li ser mijarê, dibe sedema tengbûnek ku bi xwe re di restên pêkhatina civakî de ku bi xweber bi jiyana bi hev re pêk tê de sînordarbûnê tîne. Erka lêkolîna civakîbûnê di çarçoveya tevlîkirina pêvajoyên jiyana bi hev re wekî pîvana duyemîn ne tenê balkişandina li ser aliyên navendî yên pêşkeftina kesayetiyê jî ye, lê di heman demê de balkişandina li ser dahûrkirina pêkhatina têkiliyên rastîn ên mirovî ye. Ev rewş di pêvajoyên pêkhatina zanîna çalakiya takekesî û rêgezek çalakiya giştî de xwe nîşan dide. Rastiya bingeîn a ku ji bo ku ev perspektîfa civakîbûnê were pejirandin ev e ku civakbûn pêwendiyê hewce dike û ferd van pêkhatayên antropolojîk, bio-psîko-civakî damezrînîn ku werin ronîkirin, hevrêzkirin û fahmkirin.

Civakîbûn wê, tiştê ku li vir dihê behskirin, diyarkirina pêvajoyeke civakî ye ku tê de ferd bi hev re bijîn û di derbarê berfirehkirina helwêstê bi pîvana sepana giştî û pêkhatina vê zanîna nû de azmûn, zanîn û şarezayiyên xwe pêş bixin û parve bikin. Lê wê jî wê dikarê wê li wê zêde bikê ku wê kes wê çawa wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, mijare têkiliya kes û komê wê bi wê re wê bi hev re wê di çarçoveya bandûrên wan ên beremberê hev li hev dibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Weber wê ji aliyê kes ve bi ber civakê ve wê nerinekê keseyetî û bi ferdiyetparêzîya kes re wê di wê temenê de wê weke ku wê derxê li pêş. Wê bi wê re wê, bi aliyên aborî û li ser wê re wê sazûmana fahmkirinê û hişmendî a bi têngînî weke rewşenbîrî, rewîstî û hwd re wê bixwezê ku wê bi çarçoveyek fahmkirinê wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di xebata xwe ya Malbat û Sîstema Nîrxê de, antropologê civakî Dieter Claessen amaje dike ku pêvajoyek civakbûnê ya "serketî" hewcedariyek mirovahî ye ku jixwe hatî bi dest xistin, ku tê de ferdê nûbûyî dê baweriya bingeîn bi dest bixe (an berevajî wê, wê negire) û dê hînîkirinê civakî di asta yekem de qebûl bike û an jî wê nekê wê bixwezê li ser wê bisekinê û bi wê dîmenekê civakîbûnê bîne ser ziman.

Wekî din, lêkolînên genetîkî yê antropolojîk û pêşkeftinê yê heyî civakbûnê wek aliyên taybet yê awayên rûbirûbûna jiyanê ku divê were hesibandin destnîşan dikê. Lê belê, ev yek kiryarê "Mirovîkirina" wê çawa wê were fahmkirin wê weke pêjnek din a fahmkirinê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku ew wê bide diyarkirin. Bo nimûne; kapasîteya zanîna bingehîn, û her weha damezrandina şiroveyên têgihîştinê û plansaziyên çalakiya hevbeş û hwd wê weke aliyên ku wê bi encamên wê re wê çawa wê karibin werina fahmkirin wê weke aliyên ku wê karibin di dewama mijarê de li ser wan were sekin in bin.

Mînaq di girêdanê de bi Émile Durkheim (yek ji kesên yekem e ku têgeha civakîbûnê wekî tîgînek zanistî bikar tîne); Ji ber vê yekê perwerde di wateya civaknasî de xwe weke "rêbaza civakbûnê" pênase dike, yanî; weke civakbûna plankirî û bi armanc hatiye pênasekirin. Ev pênas bi vî awayî berdewam dike: perwerde beşek ji pêvajoyên civakîbûnê ye ku armanc dike ku bandorê li pêvajoya guhertina kesan bike zarok û ciwanan. Ji ber vê yekê, her pêvajoya civakîbûnê ya ku ji rêberiya mirovên tîkildar pêk tê destnîşan dike.

Li vir gotina 'perwerde' wê weke gotinek hemdem bê. Wê di wê temenê de wê ev gotin wê aliyên wê yê fizîkî û têgihîştinê û an hişmendî wê bi wê re wê hebin. Diwê çerçoveyê de wê, pêvajoyên fêrbûnê ên şenber û kinetîkî wê di wê de wê were ser ziman. Lê em dikarin wê dema ku em bahsa demên berê wê bikin em dikarin demên fêrbûnê ên weke bi çandê û hwd re wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman.

Di wê temenê de wê, di navenga civaknasîyê û an tîra tîkiliyên civaknasî de durkheim wê mijare civakîbûnê wê di rengekê de wê, weke bi pêvajoya fêrbûnê û tîkiliyên nava mirovan û ji wan girtinên ku ew bi xwe re dikirin re wê bi temen û çerçoveya wê werênê ser ziman.

Behaviorîzm û an xûyparêzî amaje dike ku dema ku pitik çêdibin ezmûna civakî an xwebûna wan tune. Ji aliyek din ve, hîpoteza pêş-têlêkirina civakî bi lêkolînek zanistî birhan dike ku tevgera civakî hinekî mîras e û dikare bandorê li pitikan bike û tewra bandorê li fetusan jî bike. Civakîbûnê wateya ku pitik ne fêrî hebûnên civakî dibin, lê hebûnên civakî yê amade tîne dinyayê. Ev wê weke ku wê Chomsky wê di xabate xwe ya 'ziman û zêhnê' de wê balê bikişênê ser wê, mijare zêhnê wê, di rengekê de wê, bikê bi wê çerçoveya wê ya fahmkirinê re ew werê fahmkirin.

Hîpoteza pêşdagirtina civakî behsa ontojeniya danûstendina civakî dike. Di heman demê de bi awayekî nefermî wekî "têlêkirin ku civakî be" tê binav kirin. Teorî dipirse gelo meylek berbi tevgerên civakî yên ku berî zayînê heye yan na. Lêkolîna li ser teoriyê encam dide ku zarokên nûbûyî li cîhanê bi têlkirinek genetîkî ya bêmepa tene dinê da ku bibin civakî (çav: Castiello, Umberto; et al. (7 October 2010). "Wired to Be Social: The Ontogeny of Human Interaction". PLOS ONE. 5 (10): e13199).

Birhanên dorhêl ên ku hîpoteza pêşdaraziya civakî piştgirî dikan dikarin dema ku rewşên zarokên nûbûyî vedikolin werin eşkere kirin. Hatiye dîtin ku zarokên nûbûyî bi saetan piştî zayînê jî ji bo têkiliya civakî amade ne. Ev hazirî bi awayên weke teqlîdkirina wan ya tevgerên rû tê îfadekirin. Ev reftarên ku tene dîtin nikare tevkariyê li her şeweyek civakbûn an avahiyek civakî ya heyî bike. Berevajî vê, zarokên nûbûyî bi genetîk re hin rêjeyekê (dereceyekê) tevger û nasnameya civakî mîras digirin (çav: Castiello, Umberto; et al. (7 October 2010). "Wired to Be Social: The Ontogeny of Human Interaction". PLOS ONE. 5 (10): e13199).

Birhanên bingehîn ji bo vê teoriyê bi lêkolîna ducaniyên ducan ve hat kifş kirin. Argumana sereke ev e ku heke tevgerên civakî hebin ku berî zayînê mîras in û pêş ketine, wê hingê divê em li bendê bin ku fetusên ducan berî jidayikbûnê bibin xwedî rengê têkiliya civakî. Ji ber vê yekê, deh fetus di demekê de bi karhanîna teknîkên "ultrasound" ve hatin dahûr kirin. Bi karhanîna analîza kinematîkî, encamên ceribandînê ev bû ku fetusên cewî dê ji bo demên dirêjtir û pir caran bi hevûdu re têkilî daynin her ku ducaniyê didomînin. Lekolînwanan karîbûn encam bidin ku performans tevgerên di navbera cewîyên wekhev de ne rasthatî bû, lê bi taybetî armanc bû (çav: Castiello, Umberto; et al. (7 October 2010). "Wired to Be Social: The Ontogeny of Human Interaction". PLOS ONE. 5 (10): e13199).

Hîpoteza pêş-têlêkirina civakî rast hinekê hat birhan kirin: "Pêşveçûna navendî ya vê lêkolînê ev e ku 'çalakiyên civakî' jixwe di tîrmeha duyemîn a ducaniyê de tene kirin. Ji hefteya 14' mîn a ducaniyê û pê ve, fetusên cewî tevgerên ku bi taybetî ji bo hevînê tene armanc kirin plan dikan û pêk tinin. Van tesbîtan me neçar dike ku em pêşî li derketina holê ya rewşa civakî bigirin: fetusan, kirinên dîrektîf ne tenê mimkun in, lê di heman demê de li ser kiryarên xwe-rêveberî jî serdest in (çav: Castiello, Umberto; et al. (7 October 2010). "Wired to Be Social: The Ontogeny of Human Interaction". PLOS ONE. 5 (10): e13199).

Ev rewşa li ser zarokê berî bûyinê ên lêkolînê wê ne tenê wê weke rewşa ku wê çawa wê zarok û an kes wê çawa wê bibiê. Di wê rengê de wê di çerçoveya wê fahmkirinê de wê weke çawa wê, di rwşek amadeyî de ku ew bi xwe re dibê û dihê li dûnyê. Ev rewş wê mijare civakê bi aliyê wê yê biofizikî re wê weke aliyê wê yê giring wê karibê wê bi wê re wê bide diyarkirin. Ev wê yekser wê karibê hebûna civakê wê ji rewşên tenê bi çandî ên fahmkirinê û hinekê bi pêvajoyên dîrokê ên li ser wê temenê dihên fahmkirin dûr wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê li ser wê bisekinê bê.

Wê di dewama wê de wê dîmenê fahmkirinê wê dikarê wê duali wê hem bi rewşa fizikî û hem ya zêhnê bi hev re di ahengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Civakbûna seretayî dema ku zarok helwest, nirx û kirinên ku ji bo kesan wekî endamên çandek taybetî guncan in fêr dibe. Civakbûna seretayî ji bo zarokek pir girîng e ji ber ku ew qonaxê ji bo hemî civakbûna pêşerojê saz dike. Ew bi piranî ji hêla malbat û hevalên nêzîk ve tê bandûr kirin. Bo nimûne, eger diya zarokekê nêrîneke cihêxwaz derbarê komeke hindikayî an piraniyê de diyar bike, ew zarok dikare bifikire ku ev rewş qebûl e û li ser wê grûpa hindikahiyê an piraniyê wê nêrîne bidomîne.

Civakbûna pêvajoya piştî pêşdikeve, pêvajoya fêrbûna tevgerê guncan wekî endamek komêk piçûktir di nav civata mezin de vedibêje. Di bingeh de, ew qalibên behrê yên ku ji hêla ajanên civakîkirina civakê ve têne xurt kirin vedihewîne. Weke civakbûna dema duyemîn li derveyî malê pêk tê. Li wê derê zarok û mezin fêr dibin ka çawa di rewşên ku ew tê de dibînin bi rêk û pêk tevbigerin. Divê mamosteyên nû ji xwendekaran cûda tevbigerin û ji mirovên li dora xwe rêgezên nû fêr bibin. Civakbûna duyemîn bi gelemperî bi ciwan û mezinan re têkildar e û ji yên ku di civakbûna bingehîn de çêdibin guheztinên piçûktir vedihewîne. Nimûneyên civakbûna duyemîn dibe ku ketina kargehek nû an jî çûyîna hawîrdorek an civakek nû be.

Li vir di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring dikarê wê werênê ser ziman ku wê çawa wê pêvajoya fêrbûnê wê bibê bê. Wê dikarê wê hinekê wê bikê mijare fahmkirinê. Ku em wê têgîna li jor wê li vir bibîr bikin a mirov wê weke ji wê rewşa fêrbûna civakê re wê weke amede wê were û bibê ku em wê li berçav wê bigrin wê di wê temenê de wê, ev pêvajoya fêrbûnê wê bi zêhnê û bi aliyên hundurîn û derveyê ve wê girêdayî wê di rengê de wê bi wê re wê weke ku wê bibê. Ev wê

weke aliyekê wê yê din ê ku mirov karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Di demên li dora salên 1968an de, nîqaşna pir germ derket holê li ser pêşketin û weyna civakîbûnê di pêşveçûna takekesî û pitikên nûbûyî de. Niha, nîqaşek heye ku bi giranî li ser destnîşankirina bandûrên kalîteyî û hejmarî yên civakîbûnê li ser avakirina pergalên civakî û têgîhên çandî û hwd yên kesan hatiye avakirin. Di heman demê de, pêşveçûna takekesî, çi ferdi be çi civakî be; Ji ber vê yekê, ev tê pirsîn ka ew heta çi radeyê ji hêla mîrateya civakî an jî şewazên çalakiyê yên bi awayekî bijartî bi rêya hawîrdora xwe ya civakî ve hatine wergirtin bandûr dibin. Ev nîqaş bi karhanîna domdar a têgehên pêşketin, civakîbûn û hîlbijartinê (ku perwerde paşê lê hate zêdekirin) hate taybetmend kirin.

Di wê temenê de wê mijare civakîbûnê wê weke aliyekê wê yê giring wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Di nava jiyane mirov de wê mijare gotina civakîbûnê wê weke têgînek razber wê temenê kûrbûnê a bi çandî-hişmendî û hwd re wê di rengekê de wê çerçoveyek fahmkirinê jî wê biafirênê. Kes wê bi wê re wê çawa wê di xwe de wê, fêrsê bi fahmkirina wê re wê bigihijê wê, li ser wê were sekin in. An jî wê mijare civakîbûnê wê, bi têgîhên weke gihiştina civakîbûnê, fahmkirina çandê, dîrokê, civaknasiyê û hwd re wê, di rengekê de wê, bi wê re wê were hanin li ser ziman. Di roja me de wê mijare civakîbûnê wê ne tenê wê weke mejiyek bi jiyane bi giştî û an gelemperîbûyina mirov a ku ew bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re w di şêewayekê de wê xwe bide diyarkirin. Kes wê, ji aliyekê ve wê hem bi serê xwe weke ferdekê û an kesekê wê hebê. Ji aliyê din ve jî wê weke heyinek civakî û an beşek ji wê ku ew wê bi hebûna xwe ya bi yê din re dihê ba hev re ku ew diafirênê re wê bibê bê. ev wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê.

Lê têgîna civakîbûnê wê di serî de wê çendî ku wê bi aliyên wê yên heyî li berçav wê karibê wê were fahmkirin wê ewçendî jî wê di rengekê de wê, were lêpirsin jî. Kes wê çendî ku ew di fahmkirina xwe de wê dema ku wê zan bikê ku ew rewşa heyî fahmkiriya wê li ser wê re wê êdî wê hizrên xwe wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Civakîbûna pêşbînîkirî behsa pêvajoyên civakîbûnê dike ku tê de kesek ji bo meqam, pîşe û têkiliyên civakî yên pêşerojê "di ceribênê". Bo nimûne, dibe ku cot berî zewacê ji bo ceribandin an texmînkirina jiyana

hevbeş bi hev re bijîn. Lêkolîna Kenneth J. Levine û Cynthia A. Hoffner dêûbavan wekî çavkaniya sereke ya kar û civakîbûna bendewar a têkildarî kariyerê destnîşan dike.

Ji nû ve civakîbûn tê wateya pêvajoya avêtina ji şêwaz û refleksên kevin di heman demê de qebûlkirina yên nû wekî beşek ji veguherîna jiyane. Ev dikare di tevahiya jiyana mirovan de çêbibe. Ji nû ve civakîbûn dikare ezmûnek diwar be, ku tê de kes ji rabirdûya xwe qutbûnek tûj dijîn û her weha hewcedariya fêrbûn û rûbirûbûna bi norm û nirxên bi tevahî cûda re dijîn. Nimûneyek hevpar ji nû ve civakîkirinê bi rêya sazûmanek tevahî, an "hawîrdorek ku tê de mirov ji civakê tene veqetandin û ji hêla karmendên îdarî ve tene manîpulekirin" vedihewîne. Ji nû ve civakîkirin bi rêya saziyên tevahî pêvajoyek du-qonaxî diheve: 1) karmend dixebitin da ku nasnameya takekesî ya girtiyekî nû ji holê rakin; û 2) karmend hewl didin ku ji bo girtiyê nasnameyek nû biafirînin. Nimûneyên din jî serpehatiyên ciwanekî ku ji malê derdikeve da ku tevî leşkeriyê bibe an jî kesekî ku baweriya xwe diguherîne û bawerî û rêûresmên baweriyek nû diheve ne. Nimûneyek din dikare ew pêvajoya be ku tê de takekesek transgender fêr dibe ku di roleke zayendî ya bi awayekî dramatîk guhertî de di civakî de tevbigere.

Di têngîna jinûve civakîbûnê wê weke têngînek ku wê karibê wê di rengekê de wê weke ji rewşek nasnemayî bi ber yek din ve were birin jî bê. Wê karibê wê di rengekê de wê weke rewşek bişavtinê jî wê di şêwayekê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê fahmbikê bê.

Bêgûman ev ali wê weke aliyekê ku wê di rengekê de wê çawa wê mijare pêşketina civakî wê têkiliya kes wê di rengekê de wê weke rewşek ku ew ji wê qût dikê bê. Pêvajoyên piştre ku ew bi azmûn dikê bi xwe re ku ew dikê bi wan re têkiliyê dênê jî wê di awayekê de wê weke pêvajoyên ku ew têrê nekin ku ew ne bi ya berê ku ew ji wê hebûya bi wê re têkiliyê dênê û ne jî bi ya kku ew dihê xwestin ku ew bi zorê û hwd ku ew bi wê re têkiliyek baş dênê. Di wê temenê de wê, di mejiyê xwe de wê weke ku wê ji wê were û bikeve. Ya pêşî wê rêyên azmûnên xewî ku ew bi wê hebûya wê têkiliya fahmkirinê û an hilberîna hişmendî a bi wê weke ku wê ji wê qût bikê. Ya aliyê din a weke jinûve civakîbûn û an weke aliyê duyem jî wê di rengekê de wê, weke aliyekê ku wê kes wê, di wê temenê de wê, ber ku wê ji temen ve an ne bi wê bê û an wê, pêvajoyên berê ên ku ew hebûna bi meju û an dîrokê re wê ji wê beyenî

bê wê nikaribê wê hêsta têkiliyê wê bi wê re wê dênê. Di wê temenê de wê weke bi tememî ji hişmendiye bi awayekê dûrkinê bikê.

Hişmendiya civakî wê di rengekê de wê, bi temenê wê yê heyî ê bûhûrî wê ne tenê wê weke mejuyekê wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê bijî. Ji wê zêdetirî wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê diwê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Aliyê pêşî wê ne tenê wê weke temenekê morfolojikî ê bi fahmkirina mirov re wê bi tenê wê di rengekê de wê bibê bê. Ji wê zêdetirî wê bingihêkê xêwî û azmûnî ku ew bi wê re wê di temenê demdirêj, demkî û an demkin û hwd re wê bi têgînek xêwî û hwd re wê karibê wê bibê bê. Ev wê weke aliyekê ku wê ji aliyekê ve wê weke bi awa û aliyekê temenek biofizikî re ku wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê fahmbikê bê.

Civakîbûna komî ew teori ye ku komên hevalên kesekî, ne fîgurên dêûbavan, dibin bandûra sereke li ser kesayeti û tevgerê di temenê mezinbûnê de. Rewşên dêûbavan û jîngeha malê yan bandûrek li ser pêşveçûna civakî ya zarokan dikin, yan jî bandûr li gorî zarokan pir diguhere bi kirina xwe. Ciwan ji dê û bavên xwe bêtir dem bi hevalên xwe re derbas dikin. Ji ber vê yekê, komên hevalan ji fîgurên dêûbavan bi pêşveçûna kesayetiye re têkiliyên xurttir hene. Bo nimûne, xwişk û birayên cewî yên bi heman mîrateya genetîkî dê xwedî kesayetiye cûda bin ji ber ku ji wan tê xwestin ku komên hevalên cûda hebin, ne ji ber ku dê û bavên wan ew bi awayên cûda mezin kirine. Genetîka wê nîşan dide ku heta ji sedî pêncî ji guherîna kesayetiya mezinan ji ber cûdahiyên genetîkî ye. Jîngeha ku zarok tê de mezin dibe tenê ji sedî deh ji guherîna kesayetiya mezinan pêk tîne (çav: McGue, M., Bouchard, T.J. Jr., Iacono, W.G. & Lykken, D.T. (1993). Behavioral genetics of cognitive stability: A life-span perspectiveness. In R. Plominix & G.E. McClearn (Eds.), Nature, nurture, and psychology (pp. 59-76). Washington, DC: American Psychological Association).

Minaq nêzîkî bîst ji sedî ji guherînê ji ber xeletiya pîvandîne ye. Ev yek nîşan dide ku tenê beşek pir piçûk ji kesayetiya mezinan ji hêla faktorên ku dêûbav kontrol dikin ve tê bandûr kirin (ankû jîngeha malê). Harris qebûl dike ku her çend xwişk û bira di hawîrdora mala xwe de ezmûnên wekhev nejiyane (ku ji ber hawîrdora malê girêdana hejmareke rast bi guherîna kesayetiye re dijwar dike), guherîna ku bi rêbazên heyî tê dîtin

ewqas kê m e ku lêkolîner dê hewce bikin ku li cîhek din bigerin da ku hewl bidin ku guherîna mayî rave bikin. Harris her wiha destnîşan dike ku pêşxistina taybetmendiyên kesayetiyê yê demdirêj dûrî jîngeha malê dê ji hêla pêşketinê ve sûdmend be, ji ber ku serkeftina pêşerojê bi îhtîmalek mezintir girêdayî têkiliyên bi hevalan re ye ne ku bi têkiliyên bi dêûbav û xwişk û birayan re. Wekî din, ji ber dişibîniyên genetîkî yê heyî bi dêûbavan re, pêşxistina kesayetiyê li derveyî jîngehên malê yê zarokatiyê dê kesan cûrbecûrtir bike û serkeftina wan a pêşketinî zêde bike (çav: Harris, J.R. (1995). "Where is the child's environment? A group socialization theory of development". *Psychological Review*. 102 (3): 458–89).

Mirov di nava pêvajoyên xwe yê civaknasî de wê bi civakîbûna xwe re wê temenê lêpirsînê, pêşketinê û hwd wê bijî. Di wê temenê de wê pêvajoyên afirandina nerînê, hizirkirinê û hwd wê weke pêvajoyên afirandina nerinekê jî bin û nerîn wê direngê de wê karibê rengê nerîna me ya li jîyanê bi xwe re ew di rengê de wê weke ku wê karibê wê biafirînê û di dewama wê de wê bi wê re wê gûharinê wê di şewayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wêkaribê wê di wê temenê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Weke ku wê çawa wê di temenê zayendî û hwd de wê, weyn û rola xwe wê diyarbikê wê di wê temenê de wê bi rengê wê li gorî rengên pêşketinê wê ew wê, di şewayekê de wê dûbare û dûbare wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê nûqteyê de wê di dewama wê de wê karibê wê hinekê li ser civakîbûnê û tîgîna zayendê wê di rengê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Bo nimûne, Henslin dibêje ku "beşek girîng a civakîbûnê fêrbûna rolên zayendî yê ku ji hêla çandî ve hatine destnîşankirin e." Civakîbûna zayendî behsa fêrbûna wê û helwestên ku ji bo zayendek taybetî guncaw tîne hesibandin dike: kur fêr dibin ku kur bin û keç jî fêr dibin ku keç bin. Ev "fêrbûn" bi rêya gelek rewşên civakîbûnê yê cuda pêk dihe. Rewşên ku ji bo her zayendê guncaw tîne hesibandin, bi piranî ji hêla nîrxên civakî, çandî û aborî yê di nav civakek diyarkirî de ve tê destnîşankirin. Ji ber vê yekê, civakîbûna zayendî dikare di nav civakên xwedî nîrxên cuda de bi girîngî cuda bibe. Bê guman malbat di xurtkirina rolên zayendî de girîng e, lê komên wekî heval, dost, dibistan, kar û çapameniya girseyî jî girîng in. Komên civakî rolên zayendî "bi bêhejmar awayên nazik û ne ewqas nazik" xurt dikin. Di çalakîyên komên hevalan

de, rolên zayendî yê stereotîpîk jî dikarin ji bo armancên cûrbecûr werin redkirin, ji nû ve werin danûstandin, an jî bi jêhatî werin bikar anîn (çav: Hanslin HM. 1999. Seasonal dynamics of biomass increase and shoot elongation in five co-occurring boreal forest bryophytes. *Journal of Bryology*, p: 76).

Carol Gilligan di teoriya xwe ya li ser zayend û pêşveçûna rewîstî de pêşveçûna rewîstî ya kuran û keçan berawird kir. Wî îdia kir ku mêr xwedî perspektîfek edaletê ne - ankû, ew ji bo destnîşankirina rast û xeletiyê xwe dispêrin qatdeyên fermî. Ji aliyê din ve, keç xwedî perspektîfek lênêrîn û berpirsiyariyê ne ku têkiliyên kesane dema nîrxandina rewşekê tene berçavgirtin. Gilligan bandûra zayendê li ser xwebaweriyê jî lêkolîn kir (çav: Gilligan, Carol (1982). *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press).

Wê îdia kir ku sedema kêmbûna bawerîya keçan bi temenê wan re, civakîbûna jinan ji hêla civakê ve ye. Dema ku keç di temenê xortaniyê de pêşve diçin, ji bo ji nû ve bidestxistina hêza xwe ya şexsî têdikoşin, ji ber ku mamosteyên wan ên jin kêmtir in û piraniya kesayetên otorîteyê mêr in (çav: Macionis, John J.; Gerber, Linda Marie (2010). *Sociology* (7th Canadian ed.). Toronto: Pearson Canada).

Ji ber ku dê û bav ji destpêka pêşveçûna zarokekê ve li wir in, bandûra wan li ser civakîbûna zû ya zarok, bi taybetî di warê rolên zayendî de, pir girîng e. Civaknasan çar rêbaz destnîşan kirine ku dêûbav rolên zayendî di zarokên xwe de civakî dikin: bi rêya pêlîstokan û çalakîyan şekildana taybetmendiyên têkildarî zayendî, li gorî zayenda zarok cudakirina têkiliyên xwe bi zarokan re, xizmetkirina wekî modelên zayendî yê sereke, û ragihandina îdeal û hêviyên zayendî (çav: Epstein, Marina; Ward, Monique L (2011). "Exploring parent-adolescent communication about gender: Results from adolescent and emerging adult samples". *Sex Roles*. 65 (1–2): 108–18).

Wekî ku civaknasê zayendî R.W. Connell dibêje ku teoriya civakîbûnê ji bo ravekirina zayendî "ne bes" e ji ber ku ew texmîn dike ku ew pêvajoyek bi piranî lihevkiirî ye, ji bilî çend "derveyîyan", lê di rastiyê de piraniya zarokan li dijî zextên ku bi awayekî kevneşopî zayendî bibin serî hildidin; ji ber ku ew nikare "senaryoyên (scenario)" nakok ên ji rewşên civakîbûnê yê cûda di heman civakê de rave bike, û ji ber ku ew nakokîya di navbera astên cûda yê nasnameya zayendî (û ya giştî) ya takekesek de rave nake (çav: Connell, R.W. (1987). *Gender and power:*

society, the person and sexual politics. Stanford: Stanford Univ. Press. pp. 191–94).

Mijare zayendê û çand û civakîbûnê wê weke rewşek zêde xesas bê ku mirov wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê çand û kevneşopiyê wê weyn û rola zayendî wê hertimî wê di nava çerçoveya xwe de wê bixwezê ku ew wê bihêlê. Wê dema ku wê xwest ku ew derkeve dervî wê jî wê, li dijî xwe de wê têgînên weke bi wê ên kevneşopî û rewîstê û hwd wê bibîne. Ev wê weke aliyekê ku wê di mijare civakîbûna wê de wê weke aliyekê ku wê, bi serê xwe bûna wê weke ji gelek aliyên ve wê weke karibê wê ji destê wê bigirê û an hilde bê.

Ji wê aliyê ve wê dema ku em bahsa têgîna zayendî û civakîbûnê dikin wê aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide diyarkirin. Di çerçoveya fêrsek bi fahmkirina newrozê re wê li dijî qalibên kevneşopî ên pêşdîtî wê rabê û an karibê û bixwezê û bi hiş bibê ku ew derkeve dervî wê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, weke bi xwebûnê wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê û wê di dîmenekê de wê hilde li dest bê. Ji wê aliyê ve ku mirov bibê wê, weke têgînek civakî a zayendî a wê di wê temenê de wê bi xwestina weke xwebûnê û derketina dervî qalibên pêşdîtî û diyarkirî kku wê bi wê bixwezê derkeve dervî wê bi têgîna newrozê re wê, xwe di rengekê de wê bide diyarkirin. Ji wê aliyê ve wê, ji aliyekê din ve jî wê weke aliyekê wê yê din wê mijare teorizekirinê rewşên civakî û civaknasî ên zayendî û têgînên feministîkî û hwd bê. Ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê bi wê re wê fahmbikin wê xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Fahmkirina wê aliyê wê weke aliyekê civaketiya ku me li jor kir mijare fahmkirinê a nbi tlgîna newrozê re jî wê di rengekê de wê weke ku wê karibê bi xwe re wê bide diyarkirin.

Abdusamet yigit, kurdistan, cizirabota, 2025.